

Luk

Luktä guṅ äbot ämawebeta yänpän Jesu täno manbiṅam ṅo kudän täṅkuk

Luk imata manbiṅam ṅo kudän täṅkuk?

1 ^{1^a} Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ṅo gäwera nadä;
Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän
ahänkuṅo unitäno manbiṅam kudän täkta piäni taṅi täṅ yäpmän äbuṅ.
^{2^b} Imaka bian ahänjirä ini dapuritä kaṅpän nadänkuṅo u ba apiṅo ahän
yäpmän abäkaṅ ugänpän kudän täṅkuṅ. Äma uwä Anutu täno manbiṅam
yänahäk-ahäk piä täṅkaṅ manbiṅam ṅowä nimiṅkuṅ. ³⁻⁴ Tänpäkaṅ näk
imaka, kadäni käroni manbiṅam ṅo yäput pektä pänku tärek-tärek u
kuduptagänta ket nadäwa yänkaṅ yänjabäk piä täṅ yäpmän abut. Unita
äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiṅam gäwerani u bureni-inik yän
nadäkta imaka imaka ahänkuṅo unitäno manbiṅam siwoṅi kudän tänpän
gäkken pewa ärekta nadäk peṅkut. Eruk manbiṅam uwä ṅode;

Aṅero kubätä Sekaraia ahän imiṅkuk

^{5^c} Herottä Judia kome täno intäjukun äma itkuk-ken uken bämop
äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi
Abiya unitä äbotken nanik. Tänpäkaṅ webeni Elisabet imaka, bämop
äma äbot kubäken nanik. ⁶ Täṅkaṅ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken
siwoṅi kuṅat täṅkumänonik. Täṅkaṅ Anutu täno бага man ba jukuman
kuduptagän iwat moreṅpän waki kubä nämo täk täṅkumänonik.
⁷ Upänkaṅ nanakiye nämo. Elisabet äruṅ it yäpmän äbänkä tägawani
webe pähap täṅkumän.

^a 1:1 Apos 1:1 ^b 1:2 Jon 15:27 ^c 1:5 1Sto 24:10

⁸ Tānpākaŋ kadāni kubā, Sekaraia tāŋo äbottā Anutu iŋamiken bāmop äma piä täkta kadāni ahāŋkuk. ^{9^d} U bāmop ämatā täk tāŋkuŋo ude piä yāpmāŋ daniŋpāŋ Sekaraiatā kudupi eŋi gānaŋ Anutu iŋamiken gupe kábāŋi nitek ijiŋ imikta ahāŋkuk.

¹⁰ Eruk, gupe kábāŋi nitek ijik-ijik kadāni ahāŋjirān ämawebe mäyaptā äbāŋkaŋ kudupi eŋi yāmān umu itkaŋ Anutu-ken yāŋapik man yāŋ itkuŋ. ¹¹ Yāŋapik man yāŋ irirā kudupi eŋi gānaŋ Sekaraia gupe kábāŋi nitek ijiŋ ittāŋgān kaŋkuk; Ekāni tāŋo aŋero kubätā gupe kábāŋi nitek ijiwani tāŋo kāwuri bure kāda ahāŋpāŋ irirān. ¹² Kaŋkaŋ kikŋutpāŋ bumta umuntaŋkuk. ¹³ Ude tāŋpānā Aŋero unitā iwetkuk; Sekaraia, gāk umuntāweno. Anutu gākŋo yāŋapik man nadāŋ gamitak yāk. Unita webeka Elisabet uwā nanak ämani kubā api bāyawek. Bāyawānkaŋ wāpi Jon yāŋ, kaŋ iwet. ¹⁴ Tāŋpāŋ nanak unita bānep tāga nadāŋpāŋ oretoret api tāŋpen. Ba unitā ahāŋjirān ämawebe mäyaptā bānep tāga nadāŋpāŋ oretoret udegān api tāneŋ yāk.

^{15^e} Imata, nanaka unitā tāgaŋpāŋ Ekāni iŋamiken wāpi biŋam ikek api irek. Tāŋkaŋ wain ume ba tāŋguŋguŋ ume ätu nāmoinik api nak tāŋpek. Tāŋkaŋ ahāwayāŋ täyak-ken unitā it yāpmāŋ ärowayāŋ täkken Kudupi Munapiktā uwāktāŋ imiŋjirān api irek. ¹⁶ Tāŋpākaŋ unitā Isrel ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo u mäyap bānepi yāpmāŋ sukureŋpāŋ yepmaŋpān Anutu Ekānini-ken äneŋi api kuneŋ. ^{17^f} Bureni, kuŋat-kuŋari ba kehāromini Profet Elaijatā tāŋpeŋ kuŋatkuko udegān api täk tāŋpek. Ekānita intājukun kuŋkaŋ nādanani tāŋo kokwawak yāpān-siwon tawāpāŋ yepmaŋit, ba äma man bitnāk täk tākaŋ unitāŋo bānepi yāpmāŋ sukureŋpāŋ yepmaŋpān äma siwonŋi tāŋo kādet kuroŋgān api iwat tāneŋ. Ude tāŋpayāŋ tāko uwā Ekānita watā piä tāŋ imikta ämawebe äbot ket utpāŋ yepmak tāŋtāŋ api kwek yāk.

^{18^g} Eruk, aŋerotā man ude iwerānā, Sekaraiatā kowata ŋode iwetkuk; Man yāyan u jide tāŋpāŋ bureni yāŋ nadāwet? Nāk tāgawani-inik ŋo, ba webena imaka, webe pähap ŋo! ^{19^h} Ude yāwānā aŋerotā iwetkuk; Nāk wāpna Gabriel, Anutu iŋamiken it täyat unita jopman nāmo gāweret yāk. Nāmo, manbiŋam tāga ŋo gāwetta Anututā ini naniŋ kireŋpewān äbātat. ^{20ⁱ} Gāk nadātan? Nākŋo man nāmo nadāŋ namitan unita meka bārāp tawāpāŋ man kum api iren. Ude tāŋkaŋ it yāpmāŋ kuŋiri manbiŋam gāwetat ŋonitā ahāwānkaŋ man äneŋi api yāwen. Manbiŋam yāyat ŋowā kadāni yāŋ imani-ken uken bureni api ahāwek yāk.

²¹ Tāŋpākaŋ ämawebe Sekaraiata yāŋkaŋ yāman umu irā wawāwā nadāwätäk tāŋpāŋ yāŋkuŋ; Kudupi eŋi gānaŋ uken imatāken kubätā ahāŋjirān Sekaraia kadāni kāroŋi ŋowā itak? ²² Ude yāŋjirā yāman

^d 1:9 Kis 30:7 ^e 1:15 Nam 6:3 ^f 1:17 Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 ^g 1:18 Stt 18:11

^h 1:19 Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 ⁱ 1:20 Luk 1:45

äpängpäng ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäng man kum itkuko unita keritägän wärani tänyärenjuk. Tänpänä ämawebetä nadänjuk; Imaka kudupi kubä kudupi enji gänäŋ kaŋkaŋ käwep äpatak yäk.

²³Eruk mäden, Sekaraia täŋo piä u tänpän tärewäkaŋ komeni-ken kuŋkuk. ²⁴Pängku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkaŋ enji gänäŋgän it yäpmäng kuŋjirän komepak 5 ude tärenjuk. ^{25^j}Tänpäkaŋ Elisabet nanak kok itat yäng nadängpäng yängjuk; Ekänitä iron u täŋ namitak! Apiŋo Ekänitä oraŋ namiŋirän näkŋo mäyäkna ämawebe injamiken paotak yäk.

Aŋerotä Maria ahäng imiŋjuk

²⁶Elisabetä nanak kok ikek it yäpmäng kuŋtängän komepak 6 tärenjirän, eruk kadäni uken Anututä aŋero Gabriel u peŋ iwet-pewän yäpmäng yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuŋkuk. ^{27^k}Webe gubaŋ kubä äma kubä wäpi Josep unita yängkaŋ iwoyängkuŋo webe uken kuŋkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täŋkaŋ webe gubaŋ iwoyäng imiŋkuŋo u wäpiwä Maria. ²⁸Eruk, Gabrieltä webe uken kuŋpäng iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäckät itpäng iron täŋ gamitak. ²⁹Ude iweränä Mariatä man u nadängkaŋ kikŋutpäng yängjuk; Yäke! Man kubä ŋo jidewanipäng nadätat? ³⁰Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäng gamitak. ^{31^l}Nadätan? Gäk nanak kok itpäng nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyaŋpäng wäpiwä Jesu yäng api iweren. ³²U äma ekäni kubä ude irirän ŋode api iwetneŋ; U Anutu Ārowani Bureni unitäŋo Nanaki yäng api iwetneŋ. Tänpäkaŋ Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. ^{33^m}Unitä Jekop täŋo äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Tänpäkaŋ yabäng yäwat piä tänpayäng täko uwä paot-paori nämo api täŋpek.

³⁴Eruk, Mariatä u nadängpängä aŋero ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo ŋo! ^{35ⁿ}Mariatä ude yäwänä aŋero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äronjirän Anutu Ārowani Bureni-inik unitäŋo kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäng täno uwä Anutu täŋo Nanaki yäng api iwetneŋ. ³⁶Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täŋkuko upängkaŋ apiŋo koki itak yäk. Bian äruŋ yäng iwerani upängkaŋ apiŋo nanak kok itpäng it yäpmäng äbängjirän komepak 6 täretak. ^{37^o}Nadätan? Anututä imaka kubä tänpayäng nadängpäng uwä bureni-inik täŋpek. ³⁸Aŋerotä man ude iweränä Mariatä yängjuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täŋo piä watä webegän. Unita

^j 1:25 Stt 30:23 ^k 1:27 Mat 1:16,18; Luk 2:5 ^l 1:31 Ais 7:14; Mat 1:21-23

^m 1:33 Dan 7:14; Mai 4:7 ⁿ 1:35 Mat 1:20 ^o 1:37 Stt 18:14

imaka kubä tãj namayãj nadãnjpãjã, yãyan ude kaŋ tãj namãn. Mariatã aŋero man ude iwerãnkaŋ tenpeŋ kuŋkuk.

Mariatã Elisabet kãwayãj kuŋkuk

³⁹Kuŋjirãn Maria akumaŋ bãrãneŋ kumaŋ Judia kome pom itkuŋ-ken yotpãrare kubã uken kuŋkuk. ⁴⁰Kumaŋ pãŋku uken ahãjkaŋ Sekaraiatã eŋi gãnaŋ ãronpãjã Elisabet iniŋ oretkuk. ⁴¹*P* Ude tãnjirãn nanak Elisabet koki gãnaŋ itkuko unitã kikuŋtpãj wareŋ tãŋkuk. Ude tãnpãnkaŋã Elisabet uwã Kudupi Munapiktã uwãk tãnpãj itkuk. ⁴²*q* Tãnjirãn Elisabet oretoret man terak ŋode yãŋkuk; Maria! Anututã gãka iron tãj gamiko uwã webe ãtu tãjo yãrepmetak yãk. Ba nanak gãk kokka gãnaŋ itak u imaka udegãn, Anututã iron taŋi tãj imani. ⁴³Nãk jidewani unita Ekãnina tãjo miŋi gãk nabãwa yãjkaŋ äbãtan? ⁴⁴Nadãtan? Gãkã naniŋ oreriri nanak kokna-ken itak ŋo tãga nadãnjpãj uterakgãn kikuŋtpãj wareŋ tãk! ⁴⁵*r* Gãk Ekãni tãjo biŋam man gãwetkuko unitã bureni api ahãwek yãj nadãkinik tãjnkuno unita Ekãni tãjo oretoret terak itan yãk. Elisabettã ude yãjkuŋkuk.

Mariatã Ekãni wãpi iniŋ oretkuk

- ⁴⁶*s* Tãnjpãj Mariatã yãjkuŋkuk;
 Bãnepnatã Ekãni wãpi yãpmãj akutat!
- ⁴⁷Tãnjira mãjonatãwã Anutu wakiken nanik nãmagurani ämana u iniŋ oretak.
- ⁴⁸ *t* Nãk piã watã webeni jopi upãjkaŋ iron tãj namiŋkuk.
 Apiŋo ba kãmi-kãmi ämawebe kuduptã ŋode api nãwetneŋ; Anututã iron taŋi tãj gamani.
- ⁴⁹Anutu Kehãromitã imaka taŋi kubã tãj namiŋkuko unita ude api nãwetneŋ. Unitã wãpi biŋam kudupi-inik itak yãj yãwa!
- ⁵⁰ *u* Nãk nadãtat, Anutu tãjo bãnep iron pãhap uwã äma mani buramiŋpãj gãmori-kengãn kuŋat tãkaŋ unita biŋam.
 Ba unitãjo nanakiye tãjo nanakiye tawaŋ uteraktã pen udegãn api kwek.
- ⁵¹ *v* Keritã piã kehãromi udegãn tãk tãyak. Äma bãnepitã inita nadãwã ärowani tãjpani u yãwat kireŋpewãn uken-uken kuŋtãnjpã kuk tãkaŋ.
- ⁵² *w* Unitã intãjukun äma kehãromi tãjo wãpi biŋam ärowani u yãpmãj pãpã peŋpãj äma jopi äpani tãjo wãpi biŋam yãpmãj akuk tãyak.

P 1:41 Luk 1:15 *q* 1:42 Lo 28:4 *r* 1:45 Luk 1:20 *s* 1:46 1Sml 2:1-10 *t* 1:48 Luk 1:25, 11:27 *u* 1:50 Sam 103:13,17 *v* 1:51 2Sml 22:28 *w* 1:52 Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6

- 53 ^x Tånkaŋ äma jäwärita imaka tägatäga daiŋ yämiŋkaŋ äma tuŋum mäyap ikek uwä yäwat kireŋpewän ketäŋ kuk täkaŋ.
- 54 ^y Täŋpäkaŋ piä ämaniye Isrel nanik u täŋkentäŋ yämiŋ yäpmäŋ äbuk. Täŋkuko udegän butewaki pen nadäŋ yämik täyak.
- 55 ^z Ba oraniyeta ude api täŋ yämet yäŋ yäwetkuko udegän Abrahamkät unitäŋo äboriye mäden ahän yäpmäŋ äbuŋo unita butewaki tärek-täreki nämo nadäŋ yämik täyak.
- 56 Mariatä kap ude teŋkaŋ Elisabet-kät it yäpmäŋ kuŋirän komepak yaräkubä ude täreŋkuŋ. Tärewäkaŋ Maria äneŋi komeni-ken kuŋkuk.

Jon ume ärut yämani täŋo manbiŋam

57 Eruk ittänŋän Elisabet nanak ämani bäyaŋkuk. 58 Bäyaŋirän mähekiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täŋ imiŋkuko biŋam u nadänpänjä oretoret pähap täŋ imiŋkuŋ. 59^a Eruk kepma 8 ude täŋirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk madänkaŋ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yänkaŋ äbuŋ. 60^b Äbä nani wäpi yänirä miŋitä yänkuk; U nämo yäk. Wäpi Jon yän iwetnayän. 61 Miŋitä ude yäwänä äma päke unitä iwetkuŋ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk. 62 Ude yänkaŋ nanitä nanaki wäpi jide yän iwerayän yän nadänkaŋ ketwära-wära täŋireŋkuŋ.

63 Täŋpawä Sekaraiatä kudän täŋpani täŋo tuŋumta yäwet yabänkuk. Eruk, u yäpmänpänjä äma päke itkuŋo u inamiken ŋode kudän täŋkuk; Ŋo wäpiwä Jon. Ude kudän täŋirän kaŋkaŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 64 Eruk, uteragän Sekaraia meni bäräp tawäpän man kum itkuko ukeŋowä meni äneŋi pidäm täŋkuk. Ude täŋkaŋä man yänpän Anutu wäpi bumta iniŋ oretkuk. 65 Ude täŋirän noriye wanoriye ini u nanik u kaŋkaŋ umuntaŋkuŋ. Umuntaŋkaŋ kudän mebäri mebäri ahänirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuŋat moreŋkuk. 66 Kuŋat moreŋirän ämawebe manbiŋam u nadänkuŋo u kudup bänepi-ken nadäwätäk täŋpän yänkuŋ; Kämi-kämi nanak uwä kädet kuroŋ jide ude api iwarek? Ekäni täŋo kehäromi ukät itkamän yän nadänpän unita man udewä yänkuŋ.

Sekaraia oretoret täŋpän kap teŋkuk

67 Täŋpäkaŋ Jon täŋo nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkaŋ Anutu täŋo manbiŋam yänahäppän ŋode yänkuk;

68^c Isrel ämawebe täŋo Ekäni Anututä nin ŋo nadäŋ nimiŋpän wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmäŋ akuna!

^x 1:53 1Sm1 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 ^y 1:54 Ais 41:8; Sam 98:3 ^z 1:55 Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 ^a 1:59 Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 ^b 1:60 Luk 1:13

^c 1:68 Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16

- 69 ^d Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahatak.
- 70 Bian-inik profet jukuman yäwerän yänahäk täjkuŋo udegän ahatak.
- 71 ^e Anututä ŋode yänkehärom taŋkuk; Näk ämawebenaye iwan keriken nanikpäŋ api yäyomägaret yäk. Äma nadäwäwak täŋ yämik täkaŋ u keriken nanikpäŋ api yäyomägaret yän yänkuk.
- 72 ^f Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadän yämiŋpäŋ täŋkentän yämiŋkuk. Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko uterak nadän iwatpäŋ bureni ahatak ŋo.
- 73-74 ^g Bian oranin pähap Abraham yänkehäromtak man iwetkuko ude apiŋo ninta täyak. Ba nintä umunkät umunkät nämo kuŋatpäŋ iniken piä u täneta yänpäŋ iwan keriken nanik api tämaguret yän yänkuko u täyak ŋo.
- 75 ^h Unita yänkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuŋatpäŋä iniken piä ugänpäŋ iŋitpäŋ täŋpäŋ iŋamiken kädet siwoŋigän api kuŋatne.
- 76 ⁱ Täŋ, nanakna, gäkä jukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo kädet api täwireno unita gäka Anutu Ärowani Bureni-inik unitäŋo profet yän api gäwetneŋ.
- 77 ^j Ekäni uwä ämawebeniye täŋo waki-wakini ärut täŋpän kwäpäŋ inita biŋam yämagurayän täko unita yänpäŋ-yäwoŋärek täŋtän kuŋiri api nadäneŋ.
- 78 ^k Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ŋode api täŋpek; Kunum gänaŋ täŋo peŋyänek u api iniŋ kireŋpewän äpäŋ nimek.
- 79 ^l Peŋyänek uwä ämawebe bipmäŋ urani-ken itkaŋ kumäkta umuntaŋ itkaŋ unita api peŋyänek yämek. Peŋyänek unitä nintäŋo kädet kuroŋnin nipmäŋit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäŋ kuŋatneta yäwani.
- Jon täŋo nani Sekaraiatä man ude yäwän täreŋkuk.
- 80 ^m Täŋpäkaŋ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaŋkuk. Täŋkaŋ kome jopi-ken it yäpmän kuŋtängän Isrel ämawebe iŋamiken kwawak ahänpäŋ Anutu täŋo man yänahänpäŋ yäwet täŋkukonik.

^d 1:69 Sam 18:2 ^e 1:71 Sam 106:10 ^f 1:72 Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45
^g 1:73 Stt 22:16-17; Mai 7:20 ^h 1:75 Tai 2:12-14 ⁱ 1:76 Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3
^j 1:77 Jer 31:34 ^k 1:78 Ais 60:1-2 ^l 1:79 Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 ^m 1:80 Luk 2:40; Mat 3:1

Jesu nanaktä ahänkuko unitäño manbiñam

Mat 18:1-25

2 ¹Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täño intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabäj yäwarani unita jukuman ñode pewän yäpmäj kuñatkuñ; Ämawebe päke u wäpi kuduptagän gapman täño wäp kudän tawañ terak api peñ moreneñ yäk. ²(Piä udewani bian kubä nämo täñkuñ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kañiwat piä täñjirän yäput peñkuñ.) ³Eruk, ude nadänpäj ämawebe kuduptagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuñ moreñkuñ.

⁴Kuñjirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäj peñpeñ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuñkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuñkuk. ⁵^a U kwayänpäjä webeni biñam yäj imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkañ kuñkumän. ⁶Kumañ päñku kome uken ahänpäj ittängän nanak bäyawayäj keräp täñkuk. ⁷^o Tänpäkañ eni äma ban naniktä päntenta täñpani u tokneñ moreñkuño unita bägupta wäyäkneñpäñ bulimakautä eniken päro itkumän. Päro u itkañ nanaki tuäni bäyañkuk. Bäyañkañ tektä uwäk tänpäj bulimakautä ketem näñpani gäpe gänañ pewän patkuk.

Añerotä sipsip watä äma ahäj yämiñkuñ

⁸Tänpäkañ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkuñonik. ⁹Irirä Ekäni täño añero kubätä ahäj yämiñkuk. Ahäj yämiñjirän Ekäni täño peñyänek ägonitä peñ-yäñejirän bumta umuntäñkuñ. ¹⁰Umuntäñjirä añerotä yäwetkuk; E, in umuntäneño! Näk manbiñam täga kubä yäpmäj abätat yäk. Manbiñam tägagämän täwerayäj täyat ñonitäño bureni uwä äma kuduptagän täñkentäj yämikta biñam! Täñkentäj yämiñjirän oretoret pähap api täneñ yäk. ¹¹Apiño edap ñogän ämawebe paot-paotta biñam täñpani wädäj tädotpäñ yepmakta yäwani u Devit täño yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni Kristo! ¹²Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäñ uwäk täwani bulimakau täño gäpe gänañ parirän kañpäñä yäñjirän nadänkumäño ukeño u yäj kañ nadäwut yäk.

¹³Yäwänkañä uterakgän kunum gänañ nanik añero äbot tawañ käron ahänpäj noripak-kät ñode yänpäj Anutu iniñ oretkuñ;

¹⁴ ^p Kunum gänañ unu Anutu iniñ oretna!

Kome terak ämawebe Anututä ini yabängärip täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäj imiñkuñ

¹⁵Añerotä man ude yäj paotpäñ peñpeñ kunum gänañ äronjirä sipsip watä äma ukeñonitä näwetgäwet tänpäj yäñkuñ; Eruk kuna! yäk.

^a 2:5 Luk 1:27 ^o 2:7 Mat 1:25 ^p 2:14 Luk 19:38

Betlehem pänku imaka kubä ahänjirän Ekänitä niwerako u këna! ^{16 q} Ude yänpän bäränej pänku Maria Josep yabän ahänpän nanak paki gäpe gänäj patkuko u imaka, kaŋkuj. ¹⁷ Kaŋpän nanak unitäjo manbiŋam aŋerotä yäwerän nadänkuŋo u yäwetkuj. ¹⁸ Yäwerirä ämawebe itkuŋo u nadänpän jäkjäk yambuŋ. ^{19 r} Täj, Mariatäwä man u nadänpän iyap taŋpän yäpmän kuŋatku. ²⁰ Tänpäkaŋ sipsip watä ämatä imaka kaŋpän nadäk täjkuŋo unita Anutu iniŋ orettän äneŋi piäni-ken kuŋkuj. Man aŋerotä yäwetkuko udegän kaŋkuŋo unita.

Simeontä Jesu kaŋkuk

^{21 s} Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi moräk madänpän wäpi Jesu yän iwetkuj. Wäpi Jesu uwä, Maria nanak kok nämo irirän aŋero kubätä ahän iminpän wäpi iwetkuko u. ^{22 t} Tänpäkaŋ Mosestä bian kädet webe nanak bäyaŋpän ini ba nanak paki u Anutu iŋamiken kuräki itta бага man terak kudän täŋkuk. Eruk, kädet u iwatpän Maria kenta Joseptä Jesu nanak Anututa biŋam imikta yänjikŋat yäpmän Jerusalem äroŋkumän. ^{23 u} Ude täŋkumäno uwä Ekäni täjo бага man ŋode kudän täwani u iwatpän täŋkumän; Nanakjiye intäjukun nanik u Anututa biŋam kaŋ iniŋ kirewut yän kudän täwani. ^{24 v} Ba Ekäni täjo бага man kubä pen ŋode nadänkumän; In Anutu iŋamiken kuräki itta barak wäpi kënaräm yaräpän yäpmänpän Anututa ijiŋ imut yäk. Ba kënaräm nämo iränä barak wäpi yägu udewani yaräpän ijiŋ imut. Eruk, бага man unita nadänpän Jerusalem itkaŋ udegän täŋkumän.

^{25 w} Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärareken itkuk. Uwä äma siwoŋi, Anutu kadäni kadäni iniŋ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täŋkentän yämik-yämik kadänita itsämänpän kuŋarani. Täŋjirän Munapiktä bänepi-ken itpän man ŋode iwetkuk; ²⁶ Gäk nämo kumänjiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyänkuko u ahänjirän api käwen yän iwetkuk. ²⁷⁻²⁸ Tänpän Munapiktä iwet-pewän kudupi eŋi gänäj äroŋkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täjo бага man iwatpän Jesu nanak yäpmän äbumän. Täŋjirän Simeontä nanak u kaŋpän bäyaŋ iminpän Anutu ŋode yänpän iniŋ oretkuk;

²⁹ Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahän namitak unita piä ämaka näk ŋo nabä kätäwipän oretoret terak kwa.

³⁰ * Apiŋo dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

³¹ Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

^q 2:16 Luk 2:10-12 ^r 2:19 Luk 2:51 ^s 2:21 Luk 1:31,59 ^t 2:22 Wkp 12:1-8

^u 2:23 Kis 13:2,12,15 ^v 2:24 Wkp 12:8 ^w 2:25 Ais 40:1, 49:13 ^x 2:30 Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11

32 ^γ Unitä ämawebe guŋ äbotken nanik unita penyäneg yämiŋirän gäknö kädet siwoŋi api kaŋpän nadäneŋ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biŋam api yäpneŋ.

33 Simeontä nanak ahänkuko unita man ude yänirän miŋi nanitä nadäwätäk täŋkumän. 34 ^z Ude täŋirän Simeontä Anutu täŋo wäpi terak man täga yäwetkaŋ Maria ŋode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ŋo terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmän danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biŋam, ätutäwä irit kehäromita biŋam yäk. Nanak ŋowä Anutu täŋo бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kaŋirä äpani täŋirän mäde api ut imineŋ. 35 Äma mäde ut iminayän täŋo unitäŋo nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneŋ. Täŋkaŋ komi imiŋirä gäknawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kaŋkuk

36 Eruk, Fanuel täŋo äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmänpän äpikät ittän kuŋtängän obaŋ 7 täreŋirän äpi kumbuk. 37 ^a Äpitä kumänirän webe kajat it yäpmän kuŋirän obaŋ 84 täreŋkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkaŋ Anutu iniŋ oretta nakta jop itpäŋ yänapik man yäk täŋkukonik. 38 ^b Täŋpakaŋ Jesu nädamiŋi nani kudupi eni gänaŋ irirä Anatä pänku ahän yämiŋpän Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täŋpän Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keriken nanik ketärektä itsämän itkuŋo u manbiŋam ŋode yänahänpän yäwetkuk; Äma intä itsämän itkaŋ u ŋobayän!

39 ^c Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreŋirän Jesu miŋi nani u бага man patkuko iwarän täreŋirän äyänutpeŋ Jesu nanak imagut yäpmän Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuŋkumän. 40 ^d Pänku u irirä Anututä nanak uwä oraŋ imiŋirän gupi tägaŋpän säkgämän itkuk. Itkaŋ nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik iŋitpäŋ kuŋatkuk.

Jesu ätu tägaŋpänä kudupi yotken kuŋkuk

41 ^e Täŋpakaŋ Jesu miŋi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täŋkumänonik. 42 Eruk Jesu obaŋ 12 ude täŋirän miŋi nanitä Jesu imaguränkaŋ täk täŋkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuŋkuŋ. 43 ^f Pänku Pasova täŋpä täreŋirän Jesu Jerusalem pen irirän miŋi nani Jesu noriye-kät käwep kukaŋ yän nadänkaŋ äneŋi äyänutpeŋ komeni-ken kuŋkumän. 44 Jesu-kät penta kukamän yän nadänkaŋ kepma kubä kuŋarän bipuk. Kome bipmänirän miŋi nanitä

^γ 2:32 Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 ^z 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42, 1Ko 1:23, 1Pi 2:8 ^a 2:37 1Ti 5:5

^b 2:38 Ais 52:9 ^c 2:39 Mat 2:23 ^d 2:40 Luk 1:80, 2:52 ^e 2:41 Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 ^f 2:43 Kis 12:18

Jesuta noriye päke u gānaŋ wāyākŋeŋtāŋ kuŋatku mān. ⁴⁵Wāyākŋewān wawāpāŋ āneŋi āyāŋutpeŋ Jerusalem kuŋku mān. ⁴⁶Jerusalem kuŋkaŋ wāyākŋeŋtāŋ kuŋarirān kepma yarākubā tāreŋirān kudupi eŋi gānaŋ āronpāŋ kaŋku mān. Jesu Baga man yāwoŋārewani āma u bāmopi-ken itkaŋ man yāŋirā nadāŋit, yāwet yabāk tāŋit tāŋ itkukonik. ⁴⁷Tāŋpāŋ āma ekāni ekāni kudupi eŋi gānaŋ itkuŋo u Jesutā yāwet yabāk tāŋkuko u ba kowata man yāwetkuko u kaŋpāŋ nadākaŋ kikuŋutpāŋ nadāwātāk tāŋkuŋ. ⁴⁸Tāŋpākaŋ Jesu ude tāŋ irirān miŋi nanitā kaŋ-ahāŋpāŋ udegān kikuŋutku mān. Tāŋpāŋ miŋitā iwetkuk; Nanakna, imata nāmo niwatpāŋ bārāpi nimitan? Nankakāt nek gāka nadāwātāk taŋi tāŋpāŋ wāyākŋek piā tāŋ yāpmāŋ ābākamāk ŋo yāk.

⁴⁹^g Yāŋirān kowata ŋode iwetkuk; Nāka imata wāyākŋekamān? Nāk Nana tāŋo piā tākta yāwani yāŋ nāmo nadākamān? ⁵⁰Ude yāwerirān miŋi nani Jesutā man yāwetkuko u mebāri nāmo nadāwān tāreŋkuŋ.

⁵¹^h Eruk, ude tāŋpāŋ Jesu akumaŋ miŋi nani-kāt penta Nasaret kuŋkuŋ. Pāŋku Nasaret komeken itkaŋ miŋi nani tāŋo man kudup buramik tāŋkuk. Upāŋkaŋ imaka Jesutā Jerusalem itkaŋ yāŋkuko ba tāŋkuko unita miŋitā nadāŋpāŋ iyap tāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatku. ⁵²ⁱ Tāŋpākaŋ Jesu nadāk-nadāki bok gupi bok taŋi tāgaŋkuk. Tāgaŋirān Anutu ba āmawebe imaka, kaŋirā āma tāgagāmān tāŋkuk.

Jontā Jesu tāŋo kādet tāwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

3 ¹Tāŋpāŋ kadāni uken Rom nanik tāŋo intājukun āma wāpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ātu tāŋo āmawebe yabāŋ yāwat piā tāŋ yāpmāŋ kuŋirān obaŋ 15 ude tāreŋkuk. Kadāni ukengān Sisa tāŋo piā āmaniye Isrel kome tāŋo kome tāpuri tāpuri ŋode yabāŋ yāwat tāŋkuŋ; Pontius-Pailattā Judia kome kaŋiwat tāŋkuk. Herottā Galili kome kaŋiwat tāŋkuk. Herot tāŋo monāni Filiptā Ituria kenta Trakonitis kome yabāŋ yāwat tāŋkuk. Lisinias tāwā Abilene kome kaŋiwat tāŋkuk. ²^j Tāŋpāŋ Anas kenta Kaifastā bāmop āma intājukun tāŋpani ude irirān kadāni uken Jon, Sekaraia tāŋo nanaki u kome jopi-ken it tāŋkukonik. Uken ittāŋ kuŋirān Anututā jukuman iwetkuk. ³^k Iwerānkaŋ Jontā kome Jodan ume gāgāni gāgāni ittāŋ kuŋkuŋ-ken u kuŋatkaŋ manbiŋam ŋode yāŋahāŋpāŋ yāwettāŋ kuŋkuk; Irit kuŋat-kuŋatjin wakiwaki unita māde ut yāmiŋirā nāk ume ārut tamiŋira Anututā wakijin peŋ tamayāŋ yāk.

⁴Jontā ude tāŋirān man kudān ŋode, profet Aisiatā bian kudān tāŋkuko u bureni ahāŋkuk;

Āma kubātā kome jopi-ken pāŋku itkaŋ gera ŋode api yāŋ irek;

^g 2:49 Jon 2:16 ^h 2:51 Luk 2:19 ⁱ 2:52 1Sm1 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 ^j 3:2 Luk 1:80

^k 3:3 Apos 13:24, 19:4

Ekänitā äbäkta kädet täwirut! Irit kuṇat-kuṇatjin kaṇ täṅ-siwon tawut!

⁵ Kome äpmonṇani ba pom täpuri ba taṅi äneṅpāṅ yäpä tägakot.

Kädet gwäjiṅ ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmāṅ kukot!

⁶ Ude täṅjirā Anututā waki keri-ken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwā ämawebe kudup api kaṅpāṅ nadāneṅ. *Ais 40:3-5*

⁷ Täṅpākaṅ ämawebe mäyaptā ume ärut nimān yāṅkaṅ Jonken äbuṅ. Äbāṅjirā Jontā ṅode yäwetkuk; Wa! In gämoktā äbotken nanik yäk. In bāneṅjin nämo sukureṅkaṅ äbākaṅ? In Anututā intāṅo momita kokwawak nadāṅkaṅ tadāpayāṅ täko unita irepmitnayāṅ äbākaṅ ba? ^{8 m} Inā bāneṅjin bureni-inik sukureṅpāṅ äma bāneṅpi sukurewani täṅo kudān kaṅ pewā ahāwut! Nin bāneṅnin täga, oranin pähap Abrahamtā äbotken nanik unita Anututa biṅam itkamāṅ yāṅ bārāneṅ nämo nadāneṅ. Nämo, Anututā Abraham täṅo äboriye ätu ahāwut yāṅ nadāṅpāṅjä mobā jopi ṅopāṅ täga täṅpewān ahāneṅ! ^{9 n} Upāṅkaṅ man ṅode nadāwut; Äma kubā päya mujipi pogopigān wādāwani madākta pinigoṅ ket uritak. Unitā päya, mujipi pogopigān wādäk täkaṅ u kudup madāṅpāṅ ureṅ täṅpān kädāpta biṅam api kunēṅ yäk.

¹⁰ Jontā ude yäwerān nadāṅpāṅjä ämawebe itkuṅo unitā kowata ṅode iwet yabāṅkuṅ; Ude yāyan unita jide täne? ¹¹ Ude iwet yabāwā Jontā äneṅi ṅode yäwetkuk; Äma kubätā tek yarā nitek it imānā yäpmāṅ daniṅpāṅ kubāwā äma teki nāmota imek. Ketem imaka udegān täṅpek yäk.

^{12 o} Täṅpāṅ takis moneṅ yāpani äma ätutā Jontā ume ärut nimān yāṅkaṅ äbāṅpāṅ Jon iwetkuṅ; Yäwoṅärewani äma, nin jide täne?

¹³ Yäwāwā yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneṅ pekta yāwani ude u irepmitpāṅ nämo yāṅneṅ yäk.

¹⁴ Ude yäwerirān komi äma ätutā udegān iwet yabāṅkuṅ; E ninā jide? Yäwāwā yäwetkuk; Ämawebe täṅyäkṅatpena moneṅ ätukāt nimut yāṅkaṅ nämo täneṅ yäk. Ba ämawebe jopman yāṅ-yäkṅatpāṅ manken nämo yepmaneṅ. Ba piä täk täkaṅ unitāṅo gwāki täpuri tamik täkaṅ unita nadāwätäk nämo täneṅ. Bāneṅ tägagān nadäk täneṅ.

¹⁵ Jontā man ude yāṅjirān ämawebetā kikṅutpāṅ bāneṅpi kädāp jiwāpāṅ nadāwätäk täṅpāṅ ṅode yāṅkuṅ; Bureni! Man yāṅjirān nadāṅjitna inide kubā täkaṅ yäk. Iṅowā Anutu täṅo iwoyāwani Kristo käwep? ^{16 p} Ude yāṅjirā nadāṅpāṅ Jontā ṅode yäwetkuk; Ude nämo! Äma kubā wāpi biṅam ikek mäden näwatak. Unitāṅo kehārominitā näkṅo kehāromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnaṅi nämo. Näk ume-inikpāṅ ärut tamitat. Upāṅkaṅ äma mäden äbätäk unitāwā Anutu täṅo Munapik ba kädāp mebetpāṅ bok api ärut tamek yäk.

¹ 3:7 Mat 12:34, 23:33 ^m 3:8 Jon 8:33,39 ⁿ 3:9 Mat 7:19 ^o 3:12 Luk 7:29

^p 3:16 Apos 13:25

¹⁷Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäj danik piä tākta api äbek. Yäpmäj danik piä u man wārani ŋode bumik api tājpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäj daniŋpāj mujipi bureni inita eŋi kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ tājŋpän äpmoner. ¹⁸Ude yājŋpāj ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet tājŋkuk.

¹⁹^a Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yājŋkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpāj webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap tāk tājŋkuko unita yājŋpāj kaŋ-yājŋkuk. ²⁰Jontä Herot kaŋ-yājŋkuko unita Herottä bänepi wawäpāj imaka wakiinik kubä ŋode tājŋkuk; Jon u yäpmäjŋpāj komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹⁻²²^r Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäjapiŋ irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gänaŋ naniktä gera ŋode yājŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäŋkaŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yājŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ

Mat 1:1-17

²³^s Täŋpāj Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yājŋpāj-yäwoŋärek piäni yäput peŋpāj tājŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yäj nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.

²⁴ Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.

Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.

Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.

Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.

Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.

²⁵ Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.

Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.

Amos uwä Nahum täŋo nanaki.

Nahum uwä Esli täŋo nanaki.

Esli uwä Nagai täŋo nanaki.

²⁶ Nagai uwä Mat täŋo nanaki.

Mat uwä Matatias-1 täŋo nanaki.

^a **3:19** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ^r **3:22** Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35 ^s **3:23** Luk 4:22; Jon 6:42

- Matatias-1 uwä Semen täjo nanaki.
 Semen uwä Josek täjo nanaki.
 Josek uwä Joda täjo nanaki.
 27 ^t Joda uwä Joanan täjo nanaki.
 Joanan uwä Resa täjo nanaki.
 Resa uwä Serubabel täjo nanaki.
 Serubabel uwä Serati täjo nanaki.
 Serati uwä Neri täjo nanaki.
 28 Neri uwä Melki-1 täjo nanaki.
 Melki-1 uwä Adi täjo nanaki.
 Adi uwä Kosam täjo nanaki.
 Kosam uwä Elmadam täjo nanaki.
 Elmadam uwä Era täjo nanaki.
 29 Era uwä Josua täjo nanaki.
 Josua uwä Eliesa täjo nanaki.
 Eliesa uwä Jorim täjo nanaki.
 Jorim uwä Matat-1 täjo nanaki.
 Matat-1 uwä Livai-1 täjo nanaki.
 30 Livai-1 uwä Simeon täjo nanaki.
 Simeon uwä Juda täjo nanaki.
 Juda uwä Josep-1 täjo nanaki.
 Josep-1 uwä Jonam täjo nanaki.
 Jonam uwä Eliakim täjo nanaki.
 31 ^u Eliakim uwä Melea täjo nanaki.
 Melea uwä Mena täjo nanaki.
 Mena uwä Matata täjo nanaki.
 Matata uwä Natan täjo nanaki.
 Natan uwä Devit täjo nanaki.
 32 ^v Devit uwä Jesi täjo nanaki.
 Jesi uwä Obet täjo nanaki.
 Obet uwä Boas täjo nanaki.
 Boas uwä Salmon täjo nanaki.
 Salmon uwä Nason täjo nanaki.
 33 ^w Nason uwä Aminadap täjo nanaki.
 Aminadap uwä Atmin täjo nanaki.
 Atmin uwä Ani täjo nanaki.
 Ani uwä Esron täjo nanaki.
 Esron uwä Peres täjo nanaki.
 Peres uwä Juda täjo nanaki.

^t 3:27 1Sto 3:17,19; Esr 3:2 ^u 3:31 2Sml 5:14 ^v 3:32 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22

^w 3:33 Stt 29:35

- 34 Juda uwä Jekop täño nanaki.
 Jekop uwä Aisak täño nanaki.
 Aisak uwä Abraham täño nanaki.
 Abraham uwä Tera täño nanaki.
 Tera uwä Naho täño nanaki.
- 35 Naho uwä Seruk täño nanaki.
 Seruk uwä Reu täño nanaki.
 Reu uwä Pelek täño nanaki.
 Pelek uwä Ebe täño nanaki.
 Ebe uwä Serari täño nanaki.
- 36 ^x Serari uwä Kainan täño nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täño nanaki.
 Apaksat uwä Sem täño nanaki.
 Sem uwä Noa täño nanaki.
 Noa uwä Lamek täño nanaki.
- 37 Lamek uwä Metusela täño nanaki.
 Metusela uwä Enok täño nanaki.
 Enok uwä Jaret täño nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täño nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täño nanaki.
- 38 ^y Kenan uwä Enos täño nanaki.
 Enos uwä Set täño nanaki.
 Set uwä Adam täño nanaki.
 Adam uwä Anutu täño nanaki.

Satantä Jesu yän-ikñatuk

Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

4 ¹ Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokñeñ parirän Jodan umeken naniktä äyäjutpeñ abuk. Äbänjirän Munapik unitä yänjikat yäpmäj päñku kome jopi-ken teñkuk. ² Uken tewänkañ Satantä täñyabäk täñ yäpmäj kuñjirän kepma 40 täreñkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo nañkuko unita kepma 40 ude irän täreñjirän nakta bumta iñkuñ. ³ Täñjirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täñpawä möbä itak ño iweri ketem äworewänkañ nañ! ⁴ ^z Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täñpayäj yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom károñi kubä terak yänjikat päro komeni komeni kudup pit kubägän täñpewän Jesu iñamiken ahänjirä yabänjuk. ⁶ ^a Täñkañ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuñum tägatäga nikek yabätan u näkñata biñam yänpäj namani unita netä

^x 3:36 Stt 11:10-26 ^y 3:38 Stt 4:25–5:32 ^z 4:4 Lo 8:3 ^a 4:6 Mat 28:18

kubäta imayän nadänpän täga imet yäk. ⁷Unita gäkä näkŋo wäpna yäpmän akuŋpän naniŋ oreriwä imaka päke ŋo kudup gäkŋata biŋam täga ganiŋ kirewet. ⁸^b Ude iweränkaŋ Jesutä iwetkuk; Anutu täŋo man kudän terak man kubä ŋode pätak yäk. Ekäni Anutuŋin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä piä täŋ imineŋ. Man ude pätak.

⁹⁻¹¹Ude iweränkaŋ Satantä äneŋi yänŋikŋat yäpmän Jerusalem kuŋpän kudupi eŋi medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpän gepmaneŋ.

Tänpakaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren yäk.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanaki-inik bureni täŋpawä man u nadänpän punin ŋonitä komeŋ umu tubäpe! ¹²^c Ude iweränä Jesutä yänŋuk; Näk ude nämo täŋpayän yäk. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yän jop nämo peŋ iweren. ¹³^d Täŋpakaŋ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täŋ-ikŋatpän teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋkaŋ äneŋi täŋikŋatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peŋkuk

Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴Eruk Satan Jesu kakätänpeŋ kuŋirän Munapiktä kehäromi imiŋirän Galili komeken kuŋkuk. Täŋpakaŋ imaka täk täŋkuko u biŋami Galili kome kuŋat moreŋkuk. ¹⁵Tänŋkaŋ Jesu uwä Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkaŋ ämawebe yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. Täŋirän nadänkaŋ wäpi biŋam yänpän iniŋoret täŋkuŋ.

¹⁶Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeŋi wäpi Nasaret u kuŋkuk. Kuŋpän Sabat kadäni-ken täk täŋkuko udegän Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkuk. Äro ittänŋän manbiŋam kudän täwani daniwa yänŋkaŋ akuŋkuk. ¹⁷Akwänä manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani upän imäkaŋ piräreyäntän kuŋtänŋän man kudän täwani kubä ŋode kaŋpän daniŋkuk;

¹⁸Näk Manbiŋam Täga äma jopi jäwäri yänŋahänpän yäwetta Anututä ini naniŋ kireŋkuk.

Unita Ekäni täŋo Munapik näkkät itkamäk.

Äma mominitä topmäŋpän yepmäŋirani u pit yämikta naniŋ kireŋkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniŋ kireŋpewän äbut.

Äma komi piäken irani u yäniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewän äbut.

^b 4:8 Lo 6:13-14 ^c 4:12 Lo 6:16, 1Ko 10:9 ^d 4:13 Hib 2:18, 4:15

19 Ba Ekänitā ämawebeta bänep iron api tãj yãmek u kadãni
 yãnahãkta nanij kireŋkuk. *Ais 61:1,2*
 20 Jesutã man ude daniŋ paotpãj buk ŋokeno äneŋi kedonj tãjãpãj
 yãmiŋkaŋ maŋitkuk. Ude tãjãrãn ämawebe kãbeyã eni gãnaŋ pãke
 itkuŋo u Jesu-gãnpãj kaŋ-yãputkuŋ. 21 Kaŋ-yãput irirã yãwetkuk; In
 nadãkaŋ? Manbiŋam daniŋira nadãkaŋ ŋo apiŋo iŋamjin-ken bureni
 ahãtak ŋo!

Nasaret ämawebetã Jesu mãde ut imiŋkuŋ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

22^e Jesutã man ude yãwerirãn ämawebe pãke itkuŋo unitã man
 säkgãmãn yãŋkuko u nadãjãpãj jãkjãk yamãjãpãj oraŋ imiŋkuŋ. Ude
 tãjkuŋo upãjkaŋ man ŋode yãjkuŋ; Yãke! Man yãkyãki ba tãktãki
 tãga upãjkaŋ ŋowã Josep tãjo nanaki!

23^f Ude yãjãrã Jesutã nadãjãpãj kowata ŋode yãwetkuk; Ude yãkaŋ
 upãjkaŋ intãjo mebãri nadãtat. Inã sära man ŋode api nãwetneŋ; Gãk
 yãpãtãgak äma unita gãkŋa-tãgãn gupka tãga yãpi tãganen. Kudãn
 mebãri mebãri Kapeneam komeken tãjãri biŋamka nadãjãkumãjo ude
 komeka kujat-ken ŋo udegãn tãjãri kaŋ gabãna! Ude api nãwetneŋ
 yãk. 24^g Ude yãjãpãj yãjkuŋ; Nãk bureni tãwetat. Ini komeken naniktã
 Anutu tãjo biŋam yãjahãwani äma tãjo manita bitnãk tãkaŋ. 25^h Unita
 ŋode bureni nadãwã tumbut; Anutu tãjo manbiŋam yãjahãwani profet
 Elaijatã bian itkuko uken webe kajat mãyap Isrel komeken it tãkaŋonik.
 Kadãni uken obaŋ yarãkubã komepak 6 udetã iwãn kubã nãmo taŋjãrãn
 kome uken naniktã nakta jop-inik itkuŋ. 26ⁱ Ude itkuŋo upãjkaŋ
 Anututã Elaija Isrel webe kajat tãjãkentãkta nãmo peŋ iwet-pewãn
 kuŋkuk. Nãmo, guŋ kome wãpi Sidon unitãjo yotpãrãre kubã wãpi
 Sarefat uken peŋ iwet-pewãn pãjku webe kajat guŋ äbot uken nanik
 kubã tãjãkentãj imiŋkuk. 27^j Tãjãpãj udegãn, Profet Elaijatã itkuko uken
 ämawebe gisik parãm ikek mãyap Isrel komeken itkuŋ. Upãjkaŋã Anutu
 tãjo piã äma unitã Isrel komeken nanik kubã nãmo yãpãn tãgaŋkuŋ.
 Nãmo, u guŋ kome wãpi Siria uken nanik kubã wãpi Neman ugãnpãj
 yãpãn tãgaŋkuŋ.

28 Jesutã man ude yãjãrãn äma kãbeyã eni gãnaŋ itkuŋo unitã
 nadãjãpãj bãnepi waŋkuŋ. 29 Bãnepi wawãpãj Jesu iŋit yãpmãj
 äpãmaŋ pãjku yotpãrãre gãgãni-ken teŋkuŋ. Yotpãrãre u geŋi pom
 terak itkuko unita geŋi-ken tena äpmonpãn yãjkaŋ tãjkuŋ. 30 Ude
 tãjãrã Jesu uwã tãjãyãkãtpeŋ ämawebe bãmopi-ken yãrepmitepeŋ
 kuŋkuk.

^e 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 ^f 4:23 Mat 4:13; Jon 2:12 ^g 4:24 Jon 4:44 ^h 4:25 1Kn 17:1,7,
 1Kn 18:1 ⁱ 4:26 1Kn 17:8-16 ^j 4:27 2Kn 5:1-14

Mäjotä äma kubä magätükuk
Mak 1:21-28

31^k Ude tänpəŋ kumaŋ Galili kome täŋo yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuŋkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpəŋ yäwoŋäreŋ täŋirän kaŋpəŋ nadəŋpəŋ yəŋkuŋ; 32^l Yäke! Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäk. 33^m Tänpäkaŋ käbeyä eŋi uken äma Satan täŋo mäjo kubätä magärani kubä itkaŋ gera pähap terak ŋode yəŋkuk; 34ⁿ Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayaŋ äbätan? Nidäpayəŋ äbätan ba? Gäka nadäkaməŋ, gäk Anutu täŋo Kudupi äma u yäk.

35 Yəŋirän Jesutä ŋode kaŋ-yəŋkuk; Bitnä! Äma ŋo kakätəŋpəŋ ku! yəŋ iwetükuk. Ude iwerirän uterakgän ämawebe iŋamiken äma u mäjo wakitä pudät maŋpän kome terak kuŋkuko upəŋkaŋ gupi-ken jibi kubä nämo imiŋpəŋ kakätəŋpəŋ kuŋkuk.

36 Ude tänpän kaŋkaŋ ämawebe päke u kikŋutpəŋ man näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewanitä man yəŋirän mäjo mani buramiŋpəŋ metəŋpəŋ kukaŋ? Mani kehäromi nikek yəŋ yəŋkuŋ. 37 Tänpäkaŋ Jesu täŋo biŋamitä kome u kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yəpän tägaŋkuŋ
Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

38 Tänpəŋ Jesu käbeyä eŋi u pəŋpəŋ kumaŋ Saimontä eŋiken kuŋkuk. Kuŋkuko Saimon webeni täŋo miŋi gup kädəp kädəp käyäm täŋkaŋ parirän täŋkentəŋ imikta iwetkuŋ. 39 Iwerä pəŋku webe u dubini-ken itpəŋ käyäm u kaŋ-yəŋkuk. Kaŋ-yəŋirän gup kädəp kädəp nadəŋkuko u paoränkaŋ akuŋpəŋ ketem gwet yämiŋkuk.

40 Eruk, kome bipmäŋirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yəŋ-yəkŋat yəpməŋ Jesu-kengän əbuŋ. Käyäm mebəri mebəri täŋirä Jesutä keru gupi terak pəŋtəŋ kuŋirän tägaŋ moreŋkuŋ. 41^o Tänpəŋ äma mäjotä magärani mäyap imaka, yəpän tägaŋkuŋ. Täŋirän mäjo uwä ämawebe yabä-kätəŋkaŋ Jesu gera terak ŋode iwet täŋkuŋ; Gäka nadäkaməŋ. Gäk Anutu täŋo Nanaki-inik yäk. Yəwəwä Jesutä yabəŋ yəŋpəŋ Mejin täŋpipiwut! yəŋ yəwet täŋkuk. Imata, Äma ŋo Kristo ubayaŋ yəŋ nadəŋkuŋo unita ude yəwetükuk.

42 Eruk patkuko yəŋeŋirän kome u pəŋpəŋ inigän irayaŋ nadəŋpəŋ kome äma nämo irani-ken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe u nanik Jesuta wəyəkŋeŋtəŋ kuŋtəŋgän kaŋ-ahəŋpəŋä kome kubäken kukta iniŋ bitnəŋkuŋ. 43^p Ude täŋirä Jesutä yəwetükuk; Ude nämo! Nana täŋo Manbiŋam Täga u kome ŋonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä

^k 4:31 Luk 4:23 ^l 4:32 Mat 7:28-29; Jon 7:46 ^m 4:33 Mat 8:29; Luk 8:28

ⁿ 4:34 Jon 6:69 ^o 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12 ^p 4:43 Luk 8:1

intäjukun itkaŋ yabāŋ yawat piä tāk täyak unitāŋo manbiŋam api yāwet täŋpet. Mebāri unitagān naniŋ kireŋkuk.

^{44q} Jesutā ude yāŋpāŋ kome u peŋpeŋ Judia komeken nanik täŋo kābeyā eni gānaŋ Nani täŋo manbiŋam yāŋhāŋtāŋ kuŋatku.

Jesu iwarāntākiye ātu yāmagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

5 ^{1r} Eruk kepma kubāken Jesu Galili gwāgu gāgāni-ken irirān āmawebe māyap Anutu täŋo manbiŋam nadānayāŋ ābā it gwājiŋkuŋ. ²It gwājiŋirā gāpe täpuri yarā gwāgu gāgāni-ken irirān yabāŋkuk. Gāpe u māhemi gāpe terak naniktā āpāmaŋ gwāgu tom yāpani yāk ārutpāŋ yāpātāgaŋ itkuŋ. ³Yāpātāgaŋ irirā Jesutā gāpe u yabāŋpāŋā kumaŋ Saimon täŋo gāpe uterak āroŋkuk. Āroŋpāŋ Saimon iwetkuk; Ābi yāk. Gāpe täŋpewi kome peŋpeŋ gwāgu terak ātu nanak kwān yāk. Ude iwerānā Saimontā gāpe täŋpewān ātu nanak kuŋirān Jesu gāpe terak maŋitkaŋ āmawebe gwāgu gāgāni-ken itkuŋo u Anutu täŋo man yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkuk.

⁴Eruk yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋ paotpāŋā Saimon iwetkuk; Gāpe täŋpewi gwāgu bāmopi-ken kwān yāk. Täŋkaŋ yāk, gwāgu tom yāpani u gwāgu gānaŋ pewi āpmoŋpākaŋ gwāgu tom māyap yāpayāŋ yāk. ^{5s} Ude yāwānā Saimontā ŋode iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, nin bipani kāroŋ pipiri pāhap tāmāŋopāŋ gwāgu tom kubā nāmo yāpmamāŋ. Upāŋkaŋ gākā yāyan unita udegān tāga täŋpayāŋ yāk. ⁶Ude yāŋpāŋ Jesutā yāŋkuko udegān Saimon-kāt noriye iwatpāŋ täŋkuŋ. Täŋpāŋ gwāgu tom māyap-inik āpmoŋirā yāk dākŋenaŋi täŋkuŋ. ⁷Yāk dākŋenaŋi täŋirā wādāwā waŋtāko noriye gāpe kubā terak itkuŋo u ketwāra täŋyāreŋkuŋ. Ketwāra täŋyāreŋpewā noriye ātu u ābā täŋkentāŋ yāmiŋkuŋ. Täŋpākaŋ gwāgu tom u yāpmāŋpāŋ gāpe yarā u pewā tokŋeŋirān gāpetā gwāgu gānaŋ āpmodayāŋ täŋkumān. ⁸⁻⁹Ude täŋirān āma unitā gwāgu tom pāke u yabāŋpāŋ umun nadāwātāk pāhap täŋkuŋ. Nadāwātāk täŋpāŋ Saimon-Pita unitā Jesu gāmori-ken gukut imāpmok täŋpāŋ yāŋkuk; Ekāni! Gāk nepmaŋpeŋ ku! Nāk waki täŋpani ŋodewani imata gākkāt kuŋatde? yāk. ^{10t} Yāŋirān Jems kenta Jon, Saimon-kāt piä bok täŋpani u imaka, umun nadāwātāk täŋkumān. Yarā uwā Sebedi nanakiyat.

Tāŋirā Jesutā Saimon iwetkuk; Gāk umun nadāwātāk täŋpeno. Gāk kāmi uwā, āmawebe gwāgu tom yāpmāŋtan udegān api yāmaguren yāk. ^{11u} Ude iwerānkaŋ gāpe yarā u āneŋi täŋpewā gwāgu gāgāni-ken kuŋkumān. Täŋpākaŋ āma gwāgu tom yāpani u Jesu iwatna yāŋpāŋ iniken tuŋum tuŋumi pāke u tāŋ-yāpāreyāwākaŋ Jesu iwarān täŋkuŋ.

^q 4:44 Mat 4:23 ^r 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1 ^s 5:5 Jon 21:3-8 ^t 5:10 Mat 13:47

^u 5:11 Mat 19:27

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹²Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päŋku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän waŋkuŋ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kaŋpän äbä dubini-ken kome terak yäpän äpmonpöpän patkaŋ butewaki man ŋode iwetkuk; Ekäni, täŋkentäŋ nam yäk. Gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpänjä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yän nadätat. ¹³Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ yäk. Paräm ŋo paorut! Ude yänpän keru gupi terak peŋirän uterakgän paräm paorirä gupi tägawänpän säkgämän itkuk. ¹⁴^v Ude tänpän Jesutä äma u ŋode peŋ iwetkuk; Gäk imaka täŋ gamitat ŋonitäŋo manbiŋam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päŋku gupka bämop äma iwonjäre yäk. Ude tänpän äneŋi säkgämän itta Moses täŋo бага man iwatpän gupe kabäŋi nikek iŋiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yän api nadäwä täreneŋ.

¹⁵Tänpäkaŋ imaka tägatäga Jesutä täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam yänpän-nadäk täŋirä komeni komeni kudup weŋ parayäŋ täŋkuk. Tokŋewayäŋ täŋirän ämawebetä nadänpän Jesutä man yänirän nadäkta ba käyäm ikek yäpä tägakta Jesuken äbäk täŋkuŋ. ¹⁶^w Kadäni kadäni ude täŋirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabäŋ paot päŋku inigän itpän nani-ken yänpapak man yäk täŋkukonik.

Kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo manbiŋam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpän yäwonjäreŋ täŋ itkuk. Ude täŋ irirän Parisi äma ba Baga man yäwonjärewani äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbänpän ämawebe bämopi-ken penta itkuŋ. Ude irirä Ekäni täŋo kehäromitä Jesu täŋkentäŋ imiŋirän käyäm ikekken yäpätägak piä täŋkuk. ¹⁸⁻¹⁹Ude täŋ irirän äma kubä kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani garaŋ tänpän yäpmäŋ äbuŋ. Yäpmäŋ äbämaŋ Jesu dubini-ken yäpmäŋ kunayän nadänkuŋo upänkaŋ äma mäyaptä itpipiŋpewä tänpä wawäpän Jesutä itkuk-ken eŋi medäp terak äronpän medäp päŋ-kireŋkuŋ. Päŋ-kireŋpän äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani u yen terak pewä yäpmäŋ äma bämopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmonkuk. ²⁰^x Täŋirä Jesutä kwäyähäneŋ täŋpani täŋo noriye unitäŋo nadäkiniki yabänpän-nadänkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Notnapak, momika paotkaŋ yäk.

²¹^y Jesutä man ude yänirän Baga man yäwonjärewani ämakät Parisi ämatä bänepi-ken ŋode nadänkuŋ; Wära! Äma ŋo netä? U Anututa

^v 5:14 Wkp 14:1-32 ^w 5:16 Mak 1:35 ^x 5:20 Luk 7:48 ^y 5:21 Luk 7:49; Ais 43:25

yäjärok man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tägän täk täyak. ²²Ude nadäjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpän ñode yäwetkuk; Nadäk udewani imata nadäkañ? ²³Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäjirän kånayän? Momika peñ gamitat yän iweret ba Akuman ku yän iweret? ²⁴^z Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yän nadakta ñode täñira kawut. Ude yänpän äma kuroñi kwäyähaneñ täñpani u iwetkuk; Näk peñ gäwetat; Akuñkañ patpat bägupka yäpmänkañ enjika-ken kuyi! yäk.

²⁵Ude iweränkañ uteragän äma unitä ämawebe injamiken akuman teki iriñ patkuko u yäpmänkañ Anutu iniñ orettän enjini-ken kuñkuk. ²⁶Ude täñjirän kañpän ämawebe päke itkuño unitä nadäwä inide kubä täñpöpän Anutu iniñ orepän yänkuñ; Apiño imaka kudupi käkamän! yän yänkuñ.

Jesutä Livai inikät kuñatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷Jesutä enji u gänäñ naniktä äpämäñ pänku takis moneñ yäpani äma kubä wäpi Livai moneñ pewani enjiken irirän kañpän ñode iwetkuk; Äbä näk näwat! ²⁸Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntakta imaka tuñum tuñumi kudup peñ moreñpän Jesu iwatkuk. ²⁹Tänpän Jesu iniñ orerayän yänpän äñnak-äñnak pähap täñtuñum täñpän ini enji gänäñ yänikñat yäpmän äronkuk. Yänikñat yäpmän äronjirän takis moneñ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta itpän ketem nañkuñ. ³⁰^a Ketem nañ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoñärewni noriye ätutä yabäwä täga nämo täñpöpän Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Imata in takis moneñ yäpani ba äma waki täñpani ämakät penta itpän ketem nak täkañ?

³¹Man ude yänjirä Jesutä nadänpän ñode yäwetkuk; Yäpätagak ämatä äma tagaken piä nämo täk täkañ. Käyäm ikek-kengän täk täkañ yäk. ³²Äma inita näk äma siwoñi yän nadäk täkañ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi täñpani yän nadäk täkañ unitä bänepi kañ sukurewut yänpän äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuñ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³Jesutä man ude yänjirän iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi täño iwaräntäkiyetä Anutu nadän imiñpän kadäni ätuta nakta jop it takamän yäk. Upänkañ gäkño gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkañ. Imata Anutu nämo nadän imiñpän kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkañ? ³⁴^b Ude yänjirä man wärani ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkañ imata butewaki

^z 5:24 Jon 5:8 ^a 5:30 Luk 15:1-2 ^b 5:34 Jon 3:29

nadänpän nakta jop itneŋ? Nämö! ³⁵Iwantä päbä äma uwä inŋit yäpmän kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop täga itneŋ yäk.

³⁶Ude yänpän man wärani terak ŋode yän kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek kodaki weŋpän tek wewani terak peŋpän bipek? Ude nämö! Ude täŋpeko uwä tek kodaki u tänpän yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämö. ³⁷Tänkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api tänpänipän käbot tom gupipän tänpäni biani kubä gänaŋ nämö piwek. Nämö, wain umeni api tänpäni unitä tokŋeŋ äronpewän käbot biani u weŋirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk. ³⁸Wain ume api tänpänipän käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. ³⁹Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripipi nämö nadänpän yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

6 ^{1c} Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit muŋip yäpmänpän gupi paŋgupmän tänpä kwäpän naŋkuŋ. ^{2d} Yäpmänpän naŋirä Parisi äma ätutä u yabänpän-nadäwä siwoŋi nämö tänpäkaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude täkaŋ uwä Moses täŋo бага man irepmitpän täkaŋ yäk.

^{3e} Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämö daniŋpän nadäk täkaŋ? ^{4f} Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äronpän käräga kudupi yän yäwani yäpmänpän naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo бага man terakä käräga uwä bä mop äma-tägän nänäŋi upänkaŋ naŋkuŋ yäk. ⁵ Ude yänpän ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemi.

Jesutä äma keru waki kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äronpän Jesutä man yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋ itkuk. Uken äma kubä keru bure käda täŋgurän täwani unitä itkuk. ^{7g} Tänpäkaŋ Baga man yäwoŋäreŋ wani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämö käwep täŋpek yänkaŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä goret tänpänpän manken tekta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. ^{8h} Ude täŋ irirä Jesu Parisi äma ba Baga

^c 6:1 Lo 23:25 ^d 6:2 Jon 5:10 ^e 6:3 1Sml 21:1-6 ^f 6:4 Wkp 24:5-9 ^g 6:7 Luk 14:1

^h 6:8 Luk 5:22, 9:47

man yäwoŋärewani u nadäk-nadäki-ken yabänpäj-nadänkaŋ äma keru täŋguräŋ täwani u iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ ämawebe iŋamiken ŋo it yäk. Yäwänä udegän täŋkuk. ⁹Täŋpänkaŋ Jesutä ämawebe päke u ŋode yäwet yabänjuk; In jide nadäkaŋ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänaŋi ba kädet waki tänaŋi? Äma täŋkentäŋ yäminaŋi ba äma yäpä wanaŋi? ¹⁰Ude yänpäj ämawebe päke u yabän äyänutpäj äma keru waki u iwetkuk; Ketka täŋ-siwonŋa! Ude iweränä udegän täŋjirän keru täŋguräŋ täwani u tägaŋjuk.

¹¹Ude täŋjirän kaŋpäj Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadänpäj ini-tägän näwetgäwet tänpäj jide ude täŋ imine? yän yänkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹²Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yänapik man yäwayän pom kubä terak äronjuk. Äronpäj bipani käron päke u man yänpäj-nadäk täŋjirän kome yänŋjuk. ¹³ⁱ Yänŋjirän äma iwaräntäk täŋkuŋo u yänpäbä yepmaŋkaŋ inikät kuŋatta 12 udegänpäj yäpmäj daniŋpäj yepmaŋjuk. Täŋkaŋ wäpi Aposoro yän yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäj yepmaŋpä kwani. ¹⁴⁻¹⁶Äma u yäpmäj daniŋkuko kubä wäpi Saimon yän iwerani upänkaŋ Jesutä wäpi Pita yän iwetkuk. Ätuwä wäpi ŋode;

Kubä Andru, Saimon täŋo noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabän yäwatukuko unita kokwawak nadänpäj kuŋarani.

Kubä Jems täŋo nanaki Judas.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak peŋkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸Ude tänpäj Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmäj daniŋkuko ukät pom terak nanik äpänpäj kome awaŋken ämawebe äbot Jesuta nadän imanitä itkuŋ-ken uken ahänpäj penta itkuŋ. Äbot u Jesutä man yänjirän nadänayän, ba yäpätägak piä täŋ nimän yänpäj Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pome terak naniktä ukengän äbuŋ. Äbänjirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani

ⁱ 6:13 Jon 6:70

yawat kireŋ yämiŋpäŋ yäpätägak piä täŋ yämiŋkuk. ¹⁹ Jesu täŋo kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magärani u kumän yäpän tägaŋ yämiŋkuko unita ämawebe päke unitä Jesu täŋo kehäromi ninken äbän yäŋ nadäŋkaŋ Jesu gupi iŋitnayäŋ täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk;

In ätu jopi jäwäri it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Anututä ini tabäŋ täwat täyak.

²¹ ^j Täŋpäkaŋ in apiŋo ketem burenita tek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Kämiwä Anututä ini tepmäŋ towiwän api naŋ tokŋeneŋ.

Ba in apiŋo konäm butewaki terak it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Kämiwä nadäŋ bäräpjin kudup paoräkaŋ bänepjin pidäm tawäpäŋ mägayäk api täneŋ.

²² ^k Äma Bureni-inikta yäŋpäŋ ämatä inta kokwawak taŋi pähap nadäŋpäŋ api täwat kireneŋ. Ba taŋiŋ täwetpäŋ äma waki yäŋ api täwetneŋ. Ude täŋ tamäwä säkgämän itkamäŋ yäŋ kaŋ nadäwut.

²³ Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ-ken uken bänep täga nadäŋpäŋ oretoret pähap kaŋ täŋput. Imata, gwäki kunum gänaŋ it tamitak u taŋi pähap. In nadäkaŋ? Bian äbekiye orajiyetä profet biani biani unita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.

²⁴ ^l Täŋpäkaŋ, in äma moneŋ tuŋum ikek uwä umuntäkot!

Irit säkgämän uku itkaŋ ubayäŋ.

²⁵ Ba in apiŋo naŋ tokŋek täk täkaŋ uwä umuntäkot!

Kämiwä nakta api teneŋ.

Ba in apiŋo bänep täga terak it täkaŋ in umuntäkot!

Kämiwä konäm butewaki terak api itneŋ.

²⁶ Ba in ämawebetä intäŋo wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ äma täga yäŋ täwet täkaŋ uwä umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.

Iwankayeta not täŋ yämen

Mat 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi kubä ŋode yäŋkuk. Man täwera nadäŋ itkaŋ ŋo, in ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita bänep iron täŋ yämineŋ. Täŋpäŋ äma inta kokwawak nadäŋ tamik täkaŋ unita not täŋ yämineŋ. ²⁸ Ba äma man wakiwaki täwet täkaŋ unita kowata man säkgämän yäwetneŋ. Ba wäpjin yäpäwak täkaŋ unita nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täkot yäk. ²⁹ Täŋ, äma kubätä bumumka kukŋi guränä kukŋi bok iniŋ kireŋiri gurek. Ba äma kubätä gäkŋo siot punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik bok iniŋ kirewen. ³⁰ Ba äma kubätä imaka kubätä yäŋapiwänä imaka u imen.

^j 6:21 Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 ^k 6:22 Jon 15:19, 16:2 ^l 6:24 Jem 5:1

Ba kubätä imaka kubä gomägaroko uwä äneņi gamikta gwäk pimiņpāņ nāmo yāņapiwen. ^{31m} Nāmo, in ŋode nadāņpeņ kuņatneņ; Kudān ätutä tāj nimut yāņ nadäk tākaņ in udegān tāj yāmineņ.

³²In āma iron tāj tamik tākaņ unitagān iron tāj yāmineņo unitāņo kowata jide yāpneņ? Nāmo yāpneņ! Āma wakitā noriye waki tājpanita iron udegān tāj yāmik tākaņ yäk. ³³Ba in āma tāga tāj tamik tākaņ unitagān kowata tāj yāmineņo unitāņo kowata jide yāpneņ? Nāmo! Āma wakitā noriye waki tājpanita kudān udegān tāk tākaņ. ³⁴Ba in āma ätuta kowata kaņ namān yāņ nadāņkaņ imaka yāmineņo unitāņo gwäki kowata jide yāpneņ? Nāmo inik! Āma wakitā kowata uteragān yāpmäkta noriye waki tājpanita iron tāj yāmik tākaņ!

³⁵ⁿ Upāņkaņ inä iwanņiyeta iron tāj yāmineņ. Kowata tamikta nāmo nadāneņopāņ imaka kubäta yāņapiwäwä jop yāniņ kireneņ yäk. In ude tāneņo uyaku kowata säkgāmān api yāpneņ ba Anutu Ārowani Pāhap unitāņo nanakiye ude api itneņ. U Imata? Anutu u ämatä bānep tāga nāmo nadāņ imik tākaņ upāņkaņ unita iron tāj yāmik tāk. Ba āma waki tājpanita iron udegān tāj yāmik tāk yäk. ³⁶Unita in āma ätuta butewaki nadāņ yāmineņ, Nanjintä butewaki nadāņ yāmik tāk yäk udegān.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

^{37o} Näk āma siwoņi yāņ nadāņpāņ āma kubä nāmo yāņpāņ-kaņiwat tāneņ. Ba āma kubäta gäk kowata yāpmäkta biņamgān yāņ nāmo iwetneņ. Anututä inta udegān tāj tamekta ket nadāneņ yäk. Āma kubätä waki tāj tamiņirān kowata waki imikta nāmo nadāneņo uwä Anututä udegān intāņo momijin peņ tamek. ^{38p} Tāņpākaņ āmata bānep iron tāj yāmiņirä Anututä inta udegān bānep iron tāj tamek. Upāņkaņ intä tāj yāmineņo u irepmitpāņ bumta buņät tamek. In nadākaņ? In āmawebeta jide nadāņpāņ kuņatnayāņ tākaņ uteragān Anututä inta api nadāņ tamek.

^{39q} Unita yāņpāņ Jesutä iwarāntäkiye man wārani ŋode yāwetkuk; Āma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet tāga iwoņärewek? Nāmo, yarä u kuņtāņgān geņi bok ärideņ yäk. ^{40r} Unita in ŋode nadäkot; Iroņi kubätä yāņpāņ-yāwoņärek āmani irepmitnaņi nāmo. Iroņi u nadäk-nadäk piä tāj yāpmāņ kuņtāņgān nadāwān tārewākaņ uyaku yāņpāņ-yāwoņärek āma udegānä äworewek yäk.

⁴¹⁻⁴² Tāņpākaņ gäk imata päya awāram dapunka-ken itak u nāmo kaņpāņ nadāņkaņ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaņpāņ yokut gama yāņ iwet täyan? Päya awāram gäkņa dapunka-

^m 6:31 Mat 7:12 ⁿ 6:35 Wkp 25:35-36 ^o 6:37 Mat 6:14 ^p 6:38 Mak 4:24

^q 6:39 Mat 15:14 ^r 6:40 Mat 10:24-25

ken itak u imata nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä, gäkŋa dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkaŋ uyaku dapunka täga ijŋpäŋ kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täŋo mebäri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Nin nadäkamäŋ; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneŋ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nitek, täga nämo wädäneŋ. ⁴⁴Bureni, päya terak mujiŋi parirä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ päya unitäŋo mebäri nadäk täkamäŋ. Unita kohoräk yen terak wama mujiŋi nämo käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujiŋi nämo wädäk täkaŋ. ⁴⁵Eruk äma täŋo irit kuŋat-kuŋattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkaŋ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ yäk. Äma täga täŋpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä ahäk täkaŋ yäk.

Eŋi täktäk täŋo man

Mat 7:24-27

⁴⁶^s Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; In imata näkŋo man nämo buramiŋpäŋ iwatkaŋ wari wari wäpna Ekäni yäŋ yäk täkaŋ? ⁴⁷Eruk, äma näkken itpäŋ näkŋo man nadäŋpäŋ buramiŋpäŋ iwat täkaŋ unita man wärani ŋode täwera nadäwut; ⁴⁸Uwä äma kubä eŋi kehäromi kubä täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek käronjigän äneŋpäŋ yäpurä-sinsik täŋpek. Ude täŋpäŋ eŋi täŋ morewekopäŋ iwän kadäni täŋpek. Täŋpäŋ iwän mänit taŋi täŋjirän eŋi u kehärom taŋpäŋ irek. Imata, eŋi säkgämän-inik täŋpeko unita. ⁴⁹Täŋpäkaŋ äma kubä näkŋo man nadäŋpäŋ nämo iwarayäŋ täko uwä äma eŋi kehäromi nämo täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek kehäromipäŋ nämo täŋpek. Bek jopjop äneŋpäŋ täŋpek. Täŋpekopäŋ iwän mänittä äbäŋpäŋä eŋi u kwinit täŋpän kwäkaŋ paotpäŋ paot-inik täŋpek yäk.

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täŋkuk

Mat 8:5-13

7 ¹Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäŋä äyäjutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuk. ²⁻³Uken komi äma täŋo intäjukun äma kubä itkuk. Unitäŋo piä watä äma kubä käyäm taŋi täŋkuk. Täŋjirän

^s 6:46 Mal 1:6; Mat 7:21

komi äma unitä piä watä ämanita gäripi tanj nadänkuko unita Jesu ude tåk täyak yäj bijam nadänpäjä Juda täjo ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuñkuñ. Jesutä piä ämani u yäpän tägawut yänpäñ yäwet-pewän kuñkuñ. ⁴⁻⁵Yäwet-pewän päñku Jesuken ahänpäjä butewaki man terak ñode iwetkuñ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadän nimikinik tänpän käbeyä enj kubä täñ nimiñkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadän imen yäk.

⁶⁻⁷Man ude iwerirä Jesu akumañ äma äbujo ukät penta kuñkuñ. Kumañ päñku enjiken keräp tanjirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuñpäñ iwetkuñ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayän yäk. Näk äma täga uyaku enjina-ken äben. Upänkañ gäk mangän yänjiri näkño piä watä ämana tägawän yäk. ⁸Ude täga täñ namen yäj nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täjo gämori-ken itkañ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkañ. U kubäpäñ, Ku! yäj iwerawä, manna buramiñpäñ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäj iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ño tä! yäj iwerawä u täñpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamäj uba.

⁹Jesutä man ude nadänpäñ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä tänpäpäñ äyänutpäñ ämawebe äbot iwarän täñkujo u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kañpäñ nadäk täyat!

¹⁰Jesutä ude yäwänkañ komi äma täjo noriye Jesuken äbujo u äneñi äyänutpeñ päñku enjiken äronpäñ käyäm täñkuko u säkgämän irirän kañkuñ.

Jesutä nanak kubä täñpewän kodak tañkuk

¹¹Tänpän kepa kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuñkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuñkuñ. ¹²Eruk, yotpärare-ken keräp tañpäñ kañkuñ, äma kumbani kubä buramiñ yäpmäj äbänjirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täjo nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Tänpäkañ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuñ. ¹³^t Äbänjirä Jesutä webe kajat u kañpäñ butewaki nadän imiñpäñ iwetkuk; Konäm butewaki täñpeno! ¹⁴^u Ude iwetpäñ dubini-ken kuñpäñ keritä gärañ ugän injtkuk. Jesutä ude injiränä äma kumbani buramiñkujo u kärongän wädäj itkuñ. Kärongän ude wädäj irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. ¹⁵^v Nanakna, Aku yäj iweränä kumbanitä kodak tañpäñ akuñpäñ manman yänkuk. Ude yänjirän Jesutä nanak u miñi-kät kuñatdenta iniñ kireñkuk.

^t 7:13 Luk 8:52 ^u 7:14 Luk 8:54 ^v 7:15 1Kn 17:23, 2Kn 4:36

16^w Ude täjirän äma itkuŋo unitä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpöpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ. Iniŋ oretpäŋ ŋode yänkuŋ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopnin-ken ahänkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täŋkentäktä äbatak ŋo! yäk.

17Täŋpäkaŋ Jesutä täŋkuko u biŋamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmän kuŋkuŋo uken kuŋ moreŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäktä man pewän kuŋkuŋ

Mat 11:2-19

18 Jon komi eŋiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täŋkuko unitäŋo biŋam iwetkuŋ. 19Iwerirä iwaräntäki yarä yäwetkuk; Päŋku Ekäni ŋode iwet yabäwun; Äbäktä biŋam yäwani u gäk ŋo? Ba kubäta itsämne? 20-21 Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken kuŋpäŋ kaŋkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpän tägaŋit, äma mäjo wäratä magäranani mäjo yäwat kireŋit, dapuri tumbani yäpän tägaŋit täŋ irirän. Kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ŋode yänpän peŋ niwet-pewän äbäkamäk yäk. Mesaia, äbäktä biŋam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?

22^x Ude iweränä Jesutä Jon täŋo iwaräntäki yarä u kowata ŋode yäwetkuk; Ek äneŋi kuŋkaŋ imaka nadäŋit kaŋit takamän ŋo, unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerun. Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki nitek tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ yäk. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak täŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ yäk. 23^y Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ iwerun; Äma näka yänpän nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä säkgämän it täkaŋ yäk.

24 Jon täŋo iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuŋjirän Jesutä ämawebe äbot itkuŋo u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känäyän nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipän känäyän kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piäŋpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ äma udewanipän känäyän kuŋkuŋ? 25 Ba ima känäyän kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuŋum nitek uwä äma wäpi nitektä eŋi gänaŋ it täkaŋ. 26^z Unita näwerut! Äma jidewani u känäyän kuŋkuŋ? Profet kubäpäŋ känäyän kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upän Jon uwä profet inipärik kubä yäk. 27Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkŋo biŋam yänahäwani äma kubä ŋo.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet.

Mal 3:1

^w 7:16 Luk 1:68, 19:44 ^x 7:22 Ais 35:5-6 ^y 7:23 Ais 61:1; Luk 4:18 ^z 7:26 Luk 1:76

²⁸ Unita näk ñode täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmäj äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upänkañä ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäj yäwat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak.

²⁹^a Täñpäkañ Jesutä man ude yänahänjirän nadänpäñ ämawebe jopi-kät äma wakiwaki takis moneñ yäpani unitä ñode nadänkuñ; Man säkgämän yäyak yäk. Nin ño ñonitä Anutu täño man kädet siwoñi iwat-iwatta gäripi nadäk täkamäj yäj nadänkuñ. Äma udewaniwä bian Jonken kujirä ume ärut yämani. ³⁰^b Täñ, Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani ämatä Jontä ume ärut yämikta bitnäñkuñ. Ude täñkuño uwä Anututä kädet täga iwatta peñ yämiñkuko u mäde ut imiñkuñ.

³¹ Täñpäkañ Jesutä yänkuk; Ämawebe kome ño terak itkañ ñonita jide yäwet? U imatäken udewani? ³² Uwä ironi täñoret bägup-ken itkañ udewani. Ironiironi uwä gera kowat yäwän ñode täk täkañ;

Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkuñ yäj yäk täkañ.

Täñpäkañ in uwä udewani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkañ ñode täñkuñ; ³³ Jon ume ärut yämanitä äbänkañ ketem äma ätutä nak täkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka nämo nañkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; U mäjotä kotawani! yäk. ³⁴^c Täñ, Äma Bureni-iniktä äbänpäñ ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; Äma ño kawut! Nak ämäj täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneñ yäpani täño noripaki! yäj yänkuñ. ³⁵ Upänkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma äbot yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwatpäñ täk täkamän. Täñpäkañ nadäk-nadäk u iwatpäñ täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahänjirän ämawebetä kañpäñ nadäwä bureni täneñ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroñi ärutkuk

³⁶^d Täñpäkañ Parisi äma kubä wäpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yäpmäj päñku tewän ketem nädayäj mañitkuk. ³⁷^e Mañit irirän kome u nanik webe waki täñpani kubätä Jesu u Parisi äma kubätä enjiken ärotak yäj biñam nadänkuk. Biñam nadänpäñ ume käbäñi säkgämän nitek gwäki ärowani u yäpmänkañ eni Jesutä itkuk-ken u äronkuk. ³⁸ Äronpäñ Jesu kuroñi käda päñku itkañ konäm kot itkuk. Konäm kot irirän konämi pitotä Jesu kuroñi terak mañkuñ. Konämi pitotä mañirä gwäki pujiñpäñ ärut imiñpewän kohoyänkuk. Ude täñpäñ orañ imikta kuroñi-ken inñdat-nañdat-nañ

^a 7:29 Luk 3:12 ^b 7:30 Mat 21:32 ^c 7:34 Luk 15:2 ^d 7:36 Luk 11:37 ^e 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

tānpān ume kābāni nīkek u ārut imiŋkuk. ³⁹Ude tān irirān Parisi āma Jesu imagutkuko unitā kaŋpān ŋode nadāŋkuk; Jesu ŋo profet bureni yāwānā webe ŋowā waki tānpāni yān nadāwān tāretek yāk.

⁴⁰Parisitā ude nadāŋirān Jesutā iwetkuk; Saimon yāk. Nāk man kubā gāwera nadā. Yāwānā Saimontā yāŋkuk; Yāwoŋārewani, yāwi nadāwa yāk. ⁴¹Yāwānā Jesutā iwetkuk; Man wārani kubā gāwera nadā; Moneŋ āma kubātā āma yarāta moneŋ, kowata kāmi kaŋkaŋ kaŋ dāpmān tārewun yānpān yāmiŋkuk. Kubāta moneŋ 500 ude imiŋkuk. Tān, kubātawā moneŋ 50 ude imiŋkuk. ⁴²Kowata imik-imik kadāni-ken moneŋta wāyākŋeŋirān momini peŋ yāmiŋkuk. Eruk, ude tānirān āma yarā uken nanik netā unitā bānep tāga pāhap nadāŋkuk yān nadātan? ⁴³Yāwānā Saimontā kowata ŋode iwetkuk; Āma moneŋ taŋi yāpuko unitā yāk. Yāwānā Jesutā ŋode iwetkuk; Gāk tāga yāyan yāk. ^{44f}Ude yānpān āyānŋutpān webe u kaŋpān Saimon iwetkuk; Webe ŋo kāyan? Nāk gākā eŋi gānaŋ ābāŋira ume kuroŋna ārutta nāmo piŋ namīn yāk. Tānopān webe ŋonitā konāmi pitopān kuroŋna ārutkaŋ gwāki pujiŋpān tāŋkohoyāk. ⁴⁵Ba oraŋ namikta bumumnaken nāmo nen. Tānopān webe ŋonitā oraŋ namikta pengān āba irat-ken ukentā kuroŋna-ken neŋdat-naŋdat-naŋ tāyak. ^{46s}Tānpān gāk gākŋi gwākna-ken nāmo āruranopān webe ŋonitā kuroŋna-ken ume kābāni nīkek ŋo piŋ āwatak. ⁴⁷Unita ŋode gāwetat. Webe ŋo momini taŋi peŋ imani unita nāka gāripi pāhap nadāŋpān bānep iron taŋi ŋo tān namitak. Upāŋkaŋ āma mominita nadāŋirān āpani tānpāni udewani tāŋo momi peŋ imero uwā nāka gāripi āhan nadāwek yāk.

^{48h}Jesutā ude yānpān webe u ŋode iwetkuk; Momika peŋ gamitat. ⁴⁹Ude yāwānā āma ketem bok naŋ itkuŋo unitā nāwetgāwet ŋode tāŋkuŋ; Wāra! Āma ŋo jidewani unitā āma tāŋo momi menitā yānpān ārut tāyak? ⁵⁰ⁱUde yānjirā Jesutā webe u iwetkuk; Nadāŋ namikinik tāyan unitā momi tāŋo kowata-ken nanik gāmagutak yāk. Unita bānep oretoret terak kuŋat tāyi.

Jesu tāŋo ābot

8 ^{1j}Eruk, patkuŋo yāŋewānkaŋ Jesutā yotpārare taŋi tāpuri kuŋatkaŋ Anututā intājukun itkaŋ yabān yāwat piā tāk tāyak unitāŋo Manbiŋam Tāga yāwetpān yāwoŋārek tāntān kuŋatkuk. Ude tānirān āmawebe ŋodetā iwarān tāŋkuŋ; Iwarāntākiye 12 ukāt webe ātu. ^{2k}Webe u bian mājotā magārīrā Jesutā mājo u yāwat kireŋ yāmani, ba kāyāmi yāpān tāgaŋ yāmani. Webe kwayak ukāt nanik kubā wāpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutā bian webe uterak nanik mājo

^f 7:44 Stt 18:4 ^s 7:46 Sam 23:5 ^h 7:48 Luk 5:20-21 ⁱ 7:50 Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42
^j 8:1 Luk 4:43 ^k 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

wära 7 yawat kireŋ imiŋkuk. ³Tāŋ, webe kubäwä wäpi Joana, Kusa tāŋo webeni. (Kusa u Herot tāŋo tāŋkentäk äma kubä). Kubäwä wäpi Susana. Webe yarakubä ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Webe kwayak uwä iniken monenpāŋ Jesu-kät iwaräntäkiye tāŋkentāŋ yämik tāŋkuŋonik.

Mujiŋi pikpik tāŋo man wārani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴Tāŋpākaŋ ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbāŋ moreŋpāŋ irirä yabāŋpāŋ man wārani kubä ŋode yawetkuk; ⁵Äma kubätä ketem mujiŋi piwa yāŋpāŋ piäni-ken kwek. Kuŋpāŋ mujiŋi tāŋ-irähuttāŋ kwek. Tāŋ-irähuttāŋ kuŋirän mujiŋi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo u ämatä kuŋ äbāŋ tāŋkaŋ yeŋ gatāneŋ. Tāŋpākaŋ mujiŋi ätuwä baraktä näneŋ. ⁶Tāŋkaŋ mujiŋi ätuwä mobä terak mäneŋ. Mobä terak maŋpāŋ tädotneŋo upāŋkaŋ kome umeni nämo unita kubit tāneŋ. ⁷Tāŋ, mujiŋi ätuwä mup gānaŋ mäneŋ. Mup gānaŋ maŋjirä mup wakī unitä äronpāŋ yawarä kuneŋ. ⁸Tāŋpākaŋ mujiŋi ätuwä kome tägaken mäneŋ. Kome tägaken mäneŋo u tädotpāŋ bureni säkgämän mäyap-inik pätnenŋ.

Jesutä man ude yāŋpāŋ gera terak ŋode yāŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadāwut!

Jesu imata man wārani terak yäk täyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹Tāŋpākaŋ Jesutä man wārani yāŋkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabāŋkuŋ. ¹⁰Iwet yabāŋjirä yawetkuk; Anututä intājukun itkaŋ yabāŋ yawat piä täk täyak unitāŋo manbiŋam kābop irani injingän nadäkta yawani unita in-gānpāŋ täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wārani terakgän yawet täyat yäk. Man wārani terak yawetpewa;

Dapuritä kånayāŋ tāŋo upāŋkaŋ täga nämo api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadānayāŋ tāŋo upāŋkaŋ mebäri täga nämo api nadāwä tumbek.

Ais 6:9

¹¹^l Ude yāŋpāŋ yawetkuk; Mujiŋi pikpik tāŋo manbiŋam täweraro u mebäri ŋode; Mujiŋi uwä Anutu tāŋo man ude. ¹²Tāŋ, mujiŋi kädet miŋin mäneŋo u ŋode; Äma Anutu tāŋo manbiŋam nadāŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarirä Satantä bānepi-ken nanik yāyomāgat täyak u. Satantä ŋode nadāŋpāŋ täk täyak; Anutu tāŋo man bānepi-ken iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋatpāŋ Anututa biŋam tāneŋ yāŋ nadāŋpāŋ yāyomāgat täyak. ¹³Tāŋ, mujiŋi mobä kuŋat terak mäneŋo u ŋode; Äma Anutu tāŋo man nadāŋpāŋ gāriŋi nadāneŋopāŋ bānepi-ken jäwäri nämo äpmonpani. Unita nadākiniki

^l 8:11 1Pi 1:23

kadäni keräpi-tagän yäpmäj kuŋatpäj täjyabäkken Anututa mäde ut imik täkaŋ. ¹⁴Täj, mujipi ätu mup gänaŋ mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo man nadäk täkaŋ upänkaŋ kome täŋo moneŋ tuŋumta nadäwätäk ba nadäŋ gärip unitä Anutu täŋo man utpewä kumäjirän kuŋatkuŋariken bureni nämo ahäk täyak. ¹⁵Täjpäkaŋ mujipi kome tägaken mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäj bänepi-ken kehäromi iŋitpäj mani buramiŋpäj yäpmäj kuŋarirä irit kuŋatkuŋariken bureni ahäk täkaŋ yäk.

Peŋyäjek täŋo manbiŋam

Mak 4:21-25

¹⁶^m Jesutä man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä topän iŋipäj kăbot gänaŋ ba bukä gămori-ken kăbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eŋi gänaŋ peŋ-yäŋeŋirän ämatä imaka imaka täga käneŋ. ¹⁷ⁿ In nadäkaŋ? Imaka imaka apiŋo kăbop itkaŋ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneŋ. Bureni, imaka täŋyejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täŋkwawa taŋirän api kaŋpäj nadäneŋ. ¹⁸^o Unita jukuŋin-tägän nadäneŋo u deta in Anutu täŋo manta juku peŋpäj ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäj kuŋarayäj täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäj nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo! Täŋpäkaŋ imaka iŋitkamäj yäj jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹Jesutä man ude yäj irirän miŋi-kät noriye kănayäj äbuŋ. Upänkaŋ ämawebe päke itkuŋo unitä Jesu kumän itgwäjirä dubini-ken kukta täŋpä waŋkuŋ. ²⁰Täjirä äma ätutä yabänkaŋ Jesu ŋode iwetkuŋ; Meŋka-kät notkaye gabănayäj äbăŋo yăman umu itkaŋ yäk. ²¹Ude iwerăwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäj iwarântäk täkaŋ uwä năkŋo meŋnaye notnaye bureni!

Jesutä ibăm gwăgu yăniŋ bitnăŋkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²²Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwarântăkiye yäwetkuk; Gwăgu kukŋi udude kăda kuna yäk. Ude yăŋpäj găpe kubä terak äronpeŋ kuŋkuŋ. ²³Eruk gwăgu terak kuŋtăŋgän Jesu dăpmon patkuk. Parirän mänit păhap piăŋirän gwăgu tokătpäj găpe gänaŋ äpmon tokŋeŋirän găpe nikek gwăgu gänaŋ äpmonayäj täŋkuŋ. ²⁴Täjirän Jesu yăwä

^m 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 ⁿ 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 ^o 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

kikjurānpāṅ iwetkuṅ; Ai! Ekāni! Paotnayāṅ tākamāṅ ḡo! yāk. Ude iwerāwā Jesutā akunpāṅ mānit kenta gwāgu yabāṅ yāṅkuk. Yabāṅ yāṅjirān uterakgān mānit bitnāṅjirān gwāgu kwikinik patkuk. ²⁵Tāṅjirān Jesutā iwarāntākiye yāwetkuk; Nadākinikjin de?

Ude yāṅjirān iwarāntākiye umuntaṅkaṅ nadāwātāk tāṅpāṅ nāwetgāwet ḡode tāṅkuṅ; Wāra! Āma ḡo jidewani unita mānit kenta gwāgu mani ḡo buramikamān? yāṅ yāṅkuṅ.

Mājo wāra but gānaṅ āpmonkuṅ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶Eruk Jesutā gwāgu kenta mānit yāniṅ bitnāwānkaṅ Galili kome u peṅpeṅ gwāgu terak kuṅtāṅgān gwāgu kukṅi udude kāda Gerasa kome ahāṅkuṅ. ²⁷Ahāṅpāṅ Jesu gāpe terak naniktā maṅatpeṅ kuṅjirān kome uken nanik āma mājo māyaptā magārani kubātā ahāṅ imiṅkuk. Āma uwā kadāni kāroṅi-inik eṅj gānaṅ nāmo pat tāṅkukonik. Dāpmon pat tāṅkuko uwā mobā kawut, āma kumbani āneṅṅpani-ken u tek morāṅ pat tāṅkukonik.

²⁸⁻²⁹Pattāṅ kuṅattāṅgān eruk Jesu kaṅpāṅā kāhān yāṅkaṅ gāmori-ken maṅ-patābotkuk. Ude tāṅjirān Jesutā mājo uwā yāwetkuk; Āma ḡo kakātāṅpeṅ kut yāk. Ude yāwerirān mājo āma magātkuṅo unitā Jesu iwetkuṅ; Jesu, Anutu Ārowani tāṅo nanaki, gāk jide tāṅ nimayāṅ ābātan? Komi nimenō! yāṅ iwetkuṅ. Tāṅpākaṅ mājo uwā kadāni kadāni āma u iṅitpāṅ kwaik tāṅjirā āma ātutā iṅitpāṅ yen kehāromitā kerī kuroṅi pādāt tāk tāṅkuṅonik. Ude tāk tāṅkuṅo upāṅkaṅ mājotā tāṅpewā āma u yen yāpmāṅ dākṅeṅ tāṅpān kwāpeṅ kome āma nāmo irani-ken kuṅat tāṅkukonik.

³⁰Tāṅpākaṅ Jesutā āma u iwet yabāṅkuk; Wāpka netā? Iwet yabāwān iwetkuk; Wāpna ‘Ābot pāhap’ yāk. (Mājo māyaptā magātkuṅo unita wāpna Ābot pāhap yāṅ iwetkuk.) ³¹Ude yāwānā mājo unitā Jesu butewaki terak ḡode iwetkuṅ; Gāk niwat kireṅṅpewi awāṅ kāroṅi, bipmāṅ urani gānaṅ āpmonektawā! yāk. ³²⁻³³But ābot pom terak udu yabātan? Gāk nibā-kātāwi but u gānaṅ āpmona! Ude yāwāwā Jesutā nadāṅ yāmiṅjirān mājo uwā āma u kakātāṅpeṅ pāṅku but gānaṅ āpmonkuṅ. But gānaṅ āpmonpākaṅ bārāṅeṅ kumaṅ gwāgu gānaṅ āpmonkaṅ ume naṅpāṅ kumbuṅ.

³⁴Ude tāṅjirā āma but watāni iranitā yabāṅpāṅ bārāṅeṅ pāṅku āmawebe yotpārare taṅi tāpuri it yāpmāṅ kuṅkuṅo u nanik manbiṅam yāwetkuṅ.

³⁵Yāwerākaṅ ninin kāna yāṅkaṅ Jesutā itkuk-ken ābāṅ moreṅkuṅ. Ābāṅpāṅ kaṅkuṅ; Āma mājotā magārani u tek yamāk ikek, nadāwān tumbāpāṅ Jesu dubini-ken kwikinik maṅit irirān. Mājotā kakātāṅpeṅ kuṅkuṅo unita. Maṅit irirān kaṅpāṅ āma pāke ābuṅo u umuntaṅkuṅ.

³⁶Tāṅjirā imaka ahāṅjirān kaṅpāṅ nadāṅkuṅo unitā mājotā magāranipāṅ

yäpän tägaŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuŋ. ³⁷⁻³⁸Manbiŋam u nadänpän ämawebe Gerasa kome u nanik umuntaŋpän Jesu komenin ŋo peŋpeŋ ku! yän iwetkuŋ. Ude iweräwä Jesu kome u peŋpeŋ Galili kome gwägu udude käda kwayän täŋirän äma yäpän tägaŋkuŋo unitä Jesu iwetkuk; Nadän namiŋiri bok kuda! yäk. ³⁹Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämö yäk. Komeka-ken kuŋkaŋ imaka Anututä täŋ gamitak unitäŋo biŋam kaŋ yäwet! Ude iwerirän äma u äyänutpeŋ komeni-ken päŋku Jesutä täŋkentän imiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettän kuŋatkuk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta itsämbuŋo unitä kaŋpän iniŋ oretkuŋ. ⁴¹Ude täŋirä kome unitäŋo käbeyä eŋi täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahän imiŋkuk. Ahän imiŋpän Jesu gämori-ken gukut imäpmok tänpän Jesutä eŋina-ken kwän yänpän butewaki man iwetkuk. ⁴²Imata, äperi tepi kubägan obaŋ 12 ude itkaŋ käyäm tänpän kumbayän täŋkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täŋo man buramiŋpän eŋini-ken kwayän kädet miŋin kuŋirän ämawebe buminiŋ unitä yewa täŋkaŋ iwaräntän yäpmän kuŋkuŋ. ⁴³Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Käyäm waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuŋ äbäk täŋkaŋ moneŋi kudup jop awähutkuk. Täga nämö yäpä tägaŋkuŋ. ⁴⁴Ude tänpän wawäpän eruk webe unitä Jesu mädeni-ken äbänpän tekigän iŋitkuk. Jesu täŋo teki iŋirirän uteragän tägaŋpän nägät piŋ yäpmän äbuko u kawuk taŋkuk. ⁴⁵Täŋirän Jesutä nadänpän yänkuk; Ai! Netätä nepmäŋitak?

Ude yänirän äma päke u äwo yäwäkaŋ Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ŋonitä dumän gäwatkaŋ ŋo nämö nadätan?

⁴⁶Pitatä ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämö! Äma kubätä nepmäŋirän kehäromina ätu kuŋirän nadätat yäk. ⁴⁷Ude yäwänä webe u mebärina kaŋ-ahätak yänpän päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok tänpän kwayänpän itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Jesu täŋo tek iŋirirän käyami uteragän paotkuko unitäŋo mebäri yänahänkuk. ^{48 P}Yänahänirän Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Unita bänep kwini terak kuyi yäk.

⁴⁹Jesutä man ude yänirän käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä eŋiken nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäntak unita imata yäwoŋärewni äma jop yänikŋat yäpmän äben? ⁵⁰Ude yänirän Jesutä nadänpän Jairas iwetkuk; Nadäwätak tänpeno! Nadäkinikka näkagän peŋiri äpetka tägawayän yäk.

⁵¹Ude yānpān Jairastā enjiken kuṅkuṅ. Kuṅpān āma pāke u yāniṅ bitnānpān yepmaṅpān yāman ude irirā iwarāntākiye yarākubā Pita, Jon, Jems ukāt ironi kumbuko unitāṅo miṅi nani ugānpān yāmagurānkaṅ eni gānaṅ āronṅkuṅ. ⁵²^q Āmawebe pāke konām yāntābātek tāṅ itkuṅo u yāwetkuk; Konām wari kotneṅo. Ironi u nāmo kumak. Jop dāpmon pātak yāk. ⁵³Yāwānā kumakopān jop yāyan yānpān kaṅ-māgayāṅkuṅ. ⁵⁴^r Tānpākaṅ Jesu eni gānaṅ āronpān ironi u kerigān injītpān iwetkuk; Āpetna, aku! ⁵⁵Ude yāwānā uterakgān kehāromini āneṅi āpmonirān kodak taṅpān akuṅkuk. Kodak taṅpān akuṅirān Jesutā miṅi nani yāwetkuk; Ketem imān naṅpān! ⁵⁶^s Yāwerānā miṅi nani uwā nadāwān inide kubā tāṅkuko unita Jesutā imaka ahāṅkuko u yāṅahākta yāniṅ bitnāṅkuk.

Jesutā iwarāntākiye 12 u piā man yāwetkuk

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

9 ¹Eruk, Jesutā iwarāntākiye 12 u yānpābā dubini-ken yepmaṅkuk. Yepmaṅpān kāyām wakiwaki yāpā tāgaṅit, mājo āma magārani yāwat kirekta kehāromi ba wāpi biṅam yāmiṅkuk. ²⁻³Yāmiṅkaṅ Anututā intājukun it yāmiṅirān gāmori-ken irit tāṅo man yāwetta ba āma kāyām ikek yāpā tāgakta man ṅode yāwetpān yāniṅ kireṅpewān kuṅkuṅ; In āhottaba, ketem, moneṅ ba yāk yāpmānkaṅ nāmo kuneṅ. Ba tek yarā nitek nāmo yāpneṅ yāk. ⁴^t Kuṅkaṅ yotpārare kubāken ahāṅirā eni tamāwā ugān kaṅ irut. Eruk, yotpārare uken piā tāṅ paotpān eni u peṅpeṅ kome kubāken kaṅ kut. ⁵^u Upānkaṅ yotpārare kubāken not nāmo tāṅ tamāwā ṅode kaṅ tāṅput; Yotpārare u māde ut imiṅpān kugun kuroṅjin-ken nanik yeṅ ārāhut tāṅpā kaṅ kut. Ude tāṅirā āma kome uken naniktā tabānpān goret tāṅ yāmikamāṅ yāṅ api nadāneṅ yāk.

⁶Jesutā jukuman ude yāwerānkaṅ kādet yāput peṅpān kuṅkuṅ. Kuṅkaṅ yotpārare it yāpmāṅ kuṅkuṅo uken Manbiṅam Tāga u yāṅahāṅit, kāyām ikek yāpā tāgaṅit tāṅtāṅ kuṅatkuṅ.

Herottā Jesu tāṅo biṅam nadāṅkuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷^v Tānpākaṅ Judia kome tāṅo kaṅiwat āma wāpi Herottā imaka imaka ahāṅkuṅo unitāṅo manbiṅam nadānpān-nadāwān nāmo tāreṅkuk. U imata, āma ātutā ṅode yāṅirā nadāṅkuk; U Jon, ume ārut yāmanitā kumbani-ken naniktā kodak taṅpeṅ akuṅkuko unitā piā u tāk tāyak. ⁸Ba āma ātutā ṅode yāṅkuṅ; Ude nāmo, uwā profet biani Elaijatā kumbani-ken nanik akuṅkuko unitā piā u tāyak yāk. ⁹^w Tānpākaṅ Herottā man

^q 8:52 Luk 7:13 ^r 8:54 Luk 7:14 ^s 8:56 Mak 7:36; Luk 5:14 ^t 9:4 Luk 10:4-11

^u 9:5 Luk 10:11 ^v 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ^w 9:9 Luk 23:8

mäyap ikek u nadänpän-nadäwätäk tänpän yänkuk; Jon u näkä bian kotäki madän täknejkuro unitä jide tänpän piä täyak? Netätä tänjirän mani biñam nadätat? Ude yänpän Jesu kañpän nadäwa yänkañ kädetta wäyäknejkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmän towiñkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuñkuño u täñ paotpäñä, äyänjutpeñ äbänpän piä mebäri mebäri täñkuño u biñam iweräkañ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayän yän-yäkñat yäpmän Betsaida komeken kuñkuk. ¹¹Käbop kuñkuñopän ämawebetä u käda kuyak yän nadänpän iwarän täñkuñ. Iwarän tänjirä yabänpän Jesutä yäniñ orepän Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño manbiñam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä tägañit täñkuk.

¹²Eruk, kome bipayän tänjirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuñ; Kome ño ketemi nämoken itkamän. Unita gäk yäwerikañ yotpärare ittän kukañken u kuñkañ ketem yabän ahänpän nañkañ parut yäk. ¹³Ude yänjirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Injin yepmän towiwurä! Yäwänä iwetkuñ; Yäke! Nintäño käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkañ ño yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuñpän äma äbot päke ñonita ketem suwakta nadänpän yäyan? ¹⁴(Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk tänpän yänkuñ.)

Yänjirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ño yäwerä äbot 50-50 ude mañit yäpmän kut yäk.

¹⁵Yäwänä yänkuko udegän yäweräkañ mañit yäpmän kuñkuñ. ¹⁶Mañiräntän yäpmän kwäkañ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpän kunum terak dorañpän ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Tänpän ketem u tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ äbot itkuño udegän yämiñtän kuñkuñ. ¹⁷Yämiñirä kuduptagän ketem u nañpä koki tänpäpän ätu jop peñkuñ. Tänpäkañ jop patkuño u yäpmänpän yäk 12 ude daiwä toknejkun.

Pitatä Jesu täño mebäri yänahänkuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸Tänpän kadäni kubäta Jesu inigän itpäñ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuñ. Irirä Jesutä ñode yäwet yabänkuk; Ämatä näka netä yän yäk täkañ? ^{19*}Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yän gäwet täkañ yäk. Ba ätutäwä Elaija yän gäwet täkañ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubäta kodak täñkuk yän gäwet täkañ. ²⁰Ude yäwäwä ñode yäwetkuk; Tänpäkañ

* 9:19 Luk 9:7-8 † 9:20 Jon 6:68-69

injinä näkawä netä yāŋ yāk tākaŋ? Yāwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutuken nanik Kristo, Isrel ämawebe tāŋo tāŋkentäk bureni u yāk.

²¹ Ude yāwänä Jesutä äma ätu nämoinik yāwetneŋ yāŋpāŋ yāniŋ bitnāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; ²² ^z Äma Bureni-inik uwä ittāŋ kuŋtāŋgāŋ yāŋ imani ude, komi pähap api nadāwek yāk. Tāŋpākaŋ Juda tāŋo äma ekāni ba bāmop äma intājukun tāŋpani-kāt Baga man yāwoŋārewani ämatä mäde api ut imineŋ. Tāŋpāŋ Äma Bureni-inik uwä urä kumbānpāŋ änenayāŋ tāŋopāŋ kepma yarākubä tāreŋirān kodak tāŋpāŋ api akwek.

²³ ^a Jesutä ude yāŋpāŋ man kubä ŋode yāwetgān tāŋkuk; Äma kubätä näwarayāŋ nadāŋpāŋä iniken bānep nadäk-nadäki mäde ut imiŋpāŋ bārāpi näkä kotawayāŋ täyat udegān kepma kepma gwäk pimiŋpāŋ kaŋ näwarān yāk. ²⁴ ^b Tāŋpākaŋ, äma kubätä säkgāmān itta nadāŋpāŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap tāŋpāŋä u api paorek. Upāŋkaŋ äma kubätä näka yāŋpāŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayāŋ tāko uwä irit täga api kaŋ-ahāwek. ²⁵ Tāŋ, äma kubätä kome tāŋo imaka kudup peŋ bāyaŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarayāŋ tāko uwä kumāŋirān imaka imaka yāpmāŋ kuŋarayāŋ tāko unitä täga nämo api tāŋkentāŋ imineŋ. ²⁶ ^c In nadākaŋ? Äma kubätä näka ba man näkä yāŋahäk täyat unita yāŋpāŋ mäyäk tāŋpāŋ näka bitnāwayāŋ tāko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegān api bitnāwet. Kadāni näkŋaken epmäget kudān ikek ba Nana tāŋo ba kudupi aŋero tāŋo peŋyāŋek kudān ikek äneŋi ahāwayāŋ tāro kadāni uken äma udewani tāŋo wāpi yāŋahākta api mäyäk täwet. ²⁷ Näk bureni täwera nadāwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumāŋkaŋ Anututä intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat piāni kwawak ahāŋirān api kāneŋ yāk.

Jesu gupi inide kubä ahāŋkuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yāwerānkaŋ kepma 8 ude tāreŋirān nani-kāt man yādayāŋ Pita Jems Jon yāmagurān yāpmāŋ pom kubä terak āroŋkuŋ. ²⁹ Pāro u itkaŋ nani-kāt man yāŋ irirān Jesu iŋami dapun inide kubä ahāŋkuk. Ahāŋirān teki imaka, paki-inikinik, yāpā kwinit täyak ude peŋyāŋeŋkuk. ³⁰⁻³¹ ^d Ude tāŋirān Profet bian irani yarä ahāŋkumān. Kubä Moses, kubāwä Elaija, Anutu tāŋo peŋyāŋek ikek ini ugān ahāŋpāŋ itkaŋ Jesu-kāt man yāŋpāŋ-nadäk tāŋkuŋ. Jesu Jerusalem yotpārare-ken api urä kumbek yāŋ man ude yāŋpāŋ-nadäk tāŋ itkuŋonik. ³² ^e Ude tāŋ irirä Pita noriye-kāt dāpmona gurān tāŋ ittāŋgān kikuŋtpāŋ Jesu iŋami dapun peŋyāŋek ikek irirān kaŋkuŋ. Profet yarä Jesu-kāt itkuŋo u imaka, yabāŋkuŋ. ³³ Tāŋpāŋ äma yarä u kudayāŋ tāŋirān Pitatä mebāri nämo

^z 9:22 Luk 9:44; Luk 18:32-33 ^a 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 ^b 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ^c 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9, 2Ti 2:12 ^d 9:31 Luk 9:22, 13:33 ^e 9:32 Jon 1:14, 2Pi 1:16-18

nadāwān tārewākaŋ jop ŋode yāŋkuk; Ekānina, itkamāŋ ŋonita oretoret tākamāŋ yāk. Unita yottaba yarākubā tāŋ tamina. Gāka kubā, Mosesta kubā, Elajata kubā yāk.

³⁴Pitatā man ude yāŋirān gubamtā āpā uwāk tāŋpāŋ yepmaŋirān Pita Jems Jontā bumta umuntaŋkuŋ. ^{35 f} Umuntaŋ irirā gubam gānaŋ man kubā ŋode ahāŋkuk; Ŋowā nanakna, nākŋa iwoyāŋkuro unita mani buramik tākot! ³⁶Man kotāk ude ahāwān tāreŋirān Jesu inigān irirān kaŋkuŋ. Tāŋpākaŋ Pita Jems Jon imaka ahāŋirān kaŋkuŋo unitāŋo manbiŋam yāŋahāntāŋ kukta nāmo nadāŋkuŋ.

Jesutā nanak kubā yāpān tāgaŋkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷Eruk patkuŋo yāŋewānā, Jesu iwarāntākiye Pita Jems Jon-kāt pom terak naniktā āpuŋ. Āpāntāŋgān āmawebe ābot pāhap u yabāŋ ahāŋkuŋ. ³⁸Tāŋpākaŋ āmawebe ābot u gānaŋ nanik kubātā Jesuken gera ŋode yāŋkuk; Yāwoŋārewani āma! Gāk manna buramiŋpāŋ nanakna tepi kubāgān ŋo tāga tāŋkentāŋ imayāŋ? ³⁹Mājo kubātā magārirān uterakgān kāhān yāk tāyak. Ba pudāt maŋpān kome terak patābottāŋ kuŋatkaŋ meni-ken jep yāŋut tāyak yāk. Tāŋkaŋ mājo uwā kadāni kadāni komi imiŋpāŋ bārāŋeŋ nāmo kakātāŋpeŋ kuk tāyak. ⁴⁰Unita nāk gāwarāntākaye mājo u iwāt kirewut yāŋ yāwera piā tāŋkuŋo upāŋkaŋ iwāt kirena yākŋat tāŋpā waŋkuŋ yāk.

⁴¹Ude iwerirān Jesutā ŋode yāŋkuk; Wa! In bānepjin gwājiŋ ārowani. Nadākinikjin nāmo! Jidegān api nadāwā tumneŋ? Āma in udewani-kāt wari kuŋatta nāmo nekaŋ! Ude yāŋpāŋ āma u iwetkuk; Eruk, nanaka yāpmāŋ ābi! ⁴²Ude iwerānā nanitā nanaki yāpmāŋ ābāŋirān mājo unitā nanak u pudāt maŋpān kome terak patābottāŋ kuŋatkuk. Ude tāŋirān Jesutā mājo u kaŋ-yāŋirān mājotā nanak u kakātāŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirān sākgāmān irānā āneŋi nani-ken teŋkuk. ⁴³Ude tāŋirān āmawebe itkuŋo unitā Anutu tāŋo kehāromi u kaŋpāŋ kikuŋutpāŋ-nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ.

Tāŋpākaŋ āmawebetā imaka imaka tāgagāmān Jesutā tāk tāŋkuko unita pen nadāwātāk tāŋ irirā Jesutā iwarāntākiye ŋode yāwetkuk; ^{44 s} Man tāwerayāŋ tāyat ŋo juku peŋpāŋ nadākot; Inikāt nanik kubātā Āma Bureni-inik iwan kerī terak tewayāŋ kadāni kerāpi tāyak. ^{45 h} Ude yāwerirān mebāri nāmo nadāwā tāreŋkuŋ. Nadāk-nadāki uwāk ikek pen itkuko unita mebārita iwet yabānayāŋ tāŋkuŋo upāŋkaŋ umuntaŋpāŋ nāmo iwet yabāŋkuŋ.

^f 9:35 Luk 3:22 ^s 9:44 Luk 9:22 ^h 9:45 Luk 18:34

Netätä intäjukun api irek?*Mat 18:1-5; Mak 9:33-40*

⁴⁶ⁱ Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yän yänpän yänjarahutkuḅ. ⁴⁷⁻⁴⁸^j Täñirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpän-nadänkaḅ nanak täpuri kubä yän-päbä dubini-ken teḅpän yäwetkuk; Äma kubätä näka yänpän nanak täpuri ḅodewani kubä oraḅ imayän täko uwä näka udegän api oraḅ namek. Täñpän äma näk oraḅ namayän täko uwä äma näk naniḅ kireḅkuko u udegän api oraḅ imek. Imata, in bämoḅjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuḅatpänjä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹ Jesutä ude yäweränä Jontä ḅode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireḅirän kaḅkumän yäk. Kaḅkumänöḅpän nintäḅo äbotken nanik nämo unita iniḅ bitnäḅkumän yäk. ⁵⁰^k Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniḅ bitnäḅkuḅ? Äma iwan nämo täḅ tamani uwä notḅinḅak täñkentän tamani ubayän yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiḅkuḅ

⁵¹^l Jesu kunum gänäḅ äneḅi ärokta kadäni keräḅ tañirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi ḅeḅpän kuḅkuk. ⁵² Täñkaḅ äma ätu yäwerän intäjukun kuḅkuḅ. Jesu ḅo api äbek yän man ude yäwetta kuḅkuḅ. Eruk, äma unitä Samaria yotḅärare-ken ahänḅpän Jesuta tuḅum täkot yän yäwetkuḅ. ⁵³^m Yäweräkaḅ Jesu uwä Jerusalem api kwek yän nadänkuḅo unita äbänjirän nämo nadän imiḅkuḅ. ⁵⁴ⁿ Samaria naniktä ude täñirä Jems kenta Jon, kädet waki u kaḅpän Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadänjiri yädakaḅ kunum gänäḅ nanik kädäḅtä päpä äma äbot ḅo kaḅ iḅiḅ paorut yäk. ⁵⁵⁻⁵⁶ Ude iweränkaḅ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkaḅ kome u ḅeḅḅeḅ kubäken kuḅkuḅ.

Jesu iwat-iwat täḅo man*Mat 8:19-22*

⁵⁷ Eruk kuḅtäḅgän kädet miḅin, äma kubätä Jesu ḅode iwetkuk; Gäk deken kwayän yänjiri näk imaka, api gäwarän täwet yäk. ⁵⁸ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi ḅewäkaḅ näwären. Imata, tom ägwäri u patpat bäḅup ikek. Barak udegän, bukäni nimek. Upänkaḅ Äma Bureni-inik iwarayän yäyan uwä patpat bäḅupi nämo yäk. ⁵⁹ Ude yänḅpän äma kubä kaḅ-ahänḅpän iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ḅode iwetkuk; Ekäni, nadän namiḅjiri nana kumbänḅpän äneḅkaḅ mäden kaḅ gäwara yäk. ⁶⁰ Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän

ⁱ 9:46 Luk 22:24 ^j 9:48 Mat 10:40 ^k 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 ^l 9:51 Mak 10:32

^m 9:53 Jon 4:9 ⁿ 9:54 2Kn 1:9-16

tānjiri kumbanitā kumbani noriye kaŋ āneŋput yāk. Gähä kuŋkaŋ Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat piä tāk täyak unitāŋo manbiŋam yāghāhānpāŋ yāwettāŋ kaŋ kuŋat. ^{61°} Ude iweränā āneŋi āma kubätā Jesu ŋode iwetkuk; Ekāni, näk gāk gāwatta gāripi nadātat yāk. Upāŋ, nadāŋ namiŋiri pengān pāŋku webena nanaknaye yāwet yabāwa tāga yāŋ yāwāwā api ābet yāk. ⁶² Yāwānā Jesutā iwetkuk; Ude nāmo, āma kubätā imaka kubā tāŋpayāŋ nadāŋpāŋ-nadāk-nadāki piä unitagān pewek. Āma ātu nadāk-nadāk jopjop pek tākaŋ uwā intājukun āma Anutu unita watā piä tāga tānaŋi nāmo yāk.

Jesutā āma 72 piä man yāwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

10 ^{1p} Eruk, ātukāt itpāŋ u mādeni-ken Ekānitā āma 72 ude piä tākta iwoyāŋkuk. Iwoyāŋpāŋ yarā-yarā yāpmāŋ daniŋpāŋ komeni komeni ini māden kuŋarayāŋ nadāŋkuko udegān kuŋatta yepmaŋpān kuŋkuŋ. ^{2q} Tāŋkaŋ jukuman ŋode yāwetkaŋ yepmaŋpān kuŋkuŋ; Piä taŋi kubā ahāŋ nimiŋirān kāyat. Piä it yāpmāŋ kukaŋ-ken uken ketem ahāŋ-bumbum tākaŋ. Upāŋkaŋ ketem u yāpmākta piä āma yarāgān. Unita piä māhemi-ken yāŋapiŋirā ketem gāmāneŋ itkaŋ u yāpmākta piä āma ātukāt kaŋ pewān ābut yāk. ^{3r} Eruk, man kubā ŋode tāwerakaŋ kukot; Näk piä pidāmi-ken nāmo tepmaŋtat. Nāmo, in yawak ude āma ābot aŋ komi udewani gānaŋ tepmaŋtat. ^{4s} Tāŋkaŋ moneŋ, yāk kuratāk, kuroŋjin ārārani yāpmāŋkaŋ nāmo kuneŋ. Nāmo, in piä man tāwetat-ken u kuŋkaŋ āma ātu kādet miŋin yabāŋ ahāŋpāŋ ukāt man yāŋpāŋ-nadāk nāmo tāneŋ. Siwoŋi piä man tāwetat-ken uken kaŋ kut.

⁵ Tāŋpākaŋ eŋi āronayāŋ tākaŋ-ken u āroŋpāŋ pengān ŋode kaŋ yāwut; Āmawebe eŋi ŋo gānaŋ irani, Anutu tāŋo bānep pidāmtā intā terak āroton! ⁶ Ude yāŋirā eŋi u gānaŋ nanik kubätā bānep pidām udewanita gāripi nadāwani irayāŋ tāko tāŋpānā maŋjin tāŋo burenitā uterak api ārowek. Upāŋkaŋ āma udewani kubā nāmo irānā bānep pidām man u āyāŋutpeŋ injin terak āneŋi api ārowek. ^{7t} Nadāk nadāk tāga nitek unitāŋo eŋi-kengān irirā eŋi māhemitā āŋiron tāŋ tamānā tāga api yāpmāŋpāŋ nāneŋ. Imata, piä āmatā piä tāk tākaŋ unitāŋo gwāki tāga yāpnaŋi. Tāŋkaŋ eŋi āroŋkaŋ āpāk nāmo tāneŋ.

^{8u} Tāŋpākaŋ kome u peŋpeŋ kubāken kuŋirā kome māhemitā tāmagut pāŋku ketem tamāwā u kaŋ naŋput. ⁹ Tāŋkaŋ kome uken nanik āma kāyām ikek kaŋ yāpā tāgawut. Ude tāŋkaŋ ŋode kaŋ yāwerut; In bāmoŋjin-ken Anututā intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ tawat piä kehāromi

° 9:61 1Kn 19:20 p 10:1 Mak 6:7 q 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35 r 10:3 Mat 10:16

s 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5, 2Kn 4:29 t 10:7 1Ko 9:6-14, 1Ti 5:18

u 10:8 1Ko 10:27

nikek tänpayäj täyak u tuän keräp täyak yäj kañ yäwerut. ¹⁰⁻¹¹ v
 Upañkañ yotpärare kubäken kuñirä kome mähemtä nämö tamagurawä
 yotpärare bämopi-ken kuñkañ täpun-täpun kuroñjin-ken nanik iñamiken
 yeñ arahutkañ ñode kañ yäwerut; Iño kawut! Täpüntäpun kome ño nanik
 däpmäj äreyänpena mañ injin terak äneñi kukañ! Ude yäwetkañ ñode
 yäwetgän kañ täñput; Ket ñode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiñpäñ
 tabäj tawat piä tänpayäj täyak u keräp täyak! yäj kañ yäwerut. ¹² w U
 imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken
 naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnayäj täño u irepmitpäñ
 ärowani pähap api yäpneñ.

Ämawebe bänepi nämö sukurewanita man

Mat 11:20-24

¹³ x Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ!
 Inken kudän kudupi mäyap täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe,
 Anututa nämö nadawani u ahäj yämiñkuk yäwänäku mominita
 yäñpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm! ¹⁴ Unita ñode
 nadawut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon
 ämawebe kowata ahäj yämayäj täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik
 api kañ-ahäneñ! ¹⁵ Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api
 yäñnikñat yäpmäj ärowek yäj nadäkañ? Wära! Nämoinik! In kumäj-
 kumäj komeken api äpmonj moreneñ.

¹⁶ y Jesutä man ude yäñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä
 intäño manta gäripi nadawayäj täko uwä näkño mannata udegän api
 nadawek yäk. Täñ, äma kubätä mäde ut tamayäj täko uwä näka udegän
 mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäj täño uwä Äma naniñ
 kireñpewän äpuro unita udegän mäde api ut imineñ yäk.

Äma 72 ukeño äneñi äbuñ

¹⁷ Eruk, äma 72 Jesutä peñ yäwet-pewän kuñkuño u piä täñ paotkañ
 bänep oretoret terak äneñi äbä Jesu iwetkuñ; Ekäni, nin gäkño wäpka
 biñam yäñahäntäj kuñitna Satan täño mäjo wära mannin buraminañi
 nämopäj mannin buramiñkuñ yäk. ¹⁸ z Ude iwerawä Jesutä kowata
 ñode yäwetkuk; Buren! In ude täñirä Satan kunum gänañ nanik, yäpä
 ude, kehäromini paoränkañ kome terak mañ parirän kañkut. ¹⁹ a Imata,
 näk kehäromi tamiñkut. Kehäromi tamiñkuro uwä in imaka meni komi,
 gämok kenta bam udewani yeñ jakñitta, ba iwanjin Satan unitäño
 kehäromi irepmit moreneñta tamiñkut. Unita imaka kubätä in nämö

v **10:11** Apos 13:51, 18:6 w **10:12** Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 x **10:13** Mat 11:21-23

y **10:16** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 z **10:18** Jon 12:31; Rev 12:8-9 a **10:19** Sam 91:13;
 Mak 16:18

tānpān waŋkuŋ ba nāmo api tānpān waneŋ. ^{20b} Upāŋkaŋ mājo wāratā manjin buramik tākaŋ unitagān oretoret nāmo tāneŋ. Nāmo, Anututā inta nadānpāŋ wāpjin ini irani-ken kudān tāŋkuko unita oretoret pāhap nadāneŋ yāk.

Jesutā Nani bānep tāga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ude yāwānkaŋ Kudupi Munapiktā bānepi tānpidām taŋirān Jesutā oretoret pāhap tāŋkuk. Oretoret tānpāŋ nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome tāŋo māhemi, nāk bānep tāga nadāŋ gamitat. Imata, gāk manka biŋam tāŋo mebāri āma kome tāŋo nadāk-nadāk ārowani nikekta kābop peŋ yāmik tāyan. Tāŋ, āma āpanita tāŋ-kwawataŋ yāmik tāyan. Bureni Nan, gākŋa ude kaŋ ahāwān yāŋ nadāŋkuno udegān ahatak yāk.

^{22c} Ude yānpāŋ āmawebe pāke u ŋode yāwetkuk; Nana uwā imaka kumān-tagān ketna terak peŋ moreŋkuk. Tānpākaŋ āma kubātā Anutu tāŋo nanaki nāka tāga nāmo nadāwān tāreneŋ. Nana kubā-tāgān mebārina nadāwān tāretak. Ba āma kubātā ini Nana tāŋo mebāri u nāmo nadatak. Nāmo, nanaki nākŋa-tāgān nadatat. Tāŋ, Nanaki nākā āma ātuta Nana tāŋo mebāri yāwoŋārewayāŋ yānpāŋjā yāwoŋāreŋjira Nana tāŋo mebāri tāga nadāneŋ.

^{23d} Ude yānpāŋ iwarāntākiye yāmagut pāŋku inigān yepmanpāŋ yāwetkuk; Nadākaŋ? Anututā nadāŋ tamiŋirān yabānpāŋ-nadāk tākaŋ unita oretoret pāhap nadāk tākot! ^{24e} Imata, Anutu tāŋo kehāromi kak tākaŋ uwā profet ba intājukun āma bian itkuŋo u kakta gāripi nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ nāmo kak tāŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intā nadāk tākaŋ ŋo nadākta gāripi nadāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ nāmo nadāk tāŋkuŋ yāk.

Samaria nanik āma tāga kubā tāŋo manbiŋam

^{25f} Jesutā ude yāwān tārewākaŋ Baga manta mebāri nadāwani āma kubātā Jesu man goret kubā yāwān nadāwa yāŋkaŋ Jesu dubini-ken ābānpāŋ iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, kādet jidewanipāŋ iwatpāŋ irit kehāromi u api kaŋ-ahāwet? ²⁶ Ude yāwānā Jesutā kowata ŋode iwetkuk; Mosestā Baga man bian kudān tāwani uterak man jide daniŋpāŋ nadāk tāyan? ^{27g} Iwerānā iwetkuk; ŋode daniŋpāŋ nadāk tāyat; Gāk Ekāni Anutukata gāripi-inik nadāwen. Bānepka, gupka, nadāk-nadākka kumān-tagān Anutu-ken pewen. E kubā ŋode; Gākŋata nadāk tāyan udegān notkaye ātuta nadāŋ yāmen yāk.

^b 10:20 Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 ^c 10:22 Jon 3:35, 10:15

^d 10:23 Mat 13:16-17 ^e 10:24 1Pi 1:10 ^f 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 ^g 10:27 Lo 6:5; Wkp 19:18

28^h Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni nāwetan. Man yarā u iwatpānjā irit kehāromi u api kaŋ-ahāwen yāk. 29 Ude iwerānā āma uwā Jesutā nāka āma nadāk-nadāk ikek yāŋ nadāwān yāŋ nadāŋkaŋ Jesu ŋode iwet yabāŋkuk; Baga mantā notkaye ātu yāŋ yāyak u netātā yāyak?

30 Yāwānā Jesutā kowata man wārani kubā ŋode iwetkuk; Āma kubā Jeriko kome kwayāŋ nadāŋpāŋ Jerusalem peŋpeŋ kādet miŋiŋgān kuŋirān kubo āma ātutā kaŋ-ahāneŋ. Kaŋ-ahāŋpāŋ teki weŋ tāŋpā kwāpāŋ pärip-päriptā päripmāŋtāko kumāŋ-dāpurek tāŋpek. Tāŋirān yāpmāŋpāŋ kādet miŋin peŋpeŋ kunēŋ. 31 Kādet miŋin pewā parirān bāmop āma kubātā ābā kaŋpāŋ kukŋi kādagān irepmitpeŋ kwek. 32 Kuŋirān Juda tāŋo āma ekāni kubātā ābā āma u dapuri-tāgān kaŋkaŋ udegān irepmitpeŋ kukŋi kādagān kwek. Nāmo tāŋkentāŋ imek. 33 Kuŋirān eruk, āma Samaria nanik kubātā kādet ugān iwat yāpmāŋ ābāŋpāŋ āma u kāwek. Kaŋpāŋ butewaki pāhap nadāŋpāŋ dubini-ken ābek. 34 Ābā jibi meni-ken wain ume kenta olip gākŋipāŋ ārut imiŋkaŋ uwāktāŋ imek. Uwāktāŋ imiŋkaŋ pudātpāŋ iniken doŋki terak peŋpāŋ yāŋiŋkaŋ yāpmāŋ kuŋtāŋgān eŋi kubā, āma ban naniktā patta tāŋpani-ken tewān parirān bipani watāni irān yāŋewek. 35 Yāŋewānā eŋi tāŋo watā āma unita siliwa moneŋ yarā imiŋkaŋ iwerek; Āma ŋonita watāni sākgāmān isi. Moneŋ gamitat ŋo paorānā ābā āneŋi ātukāt api gamet yāŋ iwerek.

36 Eruk, Jesutā manbiŋam u yāŋ moreŋpāŋ Baga manta mebāri nadāwani āma u ŋode iwet yabāŋkuk; Āma yarākubā unita jide nadātan? Āma jibi nīkek unita netātā noripak bureni ude tāŋpek? 37 Ude iwerirān iwetkuk; Āma tāŋkentāŋ imeko unitā noripak bureni-inik tāŋpek yāk. Yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni yāyan unita gāk kuŋkaŋ kādet udegān kaŋ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakāt itpāŋ-nadāk tāŋkuŋ

38 Kadāni kubā Jesu iwarāntākiye-kāt kuŋtāŋgān, webe kubā wāpi Mata unitā komeken ahāŋkuŋ. Uken ahāŋirā Matatā ini eŋiken Jesu yāŋiŋkaŋ yāpmāŋ āroŋkuk. 39ⁱ Āro itkaŋ Jesutā manbiŋam yāŋahāwayāŋ tāŋirān Mata tāŋo noripak Maria u nadāwayāŋ yāŋkaŋ ābā Jesu dubini-ken maŋitpāŋ manbiŋam nadāŋ itkuk. 40 Maria manbiŋam nadāŋ irirān noripaktā u kaŋpāŋ piā taŋi inigān tāŋ itkuko unita bānepi waŋkuŋ. Bānepi wawākaŋ ābā Jesu iwetkuk; Ekāni, butewaki nāmo nadāŋ namitan? Notnapak ŋo nabā kātāŋpeŋ ābāko ŋo irirān nākŋagān piā taŋi tāyat. Iweri tāŋkentāŋ namān! yāk.

41 Matatā ude yāwānā Ekānitā kowata ŋode iwetkuk; O Mata, gāk imaka imaka ŋonita imata nadāwātāk pāhap tāyan? 42^j Imaka bureni

^h 10:28 Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12 ⁱ 10:39 Jon 11:1, 12:2-3 ^j 10:42 Mat 6:33

kubätagän nadäwen. Notkapak Maria ŋowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäŋ täyak. Täŋpakaŋ imaka bureni ŋowä kubätä täga nämö yomägarek.

Yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi

Mat 6:9-15, 7:7-11

11 ¹ Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkaŋ nani-kät man yäŋ itkumän. Yäwän täreŋirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi niwetpäŋ niwoŋäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuko ude. ² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäŋapik man yänayäŋ yäŋpäŋä man ŋode yäneŋ;

Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbäŋpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.

³ Kepma kubäkubä täŋo ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täŋ nimik täkaŋ unitäŋo momini peŋ yämik takamäŋ unita gäk udegän nintäŋo mominin peŋ nimik täyi.

Täŋyabäk-ken nämö nipmaŋpen.

⁵ Ude yäŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkŋeŋpäŋ bipani bämop noripak kubätä eŋiken kwek. Kuŋpäŋ noripak u ŋode iwerek; Notnapak, ketem ätu täŋkentäŋ nam. ⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbäŋirän ketem imapäŋ imet yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. ⁷ Ude iweränä eŋi mähemitä iwerek; Imata dāpmon wewe täŋ namitan? Yäma ukätpäŋ nanaknaye-kät dāpmon pātkaŋ ŋo yäk. Näk täga nämö akuŋpäŋ ketem yäpmäŋ gamayäŋ. ⁸ Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäŋ yäŋkuk; Pengänä eŋi mähemi u noripak täŋkentäktä nämö nadäweko upäŋkaŋ ehuranigän yäŋapiŋtäyon gaŋani nadäŋpäŋ nadäŋ imek. ⁹ Unita ŋode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubäta yäŋapiŋirä api nadäŋ tamed. Uwä äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ kuŋtāŋgän kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäŋ kuŋirän yäma dāt imeko ude. ¹⁰ Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yäŋapik piä täŋpäŋä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ kuŋtāŋgän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäŋ imiŋpäŋ yäma dāt imeko ude.

¹¹ Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäŋirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yäŋapiŋirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik! ¹² Ba purup muŋipta yäŋirän bampäŋ täga imen? Nämoinik! ¹³ Inä äma waki upäŋkaŋ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gānaŋ Nanjin iron mähemi itak uken

^k 11:1 Luk 5:33 ^l 11:8 Luk 18:5

Kudupi Munapikta yāņapīņirā imata nāmo tamek? Nāmo, u bureni-inik tamek yāņ tāwetat!

Jesu jop manman iwetkuņ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴Kadāni kubāken Jesutā āma mājotā magārani kubā mājō iwat kireņ imiņkuk. Mājō unitā magāt-pewān āma u man nāmo yāk tāņkukopāņ Jesutā mājō u iwat kireņirān āma u man āneņi yāņkuk. Man yāņirān āmawebetā kikņutpāņ nadāwātāk pāhap tāņkuņ. ¹⁵^m Upāņkaņ āma ātutā Jesuta ņode yāņkuņ; Ude nāmo! Āma uwā mājō tāņō āma ārowani wāpi Bilisibap unitā kehāromi imiņirān mājō yāwat kirek tāyak yāk.

¹⁶ⁿ Tāņpākaņ āmatā Jesu tāņikņatta kunum tāņō kudān kudupi kubā pewi ahāwut yāņ iwetkuņ. ¹⁷Ude tāņirā Jesutā nadāk-nadāki tāņō mebāri nadāwān tārewāpāņ man wārani ņode yāwetkuk; Ude nāmo! Kome kubā-tāgān āmik pewā ahāwāpāņ kowat āmiwān tāņirā kehāromini paorek yāk. Ba udegān buap kubātā kowat āmiwān tāņirā kehāromini paorek. ¹⁸Unita Satantā iniken āmaniye yāwat kireņirān jide tāņpāņ Satan tāņō ābot kehāromi irek? U tāga nāmo! Inā nāk Bilisibap tāņō kehāromi terak mājō yāwat kirek tāyat yāņ nāwet tākaņ. ¹⁹Upāņkaņ ude bureni tāyat u tāņpāwā āmajiyetā netā wāpi terak mājō yāwat kirek tākaņ? Satan tāņō wāpi terak yāwat kirek tākamāņ yāņ nāmo yāneņo unitā jop tāņ-nākņatkaņ unitāņō mebāri kwawak ahāwek! ²⁰^o Upāņkaņ ņode nadāwut! Nāk Anutu tāņō kehāromi terak mājō yāwat kirek tāyat ude bureni tāņpāwā ņode nadāneņ; Anututā intājukun irit piā kehāromi nīkek tāk tāyak unitāņō bureni inken ahātak ņo.

²¹Unita man wārani kubā tāwera nadāwut; Āma kehāromi kubātā Kadā boham iņitkaņ eņinīta watā ireko uwā tuņumi eņi gānaņ sākgāmān itneņ. ²²^p Upāņkaņ āma kubā kehāromini taņi pāhap ikek unitā ābāņpāņā ņode tāņpek; Eņi māhemitā kadā boham iņitat yāņ nadāweko u yomāgatpāņ tuņumi eņi gānaņ itneņo u yāpmāņkaņ noriyeta yāpmāņ daniņpāņ yāmek.

²³^q Eruk unita ņode tāwera nadāwut; Āma not nāmo tāņ namik tākaņ uwā nāka iwan tāņ namik tākaņ. Ba āma nākņo piāta watā nāmo it tākaņ uwā piāna yāpāwak tākaņ yāk.

²⁴Tāņpākaņ āma ābot ņowā ņode bumik; Mājō āma magārani kubātā āma u kakātāņpeņ pāņku kome kurāki-ken irit bāgup kodakita wāyākņeņtāņ kuņarek. Wayākņeņtāņ kuņareko upāņkaņ nāmo kaņ-ahāwek. Nāmo kaņ-ahāņpāņā bian irani-ken āyāņutpeņ kwa yāņ nadāwek. ²⁵Ude nadāņpāņ āyāņutpeņ pāņku kāwek; Irit bāgup biani uwā

^m 11:15 Mat 9:34, 10:25 ⁿ 11:16 Mat 12:38 ^o 11:20 Kis 8:19 ^p 11:22 Kol 2:15

^q 11:23 Luk 9:50

ärutpän ket urani. ²⁶† Ude kaŋpänjä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Tänpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki-inikinik tänpän irek yäk.

²⁷§ Man ude yän irirän ämawebe päke itkuŋo u bämopi-ken webe kubätä gera terak Jesu ŋode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyaŋpän nonoŋ gepmäŋ towiŋkuko uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani! yäk. ²⁸† Ude iweränä Jesutä yänkuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täŋo man nadäŋpän iyap taŋpän yäpmän kuŋat täkaŋ unitä uyaku Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani bureni yäk.

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabänkuŋ

Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

²⁹⁴ Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäjiŋirä man ŋode yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ. Upänkaŋ in näkä kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira api käneŋ. Kudän bian Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneŋ. ³⁰ Jona terak imaka ahänkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik ŋode yäwoŋäreŋkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik terak imaka ahäwayän täyak unitä äma äbot in ŋo ŋode api täwoŋärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. ³¹⁵ Upänkaŋ intä näka Anutu-ken nanik yän nämo nadäkaŋ. Unita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba kome täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu iŋamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk siwoŋi yänahänjirän nadäkta gäripi nadänkuko unita kome ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋ äma Solomontä täk täŋkuko u irepmiak uwä itat ŋo! Upänkaŋ imata nämo nadän namik täkaŋ? ³²⁶ Tänpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkaŋ intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpän bänepi sukureŋkuŋ. Täŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmiak uwä itat ŋo! Upänkaŋ bänepjin imata nämo sukurekaŋ?

Äbot täŋpani uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³⁷ Jesutä man ude yänpän man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpän käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijiŋkaŋ käbotpän nämo ähäť yejämbek. Ude nämo! Topän u ijiŋpän kwawak peŋirän ämawebe äma unitä eŋiken abänpän peŋyänjeŋirän imaka imaka

† 11:26 Jon 5:14 § 11:27 Luk 1:28,42,48 † 11:28 Luk 8:15,21 ⁴ 11:29 Mat 16:4

⁵ 11:31 1Kn 10:1-10 ⁶ 11:32 Jna 3:5-10 ⁷ 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16

täga yabäneŋ. ³⁴Udegän, dapunjin uwä gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, penyäŋek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. Täŋ, dapunjin wanenŋo uwä jide täŋpän imaka imaka täga kaŋpän täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmän urani gänaŋ ireko ubayän. ³⁵Unita penyäŋek bänepjin-ken itak unitä bipmän urani täŋpeko udeta watäni itpän kuŋat täkot. ³⁶Täŋkaŋ gup nadäk-nadäkjintä bipmän urani nämo, penyäŋek ikekgän irirän irit kuŋat-kuŋatjin kuduŋtagän penyäŋek ikek api itneŋ, topäntä penyäŋeŋ tamik täyak ude.

Anutu täŋo man gup-tägän nämo yäpmän kuŋaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷⁻³⁸ Jesutä man ude yän moreŋirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu enjini-ken yänikŋat yäpmän äronkuk. Enji gänaŋ äro maŋitpäŋä kerä nämo ärutkaŋ ketem naŋkuk. Täŋirän Parisi äma unitä kaŋpän nadäwän nämo tägawäpän nadäwätäk ŋode täŋkuk; Imata nintäŋo бага irepmitpän kerä nämo ärutkaŋ ketem näyak yäk. ³⁹ Nadäwätäk ude täŋ irirän Jesutä ŋode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpän ketem peŋ nakjin gupigän ärut täkaŋ. Ude täŋpän Anutu iŋamiken bänep nadäk-nadäknin täga yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ nämo! Bänepjin-ken moneŋ tuŋumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokŋeŋkuko pätak. ⁴⁰Inä guŋ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täŋkuk yän nadäk täkot. ⁴¹Unita äma jäwärita bänep iron täŋ yämineŋo uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu iŋamiken pakigän itdeŋ.

⁴²Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In бага man iwatpän piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäŋo moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Upänkaŋ bänepjin-ken Anutu nadän imikinik nämo täk täkaŋ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkaŋ. Urita бага man iwatpänä bänep nadäk-nadäkjin bok penenŋo uyaku tägawek. ⁴³Jesutä ude yänpän kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In käbeyä enjiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkaŋ. Ba kädet miŋin, ämawebe jopitä taniŋ oretta gäripi nadäk täkaŋ. ⁴⁴Upänkaŋ inä äma kumbani, kome gänaŋ käbop käbänŋaŋ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkaŋ kuŋ äbäk täk täkaŋ udewani.

⁴⁵Jesutä man ude yänirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoŋärewni äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yäwetan uwä nin udegän yänärok man niwetan! yäk. ⁴⁶Ude yäwänä Jesutä kowata man ŋode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuŋat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peŋkaŋ injin ketän kuŋat täkaŋ. ⁴⁷Wa! In komi api nadäneŋ! In äbekjiye orajiye udewanigän. Unitä Anutu täŋo profet biani däpmänpän

† 11:37 Luk 7:36, 14:1 † 11:39 Mat 15:2

änek täņkuņ. Profet äneņkuņo awaņ meni-ken in epmäget tägatäga piņpāņ mebāri säkgāmān tāk tākaņ. ⁴⁸Upāņkaņ in kādet ude tāk tākaņ unitā ñode niwoņārek täyak; Orajiyetā profet dāpmāk täņkuņo u täga täņkuņ yāņ nadāk tākaņ. Orajiyetā profet dāpmāņpāņ äneņpani-ken piā tāk tākaņ. ⁴⁹Unita Anutu nadāk-nadāk mähemitā man kubā ñode yāñahāņkuk; Nāk inken profet ba piā āmanaye yāniņ kireņpewa āreņirā ätu kumāņ-kumāņ dāpmāņit, ätu dāpmāņpāņ waki täņ yāmiņit api täneņ yāņ yāņkuk. Eruk, man bian yāņkuko u bureni ahātak ño. ⁵⁰Unita bureni ñode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadāni-ken yäput peņpāņ profet dāpmāņ yāpmāņ äbuņo unitāño momini āmawebe kudup apiņo itkaņ ño intā terak ärotak. ⁵¹Ämik uwā bian-inik Abeltā nāgāri piwān kuņkuņo uken yäput peņpāņ ämiņ yāpmāņ äbāņkā Sekaraia kudupi eņi gānaņ alta mebāri-ken utpāņ peņkuņ. Unita äneņi täwetgān täyat; Ämik täņ yāpmāņ äbuņo unitāño momi intā terak ärotak.

⁵²Wa! Baga man yāwoņārewani äma in komi api nadāneņ. In āmawebetā iritta biņam täkta Anutu täņo man yāwetpāņ yāwoņāreñaņipāņ Anutu täņo man mebāri bureni nadākta kādet täņpipiņ yāmik tākaņ. Injin iritta biņam nāmo täņpāņ udegān āmawebetā u täkta kādet täņpipiņ yāmik tākaņ.

⁵³⁻⁵⁴^a Eruk, Jesutā man ude yāņ paotpeņ kuņirān Baga man yāwoņārewani āmakāt Parisi āmatā Jesu man ätu goret yāwān nadāna yāņkaņ iwet yabāk pähap täņit, yāņpāņ-kaņiwarit bumta täņkuņ.

Parisi täņo täņyākņarani kudānta man

Mat 10:19-33

12 ¹Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken päda nitek äbā itkuņ. Äbā irirā Jesutā iwaräntäkiye jukun ñode yāwetkuk; Ket nadākot! yäk. Parisi äma täņo yista ket nadāņpāņ kaņ kuņarut. Irit kuņat-kuņariken kudān gupi-tägān tāk tākaņ ude in udegān täneņo udetā yāņpāņ yāyat. ²^b Upāņkaņ imaka täņ-yejämbani pätak u wari nāmo api pärek. Nāmo kwawakgān api irek. Ba imaka kābop itak u wari nāmo api irek. Nāmo, u kwawakgān api irek. ³Bipmāņurani gānaņ man yānayāņ täkaņ uwā kepma pähapken kwawakgān api nadāneņ. Ba eņi gānaņ jiap man yānayāņ täkaņ uwā kami gera terak yāņirā api nadāneņ.

Netāta täga umuntāne?

Mat 10:28-31

⁴Jesutā iwaräntäkiye ude yāwetpāņ āmawebe päke u ñode yāwetkuk; Notnaye, ñode täwera nadāwut; Ämata nāmo umuntāneņ. Nāmo, äma u komegupgān dāpmāņkaņ mäjojin dāpmākta api täņpä waneņ. ⁵Upāņkaņ

^a 11:54 Luk 20:20 ^b 12:2 Mat 16:6; Luk 8:17

node täwetat; Äma kubätagän täga umuntäneŋ. Äma unitä tadäpmanŋpäŋ geŋi wakiken ureŋ täŋpäŋ äpmonenŋo udetä umuntak täkot yänŋpäŋ täwetat.

⁶In nadäkaŋ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäŋo gwäki täga nämo yäpen. Upänkaŋ Anutuä udewanita ket yabän yawat täyak. ^{7e}Tänŋpäŋ Anutuä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmanŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u kudup daniwän tärewäkaŋ itak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneŋ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneŋ

Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe iŋamiken Näk Jesuta nadän imikinik täk täyat yän yänahawayän täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken node api yänahäwet; Äma uwä näkŋata biŋam yäpmanŋtat yän api yänahäwet. ^{9d}Tän, äma kubä ämawebeta umuntaŋpäŋ Näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken node api yäwet; Äma ŋonita nämo nadätat yän api yäwet.

¹⁰Tänŋpäkaŋ äma kubätä Äma Bureni-inikta yänjärok man yäwayän täko uwä momini u täga api peŋ imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänjärok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api peŋ imek.

^{11e}In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayän käbeyä eŋi gänaŋ yän-täkŋat yäpmanŋ äronŋpäŋ äma ekäni ekäni iŋamiken api tepmanenŋ. Ude täŋjirä man jide yäne yän nadäwätäk nämo täneŋ. ¹²Nämo, kadäni uken manta wäyäkŋeŋjirä Kudupi Munapiktä node yäwut yän täwerirä man ugänpäŋ api yänahäneŋ.

Moneŋ tuŋumta bäneŋ iyap nämo täneŋ

¹³Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu node iwetkuk; Yäwoŋärewni äma, tuäna iweriri tuŋum nantä peŋ nimiŋkaŋ kumbuko u yäpmanŋ daniŋpäŋ näka moräki kaŋ namän yäk. ¹⁴Yäwänä Jesutä node iwetkuk; Näk tuŋum yäpmanŋ daniwani äma uyaku, ude täŋpet yäk. ^{15f}Ude yänŋpäŋ man node yäwetkuk; Tuŋum pähap yäpmaŋta nadäneŋo udetä watäni itpeŋ kuŋatneŋ. Tuŋum päke unitä iritjin täŋo meham bureni nämo täyak.

¹⁶Jesutä man ude yänŋpäŋ man wärani kubä node yäwetkuk; Moneŋ äma kubätä piäni-ken ketem piweko u bureni ahän-bumbum täneŋ.

^c 12:7 Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 ^d 12:9 Luk 9:26 ^e 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15
^f 12:15 1Ti 6:9-10

17Tānjirā ḡode nadāwek; Jide tānḡpet? Ketem bureni bumta ahākaḡ ḡode degān kaḡ pewet? yāḡ nadāwek. 18Ude nadāḡpāḡ yāwek; A! nadātat. Ketem pekpek eḡina biani wārāmutpāḡ kodaki taḡiḡān tāḡpāḡ ketem ba tuḡumna u gānaḡ kaḡ pewa! yāk. 19Ude tāḡkaḡ ḡode tāga nadāwet yāk. Ketem kāmita pewayāḡ tāro uyaku piā āneḡi kubā nāmo tāḡpāḡ oretoret terak ketem ume tāgatāga naḡkaḡ sākgāmān api it yāpmāḡ ārowet yāḡ nadāwek.

20Ude nadāḡjirān Anututā ḡode iwerek; Gāk guḡ bureni! Bipani ḡogān iritka gomāgarayāḡ yāk. Tāḡpakaḡ nadāk tawaḡ peyan u kubāta biḡam kaḡ tāḡpān yāḡ iwerek. 21^s Unita ḡode tāwera nadāwut; Āma kubātā Anutu tāḡo tuḡumta nadāwātāk nāmo tāḡpāḡ kome tāḡo tuḡum peḡ bāyaḡ yāpmāḡ kuḡarayāḡ tāko uwā udegān api ahāḡ imek yāk.

Kome terak irit tāgata nadāwātāk nāmo tāneḡ

Mat 6:25-34

22Unita yāḡpāḡ Jesutā iwarāntākiye ḡode yāwetgān tāḡkuk; In guḡjinta nadāwātāk ḡode nāmo tāneḡ; Ketem depāḡ naḡḡpet? Ba tek depāḡ tāḡpāḡ kuḡaret? yāḡ nāmo nadāneḡ. 23Nāmo, ketem ba tek u bureni nāmo. Uwā irit kuḡat-kuḡatjin tāḡo tāḡkentāk morākigān. Unita bānep nadāk-nadākjin imaka bureni terak penēḡ. 24^h In imata Anutu u watā sākgāmān nāmo kāwep it nimek yāḡ nadāk tākaḡ? Eruk, in barakta yabāḡpāḡ-nadāwut! U ketem nāmo piḡpāḡ puget nak tākaḡ, ba naḡpāḡ kāmita nāmo pek tākaḡ. Upāḡkaḡ Anututā ketem yepmāḡ towik tāyak. Tāḡpakaḡ inā barak yārepmiḡkaḡ unita in nadāwātāk nāmo tāneḡ. 25Jide? Nadāwātākjintā kome terak iritjin tāga wādāwān kāroḡ tāwek? Nāmoinik! 26Nadāwātākjintā imaka tāpuri udewani tāga nāmo tāḡpeko unita imata ketem tuḡumta nadāwātāk pāhap tāk tākaḡ? Nadāwātāk nāmo tāneḡ. Anututā ini api tāḡkentāḡ tamek.

27Tāḡkaḡ pāya irorita yabāḡpāḡ-nadāwut. U inita tekta piāni nāmo tāk tākaḡ upāḡkaḡ yabāḡḡariḡ ikek. Unitāḡo yabāḡḡariḡptā intājukun āma biani Solomon unitāḡo moneḡ tuḡum ba tek sākgāmān kaḡḡariḡ ikek pāke u yārepmiḡ tāyak. 28Tāḡpāḡ pāya irori uwā kadāni kerāpigān itpāḡ paot tākaḡ. Apiḡo ahāneḡopāḡ kwep ude āneḡi tāreḡ māneḡ. Upāḡkaḡ Anututā kaḡḡariḡ ikek pewān ahāk tākaḡ. Ude tāk tāyak upāḡ imata tek tāga nāmo pewān ahāḡ nimek yāḡ nadāk tākaḡ? Wa! In nadākiniḡjin āreyāwani! 29Unita ketem ba ume deken yāpmāḡpāḡ nāne yāḡkaḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. Ba tek deken yāpmāḡpāḡ tāne yāḡkaḡ nadāwātāk nāmo tāneḡ. 30Nāmoinik! U guḡ āmatā bānep nadāk-nadāki udewani terakgān pek tākaḡ. Tāḡ, inā imaka udewanita nadāwātāk pāhap nāmo tāneḡ. Nāmo, naḡjintā in imaka udewanita wāyākḡek tākaḡ

^s 12:21 Mat 6:19-20 ^h 12:24 Sam 147:9; Luk 12:7

yāŋ tabāŋpāŋ-nadāk täyak unita api tāŋkentāŋ tamek. ³¹ Unita Anututā intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ täwatta unitagān gāripi-inik nadāŋpeŋ piāni tāk tākot. Ude tāŋirā uyaku ketem tuŋumta wāyākŋek piä tānayāŋ tākaŋ u api taniŋ kirewek.

³² ⁱ Unita yawaknaye, in nämo umuntāneŋ. Nanjintā tāmāgutpāŋ intājukun it tamiŋpāŋ tabāŋ täwatta gāripi nadatak. ³³ ^j Unita in tuŋumjin āma jopita yāniŋ kirewut. Ude tāŋkaŋ kunum tāŋo tuŋum wawaki nämo, ba paot-paori nämo pätak ugānpāŋ kaŋ korewut. Tuŋum uwā āmatā kubo tānaŋi nämo ba gwaktā naŋpā tumnaŋi nämo. ³⁴ Nadākaŋ? Imatāken tuŋumta nadāwi ārowani tāŋpeko uwā bānep nadāk-nadākka uteragān peŋpāŋ kuŋaren.

Bānep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵ ^k Jesutā man ude yāwetpāŋ āneŋi ŋode yāwetkuk; In tuŋum tākot! Piä tāŋo tek tāŋpāŋ topān iŋiŋ-yāŋeŋkaŋ itkot. ³⁶ ^l Piä watā āma tāgatā intājukun āmanitā ābākta tuŋum tāŋpāŋ itsāmāk tākaŋ ude tāŋpāŋ itkot. Intājukun āmani uwā kome kubāken kwekotā āneŋi ābāŋpāŋ yāma-ken kwāpkwāp yāpurirān piä watā āmaniye tāga u ābā yāma bārāŋeŋ dāt imineŋ. ³⁷ ^m Bureni, piä watā āmaniyetā tāŋpidām taŋpāŋ irirā ābā yabāŋ ahāŋpāŋjä tāga nadāŋ yāmek. Bānep tāga nadāŋpāŋ piä tāŋo tek yamāŋkaŋ piä watā āmaniye ŋode yāwerek; Eruk nākŋo kome yāpmāŋpāŋ maŋit yāpmāŋ kuŋirā nākā ketem tepmāŋ towiwayāŋ yāk. ³⁸ Āma ekāni u bipani bāmop ba yāŋe-yāŋeta ābāŋpāŋ dāpmon nämo pātneŋo uwā yabāwān tāgainik tāŋpek.

³⁹ ⁿ In mebāri ŋode nadāwut; Eŋi kubā māhemitā bipani uken kubo āma api ābek yāŋ, ude nadāŋpāŋ pidām taŋpāŋ irirān kubo āma u eŋi gānaŋ tāga nämo ārowek. ⁴⁰ Eruk ude bumik, in udegān Ekānijintā kepma ba kadāni uken api ābek yāŋ nämo nadākaŋ-ken uken api ābeko unita pidām taŋpāŋ itkot.

Piä āma tāga u jidewani?

Mat 24:45-51

⁴¹ Jesutā manbiŋam u yāwet paorānā Pitatā ŋode iwet yabāŋkuk; Ekāni yāk. Gāk man wārani yāyan ŋowā, nintagān ba kudup pāhapta yāyan? ⁴² Ude iwet yabāŋirān Jesutā man wārani kubā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Āma ekāni kubātā piä watā āmaniye-kāt nanik kubāta piä man ŋode iwerek; Nāk kome kubāken kwayāŋ. Kuŋarira piä watā āmanaye u watāni itpāŋ ketem kadāni-kengān kaŋ yepmāŋ towik täyi yāŋ iwerek. Eruk,

ⁱ 12:32 Luk 22:29; Rev 1:6 ^j 12:33 Luk 18:22 ^k 12:35 Kis 12:11; Mat 25:1-13

^l 12:36 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 ^m 12:37 Jon 13:4 ⁿ 12:39 Mat 24:43-44, 1Te 5:2

piä watä äma u kudän jide täjpeko unita watä äma nadäk-nadäkka täga ba man buramiwani äma yäj iwerek? ⁴³Uwä ñode; Piä watä äma u, yäj imani ude täjppäj irirän ekänini äneji äyäjutpej äbek. Äbäjppäj piä watä äma u kañpäj orañ imek. ⁴⁴° Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ imiñpäj tuñumi kuduhtagän watäni it imekta iniñ kirewew yäk.

⁴⁵Täj, piä watä äma u goret täjpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämö api äbek! Ittäjgän kämiinik api äbek yäj nadäwek. Ude nadäjppäj piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmäjppäj yäwat kireñit, ba täjgunguñ ume nañit täjkañ täjguñ täjppäj irek. ⁴⁶Ude täjkañ ekäninita guñ täjppäj irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäjppäj waki täj irirän kañpäj piä watä äma u utkañ madäj jukutpäñ äma nadäkinik nämö täjppanitä päñku irani-ken mañpän kunej yäk.

⁴⁷^P Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täjjo man uwäku nadäweko upäjkañ man bitnäk täjpeko uwä ekäninitä bumta urek. ⁴⁸Täj, piä watä äma u ekänini täjjo man nämö nadäjkañ peñawäk täjpeñ kuñareko uwä ähan urek. Täjppäkañ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniñ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni täñi pewän ahäjirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk pimiñpäj piäni täñirän tägawek.

Jesu duñ-wewek pewän ahäkta äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

⁴⁹Jesutä ude yäjppäj äneji ñode yäjku; Näk kome terak kädäp pewä ijineñta äput yäk. Täjkañ pengän ijinañi. ⁵⁰^a Upäjkañ näk ume inide kubä, komi nitek äruretta yäj namani. Ume u ärura täreñirän nadäj bäräp nadätat ño api tärewew.

⁵¹^r In näka ñode nämö nadäneñ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta äpuk yäj nämö nadäneñ. Nämö, näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput. ⁵²Apiñotä it yäpmäj äronayäj täkamäj-ken u ñode api ahäwek; Nädamiñi-nani 5 u bämopi-ken duñ-weñjira kukñi yarä, kukñi yaräkubä ude api ahäwek. ⁵³^s Ba wäpna terak ini yanani yarätä duñ-wewek täjppäj nani ini, nanaki ini ude api itdeñ. Ba wäpna terak yamiñi yarätä duñ-weñppäj miñi ini, äperi ini api itdeñ. Ba yanäbeki yarätä duñ-wewek täjppäj ini-ini api itdeñ.

Kadäni täjjo kudän yäpmäj danik täkot

⁵⁴Jesutä man ude yäwetpäñ ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; In gubam wärämäjirän kañpäj iwän tawayäj yäj nadäk täkañ. Ude nadäjirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵Ba mänittä piäjpewän

° 12:44 Mat 25:21,23 P 12:47 Jem 4:17 ° 12:50 Mak 10:38-39 ° 12:51 Mat 26:38; Jon 12:27 ° 12:53 Mai 7:6

gubam kewenirän kanpän ñode yäk täkan; Edap ijiwayän. Yänjirä udegän ahäk täyak. ⁵⁶Wära! Jop manman yäwani in uwä äbän kubit unitäño mebari nadäk täkan upänkan kadäni ñonitäño mebari imata nämö nadäwä täretak?

⁵⁷Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoñi u kawä tärewäpän nämö yäpmän danik täkan? ⁵⁸Äma kubätä manken gepmanpayän nadänpän kuñareko uwä kädet minjin kuñit kuñit kokwawaki yäpmän äpäkta yänpän-nadäk täden. Ude nämö tänjiri iwanka unitä manken gepmanjirän man yäpmän daniwanitä nadänpän komi ämani peñ iwet-pewän komi enjiken gepmanpek. ⁵⁹Näk bureni täwetat. Komi enjiken u gepmanpeko uwä jop täga nämö äpäman kwen. Momi tänpeno unitäño kowata kudup-inik peñkan uyaku äpäman kwen.

Bänep äyänut-äyänutta man

13 ¹Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbijam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmänpän ijin imiñ irirä Pailattä yänpewän ämawebe u kumän-kumän däpuñ yäk. ²^t Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahän yämiñkuko u ima mebarita ahän yämiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yärepmitkuko unita ahän yämiñkuk yän nadäk täkan? ³^u Nämoinik! Upänkan inä bänepjin nämö sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ. ⁴Tän, äma 18 ude Siloam komeken mobä enjitä tokätänpän man kumän-kumän däpuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yärepmitkuko unita umuri u ahän yämiñkuk yän nadäkan? ⁵Nämoinik! Upänkan inä bänepjin nämö sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ.

⁶⁻⁷^v Tänpän Jesutä wama päyata man wärani ñode yänkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpän tagawek. Täganpän päya unitäño mujipitä ahäwut yänpän watäni irekopän mujipi nämö ahänjirä piä watä äma iwerek; Näk päya ñonitäño mujipita wäyäkneñ yäpmän äbänjira obañ yaräkubä tärenjirän ätu nämö yabän ahätat yäk. Unita madän manpi kut! Päya ño jop-nadän piä bämopi-ken irektawä! yän iwerek. ⁸^x Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämö! yäk. Obañ ñonitawä ini kan irän. Näk mebari tänpän däpuk äriwa äronjirä mujipi api ahäneñ ba nämö ahäneñ u kanpän nadäkta yäk. ⁹Bureni paränä ini kan irän. Tän, nämö paränä kan madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän täganjuk

¹⁰Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eni gänäñ äronpän ämawebe Anutu täño man yäwetpän yäwonjärek täñ itkuk. ¹¹Tänpakan

^t 13:2 Jon 9:2 ^u 13:3 Sam 7:12 ^v 13:6 Mat 21:19 ^w 13:7 Luk 3:9 ^x 13:8 2Pi 3:9,15

webe mäjotä magärani kubä u imaka bok itkuḅ. Mäjotä webe u magärirän obaḅ 18 ude it yäpmäḅ äbuk. It yäpmäḅ äbäḅirän mädeni mugetkuko unita siwoḅ täga nämo kuḅat täḅkukonik. ¹²Eruk Jesutä webe u irirän kaḅpāḅ iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ḅo apiḅo paotak! ¹³Ude yāḅkaḅ keritä gupi terak peḅirän uteragän siwoḅi itpāḅ Anutu wäpi biḅam yāḅpāḅ iniḅ oretkuk.

¹⁴ḽ Täḅpākaḅ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yāpāḅ tägaḅkuḅo unita käbeyä eḅi täḅo watä äma unitä kaḅpāḅ bānepi waḅkuḅ. Bānepi wawāpāḅ ämawebe yāwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkaḅ yäk. Unita käyäm yāpāḅ tägaḅ nimän yāḅ nadāḅpāḅä piä täktäk kadäni-kengän kaḅ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yāpāḅ tägakta nämo ämneḅ yäk.

¹⁵Ḻ Ude yāwänä Ekänitä bānepi wawākaḅ kowata ḅode iwetkuk; Wa! In ämawebe täḅkentäkta wāp biḅam yāpuḅo upāḅkaḅ u bureni nämo täk täkaḅ. In täḅyäkḅarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadāḅ yāmiḅpāḅ yen pit yāmiḅkaḅ yāḅ-yäkḅat yäpmäḅ ume ketem nakta kuk täkaḅ. Upāḅkaḅ yawakjiyeta nadäk täkaḅ ude webe ḅonita butewaki udegän imata nämo nadāḅ imikaḅ? ¹⁶ᵃ Webe ḅowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obaḅ 18 ujeta topmāḅpāḅ komi imiḅ yäpmäḅ äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ḅonita jide nadākaḅ? U siwoḅi nämo yāḅ ba nadākaḅ? ¹⁷Ude yāḅirän äma yāḅpāḅ-kaḅiwatkuḅo u mäyäk nadāḅkuḅ. Täḅpākaḅ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täḅ yāmiḅkuko unita gäripi pähap nadāḅpāḅ iniḅ oretkuḅ.

Anutu täḅo äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸Täḅpākaḅ Jesutä yāwetkuk; Jide yāwa? Äbot Anututä intäḅjukun it yāmiḅkaḅ yabāḅ yāwat täyak u imatāken udewani? ¹⁹Uwä päya muḅipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat muḅipi yäpmāḅpāḅ piāni-ken piwän äroḅpāḅ pähämi obät täneḅ. Pähämi obät täḅirä baraktä eḅini päya u momi terak täneḅ. ²⁰Ude yāḅpāḅ äneḅi ḅode yāwetgän täḅkuk; Ba Anututä intäḅjukun itkaḅ yabāḅ yāwat piä täk täyak u jidewani? ²¹Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täḅpa yāḅkaḅ yis täpuri yäpmāḅpāḅ parawa taḅi-kät awähurek. Ude täḅirän yistä parawa kudup gānaḅ kuḅatkaḅ piāni täḅpek.

Yāma täpuri täḅo man

Mat 7:13-14,21-23

²²Eruk Jesutä Jerusalem yotpārare kwa yāḅkaḅ yotpārare taḅi täpuri manbiḅam yāwetpāḅ yāwoḅäreḅ täḅtäḅ kuḅkuk. ²³Manbiḅam

ḽ 13:14 Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 Ḻ 13:15 Luk 14:5 ᵃ 13:16 Luk 19:9

yājahāntān kuñirān āma kubātā ŋode iwet yabāŋkuk; Ekāni! Gāk jide nadātan? Anutu uwā āmawebe inita biŋam jidepān api yāpek? Māyap api yāpek ba yarāgān? Ude iwerānā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; ^{24 b} Burenī tāwetat, āmawebe māyaptā yāma tāpuriken ārokta api tāŋpā waneŋo unita in yāma tāpuri u ārokta piāni gwāk pimiŋpān tāneŋ. ^{25 c} In nadākaŋ? Enj māhemitā yāma u api ukārek. Ude tāŋirān in yāma-ken itkaŋ gera ŋode api yāneŋ; Ekāni! Yāma ŋo dāt nimiwā! Ude yāwāwā api tāwerek; Nāk inta nāmo nadātat. In de naniktā ābākaŋ? ²⁶ Ude yāwānā intā ŋode api iwetneŋ; Nin bian gākkāt ketem bok nāk tāŋkumāŋo ukeŋo. Gāk komenin-ken man niwetpān niwoŋārek tāŋkuno ukeŋo yāk. ^{27 d} Ude iwetnayān tāŋo upāŋkaŋ āneŋi ŋode api tāwerek; Inta nāmo nadātat, ba u naniktā ābākaŋ yān nāmo nadātat. Unita wakiwaki tāŋpani in kewewut!

^{28 e} Inā yewa kemat kāda maŋpā kunayān tākaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-kāt profet biani kudup Anutu tāŋo yabān yāwat yewa gānaŋ irirā api yabāneŋ. Yabāŋkaŋ konām butewaki tāŋpān komi nadāŋkaŋ mejin api jiwātpeŋ itneŋ. ^{29 f} Tāŋpākaŋ āmawebe edap dapuri ābāk tāyak kāda ba āpmok tāyak kāda ba kukŋi kukŋi uken naniktā api āmneŋ. Ābāŋpān Anututā yewa gānaŋ āroŋpān āŋnak-āŋnak pāhap uken ketem api nāneŋ. ^{30 g} In nadākaŋ? Kadāni uken āmawebe wāpi biŋam ikek itkaŋ u āpani api itneŋ. Tān, āpani itkaŋ u uwā wāpi biŋam ikek api itneŋ.

Jesu Jerusalem yotpārare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadāni ukengān Parisi ātutā ābāŋpān Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo peŋpeŋ kome ātuken ku! Herot gāk kumāŋ-kumāŋ gutta nadātak yāk. ³² Ude iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Kuŋkaŋ aŋ āgwāri Herot u ŋode iwerā nadāwān. Nāk apiŋokāt kwep uwā mājo āma magārani u yāwat kireŋjit ba āma kāyām ikek yāpa tāgaŋ yāmiŋit api tāŋpet yān iwerut. Tāŋkaŋ apiŋo ba kwep yāneŋ piāna tāŋ yāpmāŋ kuŋira kepma yarākubā uken api tārewek yān iwerut. ³³ Kepma kepma piā gwāk pimiŋpān tāŋtān api kwet. U imata, profet kubā kome kubāken irirān tāga nāmo utpewā kumbek. Nāmo, Jerusalem yotpārare-ken uyaku tāga utpewā kumbek.

³⁴ Jesutā ude yāŋpān yāŋkuk; O Jerusalem āmawebenaye! In imata profet dāpmāŋpān piā āmanaye tāŋkentān tamikta pewa ābuŋo u mobātā kumāŋ-kumāŋ dāpmāk tākaŋ? Baraktā nanakiye uyiŋjeŋ pat tākaŋ ude nākā in uyiŋjeŋ patta bitnāŋ yāpmāŋ ābuŋ. ³⁵ Unita Anututā tabā kātāŋirān watājin nāmo, jop api itneŋ. Eruk nadāwut! Āneŋi nāmo nabāŋkaŋ it yāpmāŋ āroŋtāŋgān Anutu wāpi terak abātak unita iniŋ oretna! yān yānayān tāŋo ugān api nabāneŋ.

^b 13:24 Plp 3:12 ^c 13:25 Mat 25:10-12 ^d 13:27 Sam 6:8 ^e 13:28 Mat 8:11-12

^f 13:29 Sam 107:3; Luk 14:15 ^g 13:30 Mat 19:30

Jesu Parisi kubä täjo enjiken itkuk

14 ^{1h} Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi niked kubätä enjiken äronjuk. Äro irirän äma itkujo u ket kañiwatkuñ. ² Ket kañiwat irirä, äma gupi tokneñ ärowani kubä yänjikñat yäpmän Jesu dubini-ken äbä teñkuñ. ³ⁱ Teñirä Jesutä kañpän Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ñode yäwet yabänjuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganen ba nämo? ⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämo yänkuñ. Man kum irirä Jesutä äma u inñipän yäpän tägawäpän tewän kuñkuk. ^{5j} Tewän kuñirän äma itkujo u yäwetkuk; Näka goret täyak yän nadäkañ? In kubä täjo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awañ gänäñ äpmonpeko uwä butewaki nämo nadäneñ? Nämo, butewaki nadänpän bäräneñ pänku wädänpän teneñ. ^{6k} Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkñewä wawäpän man nämo iniñ yänkuñ.

Gäkñata nadäwi ärowani nämo täñpek

^{7l} Eruk ätu itpän yabänjuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yän nadänpän, bägup äma wäpi biñam ikektä mañirani-ken äro mañitkuñ. Mañirirä yabänpän Jesutä manbiñam ñode yäwetkuk; ^{8m} Äma kubätä äñnak-äñnak pähap tänpän gämaguränä äma ekänitä mañirani-ken päro nämo mañiren. Äñnak-äñnak mähemitä äma wäpi biñam ärowani niked imaguränä gäk jide täñpen? ⁹ Gäk äma ekänitä mañirani-ken mañiriri äñnak-äñnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikan, ekäni ñonitä bägup täga ño mañirän yän gäwerek. Ude gäweränä pänku bägup jopi-ken mañitkañ mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayän nadänpän gämaguränä bägup jopi-ken mañiren. Ude täñiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peñ gamitat-ken ño mañit yän gäwerek. Ude täñiri ämawebe ätutä gabänpän wäpka biñam punin yäpmän akuneñ. ¹¹ⁿ Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmän äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani tänpänpäñ kuñarayän täko uwä Anututä api orañ imek. ¹² Jesutä ude yänpän äma yänjikñat yäpmän äronkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkañ gäkñaken wanotkaye notkaye nimiñkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämo yänpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gamiñirä tärewek. ^{13o} Unita äñnak-äñnak tänpänjä äma äpani, keri kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpän yän-yäkñat

^h 14:1 Luk 11:37 ⁱ 14:3 Luk 6:9 ^j 14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 ^k 14:6 Mat 22:46

^l 14:7 Mat 23:6 ^m 14:8 Snd 25:6-7 ⁿ 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14 ^o 14:13 Lo 14:29

päbä yepmänj towiwen. ^{14p} Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämö täñ gamineñ, upänkañ Anututä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siworjitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitnäñkuñ

Mat 22:1-10

^{15q} Jesutä man ude yänjirän äma ketem bok nañ itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kañiwat yewa gänañ ketem nänayän täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayän täñtuñum tañpäñ äma bumta äbäkta man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäñ imaka imaka täñket tañ moreñpäñ watä ämani kubä ñode iwerek; Pänku äma näkño gera nadänkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup ijinpäñ täñtuñum täwani unita kuna yänj yäwet.

¹⁸ Eruk päñku yäweränä bitnäñpäñ wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämö täñpek yäk. ¹⁹ Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwañkuro u päñku yän-yäkñat yäpmän päbä kehäromini yabänpäñ-nadäkta piäken yepmañpayän yäk. Unita ekänikatä näka nämö nadäwän waney yäk. ^{20r} Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämö ärewayän yäk. ²¹ Ude yänjirä watä ämani uwä äneñi äyänutpeñ päñku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadänkañ bänepi wawäpäñ watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bäräneñ kuñkañ yotpärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduhtagän yän-yäkñat yäpmän äbi yäk. ²² Ude iweränä watä ämanitä udegän täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Taro upänkañ eni ketem nänayän täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk. ²³ Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ kädet täpuri täpuri it yäpmän kukañken udegän kuñatkañ ämawebe kudup yänporiñ yäpmän äbi. Näkño eni ämawebetä tokñewän yän nadätat yäk. ²⁴ Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuñarirän nadänkuño unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman

Mat 10:37-38

²⁵ Täñpäñ äma äbot pähapta Jesu iwarän täñjirä äyänutpäñ ñode yäwetkuk; ^{26s} Äma kubätä näkkät kuñatta nadänkañ upänkañ miñi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämö ut yämayän täko uwä näkño notnapak bureni täga nämö irek. Ba iniken irit kuñat-kuñarita

^p 14:14 Jon 5:29 ^q 14:15 Luk 13:29 ^r 14:20 1Ko 7:33 ^s 14:26 Luk 18:29

mäde nämo ut imayäj täko uwä näkkät bok täga nämo kuŋatde. ^{27†} Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayäj täro udegän nadäkta umuntaŋkaŋ näwarayäj täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämo api irek.

²⁸ Bureni! Äma kubätä eni kehäromi kubä tänpa yäjkaŋ pengänä moneŋi daniŋpäj moneŋ upäj eni täga tänaŋi ba nämo tänaŋi yäj nadäwek. ²⁹ Ude nämo täŋkaŋä eni yäput peŋirän moneŋi paoränpäj pewän jop pärek. Täŋirän ämawebetä eni päraki u kaŋpäj yäjpäj kaŋ-mägayäk tänpäj yäneŋ; ³⁰ U kawut! Eni ŋo täŋpayäj yäjpäj ba täŋkukopäj pewän päraki-tägän ŋo pätak! yäk.

³¹ Ba kome kubä täŋo intäjukun ämakät kubä täŋo intäjukun ämakät ämik täda yäjkaŋ intäjukun äma u pengän kaŋpäj nadäk piä ŋode täŋpek; Kome kubä unitäŋo äboriye taŋi, 20 tausen ude yäk. Näŋŋo 10 tausen-gän. Jide tänpäj näŋŋo äbottä iwan äbot taŋi u däpneŋ yäj kaŋpäj nadäk piä ude täŋpek. ³² Ude tänpäj iwan täga nämo däpmäŋpäj yäwat kirewet yäj nadäwek. Ude nadäŋpäj noriye ätu kome unitäŋo intäjukun äma täŋo bänepi yäpmäj äpäkta yäwet-pewän kuneŋ yäk. ³³ Jesutä man wärani u yäj paotpäj ŋode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yäjpäjä bäräŋeŋ-inik nämo näwarek. Nämo äma u imaka imakani kudup nämo peŋ moreŋkaŋ näk näwarayäj täko uwä näŋŋo näwaräntäkna bureni nämoinik api täŋpek.

Paŋ gäripi nitek ude kuŋatneŋ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutä ude yäjpäj man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi kehäromi nitek. Upäjkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Täga nämo! U imaka jopi kubä ude irek. ³⁵ Piäni nämo ude irek. U jop ureŋ täna kuneŋ. Unita äma jukuni nitektä näŋŋo man ŋo ket nadäwut!

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 18:12-14

15 ¹ Kepma kubäken äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäj yäwerani ätukät Jesutä man yäjirän nadänayäj äbuŋ. ² ^u Ude täŋirä Parisi ämakät Baga man yäwoŋäremani äma ätu u itkuŋo unitä yäjpäj-kaŋiwat man ŋode yäjkuŋ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täŋ yämiŋpäj ketem bok nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; ⁴ ^v Inkät nanik kubä täŋo sipsip äbot 100 ude itneŋo upäj kubätä paoränä jide täŋpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneŋ u bägup tägaken yepmankaŋ kubä

† 14:27 Luk 9:23 u 15:2 Luk 5:30 v 15:4 Ese 34:11,16; Luk 19:10

paoreko unita wäyäkŋeŋtän kuŋarek. ⁵⁻⁶Kuŋatkä kaŋ-ahänpänä oretoret terak yäpmanŋa buramiŋ yäpmanŋ enjiken kwek. Enjiken kuŋpänä noriye yänpabä kubä-kengän yepmanŋa yäwerek; Wisikna! Näkŋo yawak kubä paorakopän kaŋ-ahänpän yäpmanŋ abätat unita oretoret täna! yän yäwerek. ⁷Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä kunum gänaŋ ununitä oretoret bumta api taŋ imineŋ. Täŋ, ämawebe mäyap Siwoŋi yänkaŋ bänepi sukurekta nämo nadäk täkaŋ unita oretoret nämo api täneŋ.

⁸Jesutä ude yänpän man wärani kubä ŋode yänkuk; Webe kubätä moneŋ kujari 10 ude yäpmanŋ kuŋarirän moneŋ kujari kubätä paoreko uwä jide täŋpek? Webe u topän ijinpän eni gänaŋ imaka imaka ket däpmanŋ äreyänpän wäyäkŋeŋtängän kaŋ-ahäwek. ⁹Kaŋ-ahänpänä webe unitä noriye yänpabä kubä-kengän yepmanŋa yäwerek; Wisikna! Moneŋna kubä paorakopän kaŋ-ahätat yäk. Unita oretoret täna yän yäwerek. ¹⁰Jesutä ude yänpän ŋode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayän täko uwä, kunum gänaŋ oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäŋo manbiŋam

¹¹Jesutä man wärani ude yänpän man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubä täŋo nanaki yarä. ¹²Unitä ittängän nanaki monänitä nani iwerek; Nan, gäkä kumänjiri moneŋ tuŋum näkŋata biŋam yäpmaŋta yäwani u nam! yäk. Ude iweränä nanitä tuŋum yäpmanŋ daniŋpän yämek. ¹³^w Täŋirän nanaki monäni uwä kepma yarägän itkaŋ moneŋ tuŋum nanitä imeko u yäpmanŋpän komeni peŋpeŋ kwek. Kumaŋ pänku kome ban kubäken ahäwek. Uken ahänpän imaka imaka yabänjärip ikek unita moneŋi kudup ureŋ täŋpän kuneŋ. ¹⁴Ureŋ täŋpän kuŋirä kadäni ugän kome uken nakta jop irit ahäwek. Ude täŋirän monä uwä jop irek. ¹⁵Jop itkaŋ piä täŋpayän kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä towik watäni itta iwerän kwek. ¹⁶^x Täŋpän ketem kubä nämo imiŋirä nakta bumta iwäwä towik täŋo ketem näŋpayän nadäwek. ¹⁷Täŋpän inita näk goret täŋ yäpmanŋ äbätat yän nadäwätäk täŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek; Nana täŋo piä ämaniye kumän-tagän ketem bumta naŋ irirä näk nakta jop ŋo itat. ¹⁸^y Unita näk komena-ken kuŋkaŋ nana ahän imiŋpän ŋode kaŋ iwera; Nan, näk waki täŋira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak. ¹⁹Unita gäk iroŋina yän näwerentawä yäk. Näk jop waki, piä ämaka kubä ude nadän namiŋiri kaŋ ira yäk. Man ude api iweret yän nadäwek. ²⁰Eruk, ude nadänpän akumaŋ äneŋi nani-ken kwek.

Kuŋtängän eruk, kädet moräk-ken äbänjirän nanitä käwek. Kaŋpän butewaki nadänpän bäräneŋ pänku bäyaŋ imiŋpän geŋi darek.

^w 15:13 Snd 29:3 ^x 15:16 Snd 23:21 ^y 15:18 Sam 51:4; Jer 3:12-13

21 Tānpānjā nanakitā ḡode iwerek; Nan, nāk waki tānjira mominatā Anutu-ken ba gākken wakiinik tāyak yāk. Unita gāk ironjina yān nāwerentawā. 22 Ude iwerānkaḡ nanitā piā āmaniyeta gera yāwek; In tek tāgagāmān kubā bārāneḡ yāpmāḡ pābā tāḡ imut! yāk. Ba siworok kerī-ken tāḡ imiḡpāḡ kuroḡi ārārani peḡ imut! yāk. 23 Ude tāḡkaḡ pāḡku bulimakau nanaki sākgāmān ukeḡopāḡ yāpmāḡkaḡ utpāḡ iḡjḡkaḡ naḡpāḡ oretoret tāna! 24^z Imata, nanakna ḡowā kumbukopāḡ āneḡi ābātak yāk. Paotkukopāḡ āneḡi ahātak. Ude yāwerānkaḡ ārawa pāhap yāput peḡpāḡ tāneḡ.

25 Ude tāḡ irirā nanaki tuāni piāken kuḡareko unitā āyāḡutpeḡ eḡi māde kāda ābāḡkaḡ kap oretoret māmā nadāwek. 26 Nadāḡpāḡ piā āma kubā yāḡpewān abānkaḡ iwet yabāwek; U ima māmā? 27^a Yāwānā iwerek; Monāka yotpārareken āneḡi ābātak unita nanjektā yāḡpewān bulimakau nanaki sākgāmān ukeḡopāḡ madāḡpāḡ iḡjikamāḡ yāk. 28 Ude iwerānā nanaki tuānitā bāneḡi tāḡpān wawāpāḡ eḡi gānaḡ ārokta bitnāwek. Ude tāḡjirān nanitā yāman āpā eḡi gānaḡ ārokta butewaki terak ehutpāḡ iwet yabāwek. 29 Iwet yabāwānā nanaki tuānitā iwerek; Gāk nadātan? Nāk obaḡ jide u piā tāḡ gamiḡ yāpmāḡ ābāḡpāḡ manka kubā nāmo ut tāyat. Tāḡkaḡ gāk meme nanaki tāpuri kubā nami notnayekāt naḡpāḡ oretoret nāmo tāḡkumāḡ yāk. 30 Upāḡkaḡ nanaka monāka gākḡo moneḡ tuḡum webe jopjop kuḡaranita kudup ureḡ tāḡpān kuḡkuḡ! Udewanitā ābāḡjirān gākā yāḡpewi bulimakau nanaki sākgāmān kubā utpāḡ iḡjḡ imikaḡ yāk.

31 Yāwānā nanitā iwerek; Nanakna! Gāk kadāni kadāni nākkāt it yāpmāḡ ābāk tākamāk. Imaka kuduḡtagān itkaḡ uwā nekta biḡam it morekaḡ yāk. 32 Upāḡkaḡ monākawā kumbukopāḡ āneḡi kodak tāyak yāk. Uwā āḡwān takinik tāḡkukopāḡ āneḡi ahātak. Unita oretoret ḡowā tāga tākamāḡ yāk.

Tuḡum tāḡo watā āma waki unitāḡo man

16 ¹ Jesutā ude yāḡpāḡ iwarāntākiye man wārani kubā ḡode yāwetkuk; Kadāni kubāken tuḡum āma kubātā moneḡ tuḡumi watāni itta watā āma kubā iwoyāḡpāḡ tewek. Teweko kadāni kāroḡi it yāpmāḡ ābātāḡḡān moneḡ āma unitāḡo piā watā āma ātutā pābā iwetneḡ; Ekāni yāk. Āma moneḡ tuḡumka watāni itta iwoyāḡpāḡ teḡkuno ukeḡo gākḡo moneḡ morāki inita yāpmāk tāyak yāḡ iwetneḡ. ² Ude iwetpeḡ kuḡjirā mebāri nadāwayāḡ piā māhemitā watā āma u iwet-pewān ābānā iwerek; Nāk gākḡo manbiḡam waki u nadāt yāk. Gāk udewanitā nākḡo tuḡum watā tāga nāmo iren yāk. Unita piā tāḡ namik tāḡkuno unitāḡo man kudān tāḡpāḡ yāpmāḡ ābikaḡ kāwayāḡ yāk.

^z 15:24 Efe 2:1,5, 5:14 ^a 15:27 Luk 15:2

³Ude yāwānā watā āma u kuŋkaŋ bānepitā ŋode nadāwek; Wāra! Piā tāŋkuro unitāŋo māhemitā nāwat kirewayāŋ tāyak yāk. Ekāninatā piā watā āma kubā yāpmāŋirān jide api tāŋpet? Piā tāŋpāŋ yānat pikpikta gaŋani nadātāt. Ba āmaken ketemta yāŋapikta māyāk nadātāt yāk. ⁴Ude yāŋkaŋā ŋode nadāwek; Eruk, nadātāt! Piā peŋira kome māhem ātutā nāka tāga nadāŋpāŋ kāwep eŋini-ken yāŋnākŋat yāpmāŋ kukta nadāk kubā nadātāt. Eruk ŋode kaŋ tāŋpa!

⁵Ude yāŋpāŋ āmawebe ekānini tāŋo tuŋum jop yāpmāŋpāŋ kowata api imine yāŋ yāneŋo u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ pābā yepmaŋpek. Tāŋpāŋ intājukun ābeko u ŋode iwet yabāwek; Ekānina tāŋo imaka jop yāpuno u gākken jide itak? ⁶Yāwānā iwerek; Tom uwāk taŋi 100 ude yāk. Yāwānā ŋode iwerek; Eruk pipa ŋo yāpmāŋkaŋā 100 u awāhutkaŋ 50 kudān tā yāk. ⁷Ude yāŋpāŋ kubā iwet yabāwek; Ekānina tāŋo imaka jop yāpuno u gākken jide itak? Yāwānā iwerek; Rais bek 100 yāk. Yāwānā ŋode iwerek; Eruk, gāk pipa ŋo yāpmāŋkaŋā 100 u awāhutkaŋ 80 kudān tā yāk. ⁸^b Tāŋkaŋ piā watā goret tāŋpani unitā udegān tāŋ yāpmāŋ kuŋirān ekāninitā manbiŋam nadāŋpāŋ bānepi-ken ŋode nadāwek; Piā watā āmana u goret tāŋkuko upāŋkaŋ ini gupi tāŋkentākta nadāk kubā yāpmāŋpāŋ tāŋkuk yāŋ nadāwek. Ude nadāŋpāŋ iniŋ orerek. Jesutā manbiŋam ude yāŋpāŋ yāwetkuk; Bureni! Āmawebe kome tāŋo nadāk-nadāk yāpmāŋ kuŋat tākaŋ uwā kome tāŋo imaka imaka tākta gāripi nadāŋpāŋ kehāromigān tāk tākaŋ. Ude tāŋkaŋ kuŋat tākaŋ uwā nadāk-nadāk nīkek tāŋpāŋ noriye-kāt kowat tāŋpāŋ mebāri mebāri tāk tākaŋ. Upāŋkaŋ peŋyāŋek tāŋo nanakiye intā notjiye-kāt kādet tāga ude nāmo tāk tākaŋ.

⁹^c Unita in udegān, āmawebetā not tāŋ nimut yāŋ nadāŋpāŋā kome tāŋo moneŋ tuŋum pat tamikaŋ u yāniŋ kireneŋ. Ude tānayāŋ tāŋo uyaku kome tāŋo moneŋ tuŋum yāpmāŋ kuŋat-kuŋat kadāni tāreŋirān āmawebe uwā irit kehāromi tāŋo eŋiken oraŋ tamiŋpāŋ api tāmagutneŋ. ¹⁰^d Āma kubātā imaka tāpurita watā tāga ireko uwā, udegān imaka taŋita watā sākgāmān irek. Tāŋ, āma kubātā imaka tāpurita kādet siwoŋi terak watā nāmo ireko uwā imaka taŋita udegān watā sākgāmān nāmo irek. ¹¹In kome tāŋo moneŋ tuŋum jopi watāni tāga nāmo itpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā netātā imaka bureni tamek? ¹²Ba āma kubā tāŋo tuŋum watāni sākgāmān tāga nāmo itpāŋ yāpmāŋ kuŋarirā netātā injinta biŋam yāwani u api tamek?

¹³^e Nadākaŋ? Watā āma kubā-tāgān āma ekāni yarāta watā piā tāga nāmo tāŋ yāmek. Nāmo, u kubāta gāripi nadāŋkaŋ kubāta gaŋani nadāwek. Ba kubā tāŋo piā tāŋkaŋ kubāta māde ut imek. In udegān,

^b 16:8 Efe 5:8, 1Te 5:5 ^c 16:9 Mat 6:20; Luk 14:14 ^d 16:10 Luk 19:17-26

^e 16:13 Mat 6:24

bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monej tujum terak bok täga nämö injitpäj kuɣatneɣ.

^{14f} Jesutä man ude yäj irirän Parisi äma ätu monej tujumta nadän gärip täñpej kuɣatkuɣo unitä nadänpäj kañ-mägayänkuɣ. ^{15g} Kañ-mägayäwäwä Jesutä ɣode yäwetkuk; Ämawebetä siwoñi yäj nibäwut yänkañ in kädet mebäri mebäri täk täkañ. Upänkañ Anututä mebärijin tabänpäj-nadätak. Nadäkañ? Imaka ämatä yabänjirä gäripi nitek täk täkañ uwä Anututä yabänjirän taräki täk täyak.

Anutu täjo man nämö api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

^{16h} Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yänpäbä Jonken täreñkuk. Jon-ken yäput peñpäñ Anutu täjo kañiwat piä unitäño Manbiñam Täga yäj-kwawatañ yäpmäj kukañ. Eruk ämawebetä u nadänpäj Anutu täjo kañiwat yewa gänañ äronpäñ itta piä kehäromi täkañ. ¹⁷ⁱ Upänkañ ɣode nämö nadäneɣ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yäj nämö nadäneɣ. Nämoinik! Baga man kudän täwani unitäño moräki täpuri nanak nämoinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeño upänkañ Baga man u nämoinik api paorek.

Nädapitä duñ-wewek täjo man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

^{18j} ɣode nadäwut; Äma kubätä webeni peñpäñ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täñpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täñpek.

Tujum äma kenta Lasarus täjo manbiñam

¹⁹ Jesutä ude yänpäñ manbiñam kubä ɣode yäwetgän täñkuk; Tujum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täñkañ ketem imaka, tägatäga nak täñpek. ²⁰ Täñpäkañ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nitektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yänjikɣat päñku tujum äma unitä eñi yäman tek täñpek. ^{21j} Ketem kokoki tujum äma unitä nañpäñ ureñ täñpän kwani u nañpayäj nadänpäj noriye yäwet-pewän päñku tek täñpek. U irirän añtä äbä paräm gupi-ken äjipmäñtäñ äronkañ äpäk täneɣ. ²² Ude täñ yäpmäj kuñtäñgän kumbuk. Kumänjirän Anutu täjo añerotä bäräneñ äbä pudät yäpmäj kunum gänañ Abraham dubini-ken päñku teñkuɣ. Tewä irirän tujum äma u imaka, kumbuk. ²³ Kumbänkañ äneñkuɣ. Äneñpäkañ

^f 16:14 Mat 23:14 ^g 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 ^h 16:16 Mat 11:12-13

ⁱ 16:17 Mat 5:18 ^j 16:21 Mat 15:27

geji wakiinik u kuŋkuk. Uken itkaŋ komi pähap nadäŋ itkaŋ dapun tänpäŋ Lasarus Abraham dubini-ken irirän kaŋkuk. ²⁴Kaŋpäŋ gera terak ŋode yänkuk; Nana Abraham, butewaki nadäŋ namiŋpäŋ Lasarus peŋ iwetpewi äpä keru ume gänaŋ peŋkaŋ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädäp gänaŋ itkaŋ komi pähap nadäŋ itat ŋo!

²⁵Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täŋkuno ukeŋo nämo nadätan? Gäk kome terak tuŋum säkgämän säkgämän yäpmäŋiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiŋowä Lasarus oretoret terak ŋo irirän gähä komi nadäŋ itan u yäk. ²⁶Tänpäkaŋ geji waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä täŋkentäŋ gamikta u täga nämo kejamäŋpeŋ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken ŋo täga nämo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸Ude iweränä tuŋum äma unitä yänkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkaŋ u näkä komi nadäŋ itat-ken ŋo nämo äbäktä, Lasarus peŋ iwetpewi päŋku umun man yäwerän yäk. ²⁹Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täŋo бага man ba man profettä kudän täwani täga daniŋpäŋ nadäneŋ. Man u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ kädet siwoŋi kaŋ iwarut yäk. ³⁰Yäwänä tuŋum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumaŋ äbän kaŋpäŋ uyaku bänepi sukureneŋ yäk. ³¹^k Ude yäwänä ŋode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täŋo man nämo iwat täkaŋ unita äma kumbani kubä kodak tänpäŋ äbänä udegän mani nämo buramineŋ yäk.

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

17 ¹⁻²Jesutä man ude yänpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In momi kädet paotak yän nämo nadäneŋ. Nämoinik! Täŋyabäk mebäri mebäritä täŋpewä ämawebe tä momi pen api täk täneŋ. Upänkaŋ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ŋodewanita momi kädet tänpäŋ yäwoŋärek tänpäŋä ket nadäŋpäŋ kuŋarek. Äma udewanitä kowata täŋiinik api yäpek, ämatä möbä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek.

³^l Unita ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot! Notkapak kubätä goret kubä tänpänä päŋku jukuman kehäromi iweren. Iwerikaŋ bänep sukureŋpäŋ momini pewänä gäk imaka, momini peŋ imen. ⁴Täŋ, kepma kubäken kadäni 7 goret täŋ gamiŋkaŋ kadäni 7 momina peŋ nami yän äbä gäweränä gäk udegän momini peŋ imik täŋpen.

⁵^m Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ŋode iwetkuŋ; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri taŋi täŋput! yäk. ⁶ⁿ

^k 16:31 Jon 11:44-48 ^l 17:3 Mat 18:15 ^m 17:5 Mak 9:24 ⁿ 17:6 Mat 17:20, 21:21

Yäwäwä Ekänitā yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpuräräri taŋi täŋput yän näwetkaŋ unita ŋode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujiŋi täpuri udewanigän täŋpawä in päya taŋi kākamāŋ ŋo gākŋa jäwän dätpeŋ pāŋku gwägu gānaŋ āpmo yän iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuŋaren

7Ŋonita jide nadäkaŋ? Äma kubä täŋo piä watä äma kubätä mäheŋi täŋo piäken piä taŋi täŋpek. Eruk bipäda, piä täŋ paotpäŋ eŋiken äneŋi kweko uwä ekäninitä ŋode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikaŋ ketem bok näda yän täga iwerek? ⁸Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ŋode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijiŋpäŋ gwet nami naŋira gākŋata kāmī naŋ yän iwerek. ⁹Bureni, piä watä äma kubätä piä yän imani uterakgän täŋpeko uwä piä unita mäheŋitā imata iniŋ orek? ¹⁰Unita in udegän, piä Anututä yän-tamani udegän täŋpāŋä imata bānep täga man niwerän yän nadāneŋ? Nämo, in ŋode nadāneŋ; Imaka taŋi kubä nämo tākamāŋ. Nin piä watä ämani āpani jopigāntä piä yän nimani ugän tākamāŋ unita imata bānep täga man niwerek? yän nadāneŋ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägaŋkuŋ

¹¹⁻¹²° Täŋpāŋ Jesu Jerusalem kädēt kuŋtāŋgän Samaria Galili kome bagani-ken yotpārare täpuri kubāken ahāŋkuk. Kome uken äma 10 ude yabāŋ ahāŋkuk. Yabāŋ ahāwānkaŋ dubini-ken nämo ābuŋ. U parām waki, gisik parām nīkek unita. ¹³° Eruk ban itkaŋ gera ŋode yāŋkuŋ; Jesu! Ekāni! Butewaki nadāŋpāŋ täŋkentāŋ nimi yāk. ¹⁴° Ude yän irirä yabāŋpāŋ yäwetkuk; In pāŋku bāmop äma kubāken ahāŋ imākaŋ gupjin yabāwän. Ude yäwet-pewän kuŋtāŋgän kädēt miŋin parām u paorākaŋ gupi säkgāmän ahāŋkuŋ. ¹⁵Ude ahāŋ yāmän kaŋpāŋä kubāwä äneŋi äyāŋutpeŋ Anutu gera terak iniŋ orettāŋ Jesuken kuŋkuk. ¹⁶Kuŋpāŋä Jesu dubini-ken iŋami yäpän āpmoŋpāpāŋ bānep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. ¹⁷Ude täŋirän Jesutä yāŋkuk; Nāk äma 10 ude yäpa tägaŋo upāŋ 9 u de itkaŋ? ¹⁸Jide täŋpāŋ äma gägāni ŋonitā-gän Anutu bānep täga man iwetta äbätak? ¹⁹° Ude yāŋpāŋ äma u iwetkuk; Täga. Akumaŋ kuyi! Nadāŋ namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täŋo kehāromi kwawak api ahāwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰° Kadāni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ŋode iwet yabāŋkuŋ; Anutu täŋo kaŋiwat piä kehāromi nīkek jidegän api ahāwek? Ude iwet

° 17:11 Luk 9:51-52; Luk 13:22 ° 17:13 Wkp 13:45-46 ° 17:14 Wkp 14:2-3; Luk 5:14

° 17:19 Luk 7:50 ° 17:20 Jon 3:3, 18:36

yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upañkañ dapunjintä nämo api käneñ. ²¹† Dapunjintä kañpän äbatak ño yän nämo api yäneñ, ba itak udu yän nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabän yawat piäni bämopjin-ken täñ itak.

²² Ude yänpän iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamän. Jide täñpän kepma kubätagan Äma Bureni-inik-kät äneñi bok itne? yän api nadäneñ. Upañkañ nämo. ²³‡ Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yän api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yän api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yän nadäñpän mani buramiñkañ näka nämo wäyäkñeneñ. ²⁴ U imata, Äma Bureni-inik äbayän täyak uwä yäpä kwirinirän kome kumän-tagän peñyänek täyak ude, kwawakinik ahänjirän api käneñ. ²⁵‡ Upañkañ intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut iminjirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek. ²⁶ Eruk, Äma Bureni-iniktä äneñi äbayän täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ²⁷ Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamän yän nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmän kuñirä Noa gäpe gänañ äronjuk. Äronjirän gwägu täñi pähap tokñeñpän ämawebe päke u däpmän moreñkuk. Ämawebe udegän täñuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äpek. ²⁸⁻²⁹‡ Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuñum suwak-suwak, eñi täktäk täñ irirä Lot Sodom yotpärare u peñpeñ kuñkuk. Peñpeñ kuñirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude mañpän ämawebe täñuruk-uruk täñ itkuño u kumän-tagän däpuk. ³⁰ Kädet u ahänjukuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayän täyak-ken api ahäwek.

³¹‡ Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbänjirän kañpän tuñumi yäpmäktä eñi gänañ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän! Ba kubätä piäken irayän täko uwä eñiken äneñi nämo kwek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän. ³² Lot webenita juku piwut! ³³‡ Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap täñpänä irit kehäromi nämo api korewek. Upañkañ kubätä irit kuñat-kuñarita mäde ut imayän täko uwä irit täga u api yäpek. ³⁴ Kadäni näkä äneñi äbayän täyat-ken uken ñode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä api irek. ³⁵ Ba webe yaräwä ketem äñnañ ittängän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä ugän api irek. [36 Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpeñ kuñirän kubäwä ugän api irek.]

³⁷‡ Man ude yänjäreñirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna

† 17:21 Mak 13:21 ‡ 17:23 Luk 21:8 § 17:25 Luk 9:22 ¶ 17:28 Stt 18:20; Stt 19:25

× 17:31 Stt 19:17,26; Mat 24:17-18 † 17:33 Luk 9:24 ‡ 17:37 Jop 39:30

yänkaŋ punin unu änok piän kuŋarirä u yabänpän-nadäk täkaŋ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kaŋpänjä Jesu ahätak yän api nadäneŋ.

Anutu-ken yänapiŋitna nadäŋ nimik täyak

18 ^{1a} Tänpänj ämawebetä nadänpänj Anutu-ken yänapik man pengän pengän yänkaŋ nämo gaŋa täneŋta Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; ²Yotpärare kubäken man yäpmänj daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo oraŋ imiŋpänj ämawebeta udegän nämo oraŋ yämik täŋpek. ³Tänjirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbänj tarek täŋpek. Äbänpänj ŋode iwet täŋpek; Äma kubätä iwan bumta täŋ namik täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ näk gäarak itpänj kaŋ täŋkentänj nam. ^{4-5b} Ude iweränä pengänä man yäpmänj daniwani äma uwä webe kajat u täŋkentänj imikta gaŋa täwek. Gaŋa täweko upänkaŋ mäden ŋode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadänj yämik täyat upänkaŋ webe kajat ŋonitä pipiri nabänj tarek täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ täŋkentänj ima. Ude nämo tänpawä pen api nabänj tarewek. Ude tänjirän gaŋani kubä api nadäwet yäk.

⁶Ekänitä man wärani ude yäwetpänj yänkuk; Eruk, in man yäpmänj daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut. ⁷Anutu täŋo ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yänapik täkaŋ. Ude tänjirä Anututä waki kubä nämo täŋ yämek. Nämo, yänapik man yäk täkaŋ u nadänpänj nadänj yämikinik täk täyak. ⁸Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräŋeŋ-inik api täŋkentänj yämek. Upänkaŋ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayänj täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek irirä api yabäwek ba nämo?

Anutu iŋamiken netätä siwoŋi itak?

⁹Tänpakaŋ kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani tänjirä nin äma siwoŋi yän nadänkaŋ äma ätuta nadäwä äpani täŋkuŋ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ŋode yäwetkuk; ¹⁰Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yänapik man yädayänj kudupi eŋi gänaŋ ärodeŋ. Kubä u Parisi äma, kubä takis moneŋ yäpani äma. Unitä ŋode tädeŋ; ^{11c} Parisi äma uwä inigän pänku käroŋ itkaŋ inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkaŋ udewani nämo unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkaŋ. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkaŋ. Täŋ nähä äma takis moneŋ yäpani bok itkamak ŋodewani nämo yäk. ^{12d} Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadänj gamikta nakta jop it täyat. Ba бага man iwatpänj moneŋ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki gäka gamik täyat yäk.

^a 18:1 Rom 12:12; Kol 4:2, 1Te 5:17 ^b 18:5 Luk 11:7-8 ^c 18:11 Luk 16:15

^d 18:12 Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23

^{13 e} Tāņpākaņ takis moneņ yāpani āma uwā eņi kāwuriken itkaņ kunum gānaņ ijiņpewān ārokta māyāk nadāwek. Ba inita nadāwān waki tāņpāpāņ kupāņi weņkaņ Yāke! Yāke! yāņpāņ yāņapik man ņode yāwek; Anutu, nāk āma waki tāņpani unita bānep wakwak nadāņ namitan u tāņpi bam tawānkaņ butewaki nadāņ nami! yāņ yāwek. ^{14 f} Eruk, nāk ņode tāwetat; Āma takis moneņ yāpani unitawā Anututā āma siwoņi yāņ iwerirān eņini-ken kwek. Tāņ, Parisi āma unitawā nāmo. In nadākaņ? Āma kubātā ini wāpi bijam yāpmāņ ārowayāņ tāko uwā Anututā wāpi bijam api yāpmāņ āpek. Tāņ, āma kubātā inita nadāwān āpani tāņpānpāņ kuņarayāņ tāko uwā Anututā api oraņ imek.

Iroņiroņi Jesuken yāpmāņ ābuņ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Tāņpākaņ āmawebe ātutā iniken nanak paki Jesutā kerī gupi terak pewān yāņpāņ yāņ-yākņat yāpmāņ ābuņ. Yāpmāņ ābāņirā iwarāntākiyetā yabāņpāņ yabāņ yāņkuņ. ¹⁶ Ude tāņirā Jesutā iroņiroņi kumān yāņpewān ābāpāņ iwarāntākiye yāwetkuk; Yabā kātāwā iroņiroņi nākken yāpmāņ ābāk tākot. Nāmo yājiwātneņ. Āmawebe iroņiroņi ņodewani āworeņpāņ kuņat tākaņ uwā Anututā intājukun it yāmiņpāņ yabāņ yāwat tāyak. ^{17 g} Unita nāk bureni-inik tāwetat; In iroņi iroņitā nadāņ namik tākaņ udegān Anututā intājukun it tamikta nāmo nadāņ iminayāņ tāņo uwā nāmoinkin api tabāņ tāwerek.

Tuņum āma kubā tāņo manbijam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

^{18 h} Tāņpāņ Juda tāņo āma ekāni kubātā Jesu ahāņ imiņpāņ ņode iwetkuk; Yāwoņārewani āma tāga, Nāk jide u tāņkaņ irit kehāromi u kaņ yāpet? ¹⁹ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gāk imata āma tāga yāņ nāwetan? Āma tāga uwā Anutu kubā ugān. ^{20 i} Tāņkaņ, irit kehāromi yāpayāņ nadāņpāņā Anututā kādet pewani nadātan ugān iwarayāņ tāno uyaku api kaņ-ahāwen. Uwā ņode; Gāk āma kumāņ-kumāņ nāmo uren, kubokāret nāmo tāņpen, kubota nāmo tāņpen, āma kubā manken teņkaņ jop manman nāmo ikņaren, gāk meņka nanka oraņ yāmiņpāņ mani buramik tāņpen. ²¹ Jesutā ude iwerānā yāņkuk; Nāk kādet nāwetan u kudup iroņiken umunitā pen iwat yāpmāņ ābātāt yāk.

²² Ude iwerān nadāņpāņ Jesutā iwetkuk; Imaka kubāgān nāmo tān. Irit tāga kaņ-ahāwayāņ nadāņpāņā ņode kaņ tā; Moneņ tuņum it gamikaņ u kudup āmata yāniņ kireņpāņ moneņ yāpmāņkaņ āmawebe jāwārita kaņ yāmiņ more. Ude tāņpayāņ tāno uyaku kunum gānaņ imaka tāgatāga

^e 18:13 Sam 51:1 ^f 18:14 Mat 23:12 ^g 18:17 Mat 18:3 ^h 18:18 Luk 10:25

ⁱ 18:20 Kis 20:12-16; Lo 5:17-20

u api korewen. Eruk, ude tãj moreŋkaŋjä äbä näk kaŋ näwat! ²³Äma unitä man ude nadãŋpãj monerŋ tuŋum päke unita bãnepitã nadãj bãrãp tãŋpãj butewaki iŋam dapun ijiŋpej kuŋkuk.

²⁴Kuŋirãn Jesutã iwarãntãkiye yãwetkuk; Monerŋ ämatã Anutu gãmori-ken itkaŋ unitãjo kaŋiwat yewa gãnaŋ ärokta api tãjburut tãneŋ. ²⁵In jide nadãkaŋ? Tom pãhap kubã wãpi kameri unitã gãnaŋ tãpuri-ken tãga ärowek? Nãmo, u kãjiŋ tãwek. Tuŋum äma udegãn, Anututã intãjukun it yãmiŋpãj yabãj yãwatta api tãjburut tãneŋ. ²⁶Jesutã ude yãŋirãn nadãŋpãj ämawebe bumta kikiŋutpãj yãŋkuŋ; Yãke! Anututã äma monerŋ ikek bãrãneŋ nãmo api yãmagureko u tãŋpãwã äma jopi nin ŋodewani jide tãŋpãj irit kehãromi api kaŋ-ahãne? ²⁷Ude yãwãwã Jesutã yabãŋpãj yãwetkuk; Imaka ämatã ini tãga nãmo tãnaŋi uwã Anututã tãga tãŋpek.

²⁸Ude yãŋirãn nadãŋpãj Pitatã iwetkuk; Nibã yãk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gãk gãwarãn tãkamãj ŋonita kowata jide api yãpne? ²⁹⁻³⁰Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Nãk bureni tãwetat; Äma kubãtã nãka yãŋpãj noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironiye ba imaka kuduŋtagãn peŋkaŋ näk nãwarayãj tãko uwã imaka peŋkuko u irepmitpãj irit kuŋat-kuŋariken kowata tãgagãmãn u kaŋ ahãkta pãra nãmo api tãŋpek. Tãŋkaŋ kumãŋpãjã irit kehãromi api kaŋ-ahãwek.

Jesu ini kumãkta äneŋi yãŋkuk

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹^k Eruk, man ude yãj paotpãj iwarãntãkiye 12 u inigãn yãŋpãbã yepmaŋpãj yãwetkuk; Ket nadãwut. Nin kuŋtãŋgãn Jerusalem yotpãrarenken api ahãne. Ahãŋpãjã bian profettã Äma Bureni-inikta manbiŋam kudãn tãwani uwã kome uken bureni api ahãwek. ³²^l Äma Bureni-inik uwã guŋ äma kerit terak pewãkaŋ unitã yãŋãrok man iwetkaŋ waki tãj imiŋpãj, iwit api ut ibatneŋ. ³³Ude tãŋkaŋ pãriŋpãŋpãj kumãj-kumãj api utpewã kumbek. Ude tãnayãj tãŋopãj kepma yarãkubã tãreŋirãn kumbani-ken naniktã äneŋi kodak tãŋpãj api akumaŋ kwek. ³⁴^m Jesutã ude yãŋirãn mebãri kãbop itkuko unita iwarãntãkiyetã nãmoinik nadãwã tãreŋkuŋ.

Jesutã dapuri tumbani kubã yãpãn tãgaŋkuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵Kuŋtãŋgãn Jeriko yotpãrare dubini-ken ahãŋpãj kaŋkuŋ. Äma kubã dapuri tumbani, kãdet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken monerŋta ketkewat itkuk. ³⁶Ude tãj ittãŋgãn ämawebe Jesu iwarãn tãŋkuŋo tãjo mãmãni nadãŋpãj yãŋkuk; U imatãken? ³⁷Ude yãwãnã ämawebe

^j 18:27 Mak 14:36 ^k 18:31 Luk 24:44 ^l 18:32 Luk 9:22,44 ^m 18:34 Mak 9:32

ätutä iwetkuḡ; Jesu Nasaret nanik ukät äbänkaḡ tākamaḡ yäk. ³⁸ Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ḡode yänkuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadäḡ nami! yäk. ³⁹ Ude yänjirän ämawebe intäjukun äbuḡo unitä kaḡ-yänpän iwetkuḡ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadäḡ yämiḡpän gera äneḡi taḡigän ḡode yäkgän täḡkuk; Devit orani, täḡkentäḡ nami! ⁴⁰ Yänjirän Jesutä nadänpän yänkuk; Äma u yänjikaḡ yäpmaḡ äbut. Ude yäwänä yänjikaḡ yäpmaḡ äbämaḡ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabänkuk; ⁴¹ Ima täḡ namän yänpän näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneḡi ijiwa kunayän nadätat yäk. ⁴² Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadäḡ namikinik täyan unitä täḡpewän tägatan. ⁴³ Yänjirän uterakgän äma u ijiwän kwäpän Anutu-ken bänep täga man iwetpän Jesu iwarän täḡkuk. Ude täjirän ämawebe äbot päke unitä u kaḡpän Anutu wäpi iniḡ oretkuḡ.

Sakius täḡo manbiḡam

19 ¹ Täḡpäkaḡ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuḡkuk. ² Kuḡjirän yotpärare uken takis moneḡ yäpani täḡo intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneḡ nani. ³ Unitä Jesu u netä yän ket kaḡpän nadäwa yänkaḡ kuḡkuk. Kuḡkuko upänkaḡ ämawebe äbot mäyap iwatkuḡo unita Sakius Jesu detäde käwet yänkaḡ täḡpän waḡkuḡ. Imata, u äma keräpi-inik unita. ⁴ Ude täḡpän wawäwä intäjukun bäräḡeḡ kumaḡ päḡku päya käroḡi kubä kädet miḡin itkuko uterak äroḡkuk. Pärö itkaḡ Jesu äbän käwayän yänkaḡ dapun täḡ itkukonik. ⁵ Täḡ irirän Jesu u äbä dorapän kaḡpän iwetkuk; Sakius! Gäk bäräḡeḡ äpi. Näk apiḡo gäkä eḡiken bok itdayän yäk.

⁶ Ude iweränkaḡ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadänkaḡ bäräḡeḡ äpä Jesu imaguränkaḡ eḡini-ken kuḡkumän. ⁷ Ude täjirän ämawebe päke unitä u kawä siwoḡi nämo täḡpöpän man yänpän-nadäk ḡode täḡkuḡ; U kawut! Imata äma waki täḡpani-kät ketem näda yänkaḡ kuyak? ⁸ Ude yänkuḡo upänkaḡ Sakiustä eḡiniken kuḡpänä Sakiustä Ekäni ḡode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneḡ tuḡumna kumän yäpmaḡ daniḡpän bämopgän peḡkaḡä moräki äma jäwärita yämayän. Täḡ, moräki uwä äma jop yän-yäkḡatpän tuḡumi kubota täḡ yämik täḡkuro unita kowata u irepmitpän taḡigän yämiḡtän kwayän yäk.

⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiḡo ämawebe äbot eḡi ḡoken Anututä yäpätägak piä täḡ yämatak. Imata, äma ḡo imaka, Abraham täḡo nanak bureni-inik täyak yäk. ¹⁰ Täḡpäkaḡ Äma Bureni-inik uwä äma ḡodewani paot-paotta biḡam-ken nanik yabän ahänpän yämagutta äpuk.

ⁿ 18:38 Mat 15:22 ^o 18:42 Luk 7:50 ^p 19:7 Luk 15:2 ^q 19:8 Kis 22:1; Nam 5:6-7
^r 19:9 Apos 16:31; Luk 13:16 ^s 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17, 1Ti 1:15

Piä watä äma yaräkubä unitäŋo manbiŋam

Mat 25:14-30

11^t Eruk, Jeriko yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋtängän Jerusalem keräp taŋkuŋ. Täŋpakaŋ ämawebe ätutä ŋode nadänkuŋ; Eruk, Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat piäni kehäromi nikek kwawak pewä ahäktä keräp täyak yän nadänkuŋ. Ude nadänkuŋo unita Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 12^u Äma wäpi biŋam ikek kubätä nadäk tawaŋ ŋode pewek; Kome ban kubäken kwapän intäjukun ämata kaŋ nepmaŋput. Intäjukun ämata nepmaŋpakaŋ äneŋi äbä ämawebenaye kaŋ yabän yäwara yän nadäwek. 13 Eruk, kwayän nadänpän piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmaŋpän moneŋ uwäk kubäkubä yäpmän daniŋpän yämek. Yäpmän daniŋpän yämiŋkaŋ yäwerek; Moneŋ ŋowä piä täŋpän moräki ätukät yäpmänirä näk äneŋi api äbet yäk. 14^v Ude yänpeŋ kwepopän ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gaŋani pähap nadänpän noriye ätu yepmaŋpä päŋku yäwetneŋ; Nin äma ŋonitä intäjukun it nimikta bitnäkamän yäk. 15 Ude yäneŋopänkaŋ ehutpän intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkaŋ ittängän äneŋi ini komeŋ äbänpän yäwek; Piä watä ämanaye moneŋ uwäk kubäkubä yämiŋkuro ukeŋonita yänpewä äbut yäk. Näk moneŋ yämiŋkuro upän piä täŋpän moräki jide yabän ahänkuŋo u kaŋpän nadäwayän yän yäwek.

16 Eruk, kubätä jukun äbänpän iwerek; Ekänina, moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno ukeŋopän piäni täŋira uwäk 10 ude ahänkuŋ. 17^w Yänjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täŋkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiŋo näkŋo yotpärare 10 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäk. 18 Täŋpakaŋä kubätä äbänpän iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno ukeŋopän piäni täŋira uwäk 5 ude ahänkuŋ yäk. 19 Yänjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiŋo näkŋo yotpärare 5 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yän iwerek.

20 Täŋpakaŋ kubätä äbänpänä iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubä namiŋkuno ukeŋo uwäk täŋpän peŋkaŋ itkuko äneŋi yäpmän äbätat ŋo yäk. 21 Imata, näk gäkŋo mebärika ŋode nadänpän umuntaŋkut; Gäk äma komi yän nadänkut. Gäk äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpän nak täyan unita gäka umuntaŋpän moneŋ uwäk käbop u peŋkut yäk. 22 Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unitä gäkŋaken man unitä äyänutpän manken gepmaŋpayän yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yän yäyan. Ba äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan yän näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yän yäyan. 23 Yäyan ude bureni täŋpawä imata näkŋo moneŋ, moneŋ eŋiken nämo peŋkun? Ude täŋkuno yäwanäku äbänpänä moneŋ u yäpmänkaŋ moräki ätukät yäpmänget yäk.

^t 19:11 Mat 25:14-30 ^u 19:12 Mak 13:34 ^v 19:14 Jon 1:11 ^w 19:17 Luk 16:10

²⁴Ude yānpāṅ āma tuān itneṅo u yāwerek; Moneṅ uwāk kubāgān u yomāgatpāṅ āma moneṅ uwāk 10 yāpuko ṅonita imut yāk. ²⁵Ude yāwānā iwetneṅ; Ekāni! Āma ṅo moneṅ uwāk uku yāpuko ṅo yāk. ²⁶^x Ude yāwāwā āma unitā yāwerek; Juku peṅkaṅ ket nadāwut! Āma kubātā imaka imani u yāpmāṅ kuṅarayāṅ tāko uwā ātukāt buṅāt imikta yāwani. Tāṅ, āma ātuwā nin imaka udewani nitek yāṅ nadāk tākaṅ upāṅkaṅ nāmo! Imaka iṅitkamāṅ yāṅ jop nadāk tākaṅ uwā yāyomāgatta yāwani. ²⁷Ude yānpāṅ yāwek; Eruk, āma nākā intājukun āma it yāmikta bitnāṅkuṅo u kumān yāṅporiṅ pābā iṅamna-ken ṅo yepmaṅpāṅ kumāṅ-kumāṅ dāput yāṅ yāwek.

Āmawebeṅ Jesu oraṅ imiṅirā Jerusalem āroṅkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

²⁸Jesutā man wārani ude yāṅ paorānkaṅ kuṅtāṅgān Jerusalem yotpārare kerāp taṅpāṅ Olip pom mebāri-ken yotpārare tāpuri yarā wāpi Betefage kenta Betani uken ahāṅkuṅ. ²⁹Pāṅku uken itkaṅā Jesutā iwarāntāki yarā ṅode yāwetpāṅ peṅ yāwet-pewān kuṅkumān; ³⁰Ek yotpārare tāpuri udu kuṅkaṅ doṅki nanaki kubā, āmatā nāmo tāṅbātak tāwani, topmāk terak itak u kaṅpāṅ pitpāṅ wādāṅ yāpmāṅ ābun. ³¹Ude tāṅirān āma kubātā tāwet yabāk tāṅpānā ṅode kaṅ iwerun; Ekānitā doṅki ṅonita yāwānpāṅ ābā pitkamāk yāṅ kaṅ iwerun.

³²^y Ude yāwet-pewān kuṅpāṅā iwarāntākiyat uwā Jesutā man yāwetkuko udegān doṅki nanaki u kaṅ-ahāṅkumān. ³³Kaṅ-ahāṅpāṅ yen pit irirān doṅki u māhemitā ṅode yāwet yabāṅkuk; Imata doṅki uwā yen pit imikamān? ³⁴Ude yāwānā yarā unitā iwetkumān; Ekānitā ṅopāṅ piā kubā tāṅpayāṅ nadātak yāk. ³⁵Ude iwetkaṅ doṅki u pitpāṅ yāpmāṅ Jesuken kuṅkumān. Yāpmāṅ kuṅpāṅā teki punin nanik yāṅopmāṅpāṅ doṅki mādeni terak iriṅkaṅ Jesu kerigān iṅit iwarirā pāro maṅitkuk. ³⁶^z Maṅitkaṅ kuṅirān āmawebe Jesu iwarān tāṅkuṅo unitā teki punin nanik yāṅopmāṅpāṅ kādet miṅin iriṅ wādāṅ yāpmāṅ kuṅirā Jesu uterak kuṅkuk.

³⁷Kuṅtāṅgān Olip pom gāmori-ken ahāṅpāṅ Jerusalem kerāp taṅkuṅ. Jerusalem kerāp taṅpāṅā āmawebe Jesu iwarān tāṅkuṅo u oretoret pāhap nadāṅkuṅ. Jesutā kudān kudupi mebāri mebāri tāṅirān kak tāṅkuṅo unita nadāṅpāṅ Anutu gera terak iniṅ oretkuṅ. Anutu iniṅ oretkaṅ ṅode yāṅkuṅ;

³⁸^a Iniṅ oretna! Intājukun āmanin Ekāni wāpi terak ābātak ṅonita
Anututā iron tāṅ imān! *Sam 118:26*

Anutu ninta bānep tāga nadāṅ nimitak unita Anutu ārowani
kunum gānaṅ itak u wāpi biṅam yāpmāṅ akuna! yāṅ
yāṅkuṅ.

^x 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 ^y 19:32 Luk 22:13 ^z 19:36 2Kn 9:13 ^a 19:38 Luk 2:14

³⁹Ude yänjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpän Jesu iwetkuŋ; E! Yäwoŋärewani äma! Gäwaräntäkaye ŋo yabän yänpewi bitnäwut! yäk. ⁴⁰Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämö! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ŋo yäniŋ bitnäwawä mobä ŋonitā gera terak api naniŋ oretneŋ!

Jesu Jerusalem kaŋpän konäm kotkuk

⁴¹^b Ude yänpän kuŋtänŋän Jerusalem yotpärare dubiniken ahänjuk. Ahänpän Jerusalem kaŋpänä konäm kotkuk. ⁴²^c Konäm kotpän yänjuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täŋo mebäri apiŋo täga nadänaŋi upänkaŋ nämo nadäwä tärek täkaŋ. Nämö, uwä käbop it tamitak unita nämo kaŋpän nadäkaŋ. ⁴³Tänpäkaŋ kämi, kadäni kubäken umuri ŋode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpän ämik täkta it gwäjiŋpän api itneŋ. Ude täŋirä inä täga nämo api ämetpeŋ kuŋeŋ. ⁴⁴^d Nämö! Yewa däpmän äreyänpän in ba intäŋo nanak kudup api täŋpā wanen. Ba intäŋo eni taŋi taŋi u kudup api däpmän erän täŋpā kuŋeŋ. Bureni! Anutu täŋkentän tamikta äbuko u mebärini nämo kaŋpän nadäŋpän mäde ut imikaŋ unita bäräpi umuri pähap u api ahän tamek.

⁴⁵⁻⁴⁶Eruk, Jesutä kudupi eni gänaŋ äronpän yabänjuk; Ämawebetä imaka imaka suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋ irirä. Yabänpän yawat kireŋpän ŋode yäwetkuk; Eni ŋonita ŋode kudän täwani pätak; Näkŋo eni uwä yänapik man eni ude irek yäk. Upänkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak.

⁴⁷⁻⁴⁸^{e f} Eruk kepma kepma Jesu kudupi eni gänaŋ äronpän man yäwetpän yäwoŋärek täŋjuk. Ude täŋirän bämop ämakät Baga man yäwoŋärewani ba Juda täŋo äma ekäni ekänitā Jesu kumän-kumän utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upänkaŋ täŋpā waŋkuŋ. Imata, ämawebe kuduŋtagän Jesu täŋo manita gäripi nadäŋpän äbä itgwäjik täŋkuŋo unita.

Jesu netä täŋo kehäromi terak piä täŋjuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

20 ¹Kepma kubäta Jesu kudupi eni gänaŋ äronpän ämawebe Manbiŋam Täga u yänahänpän yäwetpän yäwoŋärek täŋjuk. Yäwetpän yäwoŋärek täŋ irirän bämop äma intäjukun täŋpani ätu, ba Baga man yäwoŋärewani äma ätukät Juda täŋo äma ekäni ekäni ätutā man iwetnayän dubini-ken äbuŋ. ²Äbänpän iwetkuŋ; E! Gäk imaka täk täyan ŋo netätā gäwerirän täk täyan? ³Iweräwä Jesutä man kowata ŋode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! ⁴Jontä

^b 19:41 Jon 11:35 ^c 19:42 Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 ^d 19:44 Luk 21:6, 1:68

^e 19:47 Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 ^f 19:48 Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

ume arut yämik täņkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmänĵkaņ täk täņkukonik ba ini nadänĵpäņ täk täņkukonik?

⁵Ude yäwet yabäwänä jide yäne yän nadänĵpäņ yänĵpäņ-nadäk ŋode täņĵkuņ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmänĵkaņ täņkuk yän yänawä Jesutä ŋode niwerayän; Upän imata mani nämo nadänĵkuņ? yän niwerayän yäk. ⁶Tänä Jon uwä ini nadänĵpäņ täņkuk yän yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadänĵpäņ mobätä kumän-kumän nidäpnayän yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yän nadäk täkaņ unita ude täga nämo yäne yäk.

⁷Nadän-bäräp ude täņpäņ Jesu iwetkuņ; Ninä Jontä ume arut yämik täņkuko unitäņo mebäri nämo nadäkamän yäk. ⁸Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäņo mebäri nämo täwerayän.

Wain piä watä äma waki täņo manbiņam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Jesutä ude yänĵpäņ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täņpek. Täņpäņ peņkaņ wain piä u watäni itta äma ätu yepmaņkaņ kome ban kubäken päņku kadäni käroņi-inik irek. ¹⁰^h Päņku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täņirän mujipi ätu inita ketpäņ yäpmän imiņ äbäkta äma kubä iwerän kwek. Eruk kumaņ päņku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u inĵitpäņ päripmäņpäņ tewä äneņi ketän kwek. ¹¹Ketän päņku piä mäheми-ken ahäwänä kaņpäņ äneņi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u inĵitpäņ päripmäņpäņ waki täņ imiņpäņ tewä u imaka, ketän kwek. ¹²Piä watä ämatä ude täņpäwä piä mäheмитä äneņi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumän-däpürek täņirän yewa gägäni-ken maņpä kuneņ.

¹³Piä äma ätu däpmäņtäko piä mäheмитä jide täņpet yän nadänĵpäņ ŋode nadäwek; Nanakna bureni-inik ŋonitä päņku yäwänä bureni yän nadänĵpäņ mani käwep buramineņ yäk. Ude nadänĵpäņ iniken nanaki iwerän kwek. ¹⁴Eruk kwänä wain piä täņo watä äma unitäņo nanaki-inik u kaņpäņä yänĵpäņ-nadäk ŋode täneņ; Nanaki ŋonitä piä ŋo mäheми api täņpek yäk. Unita uritna piä ŋo ninta biņam kaņ täņpäņ yäk. ¹⁵Ude yänĵpäņä iwat kireņpewä yewa gägäni-ken kuņirän inĵitpäņ kumän-kumän utneņ.

Eruk Jesutä manbiņam ude yän paotpäņ ämawebe päke itkuņo u yäwetkuk; Jide nadäkaņ? Piä mäheмитä kuņpäņ watä äma u kowata jide täņ yämek? ¹⁶U ŋode täņ yämek; Piä mäheмитä äbänĵpäņ watä äma biani kumän-kumän däpmäņpäņ watä äma kodaki yepmaņpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuņo unitä nadänĵpäņ iwetkuņ; Ude ahäwektawä!

⁸ 20:9 Ais 5:1 ^h 20:10 2Sto 36:15-16

¹⁷Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabänpän ñode yäwetkuk; Eruk, Anutu täño man ñode kudän täwani unitäño mebäri jide?

Äma enj tänpänitä bek kubä kawä wawäpän penkuño unitä bek bämopi ude itak yäk. *Sam 118:22*

¹⁸ⁱ Unita ñode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä manpänjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak manpänjä äma u kumän-kumän api däpmän jakñirek. ¹⁹^j Jesutä man wärani ude yänjirän bämop äma ba Baga man yäwoñärewani äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuñ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpän yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yänpän pengän injipän manken tenayän nadänkuñopän ämawebeta umuntanpän penkuñ.

Jesu takis moneñ pekta iwet yabänkuñ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰^k Tänpän Jesu injitta kädetta wäyäkñenpän iwarantän yäpmän kuñatkuñ. Täñkañ äma ätu Jesu man goret yänjirän kanpän injipän gapman keriken pekta yäniñ kireñpewä kuñkuñ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma tänyäkñarani nämo yän nadäwekta yänpän äma täga inam dapun äworeñpän pänku ahän imiñkuñ. ²¹Ahän imiñpän Jesu ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma! Nin nadäkamän, gäk äma siwoñi. Imaka imaka yänjiri bureniñän ahäk täkañ. Anutu täño kädet siwoñigän niwetpän näwoñärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biñam ärowani ba äpani unita umun nämo täñkañ niwet täyan. ²²Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ täga imik takamän ba nämo, unitäño mebäri niweri nadäna.

²³Yäwäwä Jesutä yän-yäkñarani täño mebäri yabänpän-nadänkan yäwetkuk; ²⁴Moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä imiñkuñ. Imäwä ñode yäwet yabänkuk; Moneñ ño terak netä täño inami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ²⁵Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kan imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kan imut. ²⁶Ude yäwänkan kikñutpän-nadäwätäk tänpän kum itkuñ. Ämawebe inamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kanpän injitta tänpä wawäpän jop itkuñ.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷Ude täñkan kuñirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täñkuñonik.) ²⁸Eruk abänpän Jesu ñode iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani

ⁱ 20:18 Ais 8:14-15 ^j 20:19 Luk 19:47-48 ^k 20:20 Luk 11:54

äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmanpän komenita yeri kubä nämo bäyanñan kumanjirän monänitä webeni kajat yäpmanpän tuänita biñam yeri bäyan imek yän yänjuk. ²⁹U nadänjiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuñowä tuänitä webe kubä yäpmanpän yeri kubä nämo peñkan kumbuk. ³⁰Tänjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmanpän udegän yeri kubä nämo peñkan kumbuk. ³¹Kumanjirän gwekitä webe ugänpän koreñpän udegän yeri kubä nämo peñkan kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmanpän yeri kubä nämo peñkan kuman-tagän kumbun. ³²Äpiye 7tä kumanjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biñam api täñpek? yän iwetkuñ.

³⁴Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkan? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ño täk täkan. ³⁵Upänkan kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biñam u Anututä yäpman akwayän täyak-ken uken nädapi täktäk äneñi nämo api täneñ. ³⁶^l Kadäni uken äma wari nämo api kumneñ, añerotä kumäk-kumäki nämo itkan udegän. U kumbani-ken nanik akunayän täkan unitä Anutu täño ironjiniye ude äworeñpän api itneñ.

³⁷Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkan unita ñode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täñ nimiñkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yän niwetpän niwoñärek täk täyak. Mosestä päya kädap mebet ikek unitäño manbiñam kudän täñpän ñode imaka kudän täñjuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itak yän yänjuk. ³⁸^m Man ude yänjuk unitä ñode niwoñäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduñtagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkan. Unita ñode täga yäne; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu.

³⁹Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoñärewani äma ätutä iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰Tänpän äneñi iwet yabäktä umuntañpän peñkuñ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yän yänjuk

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹Tänpakan Jesutä ämawebe ñode yäwet yabänjuk; Man goret ñode imata yäk täkan? Kristo u Devit täño nanaki, komen ämagän yän yäk täkan. Upänkan ude nämo! ⁴²Devit ini uwä Sam kubä terak ñode kudän täñjuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadänjuk;

⁴³Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkan iwankaye yäpmanpän gämotka-kengän api yepmanpet yäk. *Sam 110:1*

^l 20:36 1Jo 3:1-2 ^m 20:38 Rom 14:8-9

44 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäj yäjnkuko unita jide tänpäj Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäj yäk täkañ?

Baga man yäwoñärewani täño täktäktä yäjnkuk

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

45 Ämawebe u Jesu täño man u nadäj irirä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; 46 In Baga man yäwoñärewani ämatä kuñat täkañ ude nämo kuñatneñ. Uwä ämawebetä nibänpäj wäpi biñam ikek yäj niwerut yäjkañ tek käroni säkgämän wädäwä ärowäkañ ämawebe inamiken kuñat täkañ. Ba kädet miñin kuñarirä ämawebetä yabänpäj yäniñ oretta gäripi nadäk täkañ. Täñkañ käbeyä eni gänañ ba äñnak-äñnak pähap täk täkañ-ken äronpäj äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkañ. 47 Äma udewani uwä webe kajattä eni gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibänpäj äma siwoñi yäj niwerut yäjkañ yäñapik man käroni boham yäk täkañ. Äma udewani uwä Anututä kowata waki tañi-inik api yämek.

Anututa moneñ pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

21 1 Jesutä ude yäjkañ irirän ämawebe moneñ ikek päbä moneñi kudupi eni täño moneñ käbot-ken peñ irirä yabäñkuk. 2 Yabäñ irirän webe kajat kubä moneñ tepi kubägänpäj äbä käbot gänañ pewän äpmonkuñ. Pewän äpmonjirän kañpäj Jesutä ämawebe yäwetkuk; 3-4ⁿ Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ñonitä peyak uwä ätu pähaptä pekañ u yärepmitak. Ätuwä moneñ tañi it yämikañ uken nanik täpurigän pekañ. Upäñkañ webe ñonitä peyak uwä täpuri it imiñkuko udegän, kudup peñpäj jäwäri-inik itak.

Kudupi eni uwä api tokät mañpek

5 Tänpäkañ iwaräntäkiyetä kudupi eni säkgämän u kañkañ yäjkuñ; Säkgämän! Moneñ Anututa biñam pewani upäj tuñum gäripi nikek yäpmañkañ mobä säkgämän ukät bok kudupi eni täñkuñ yäk. 6^o Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän kakañ uduwä mädenä api tokät mañpek. Mobä uterak-terak itkañ uwä api eräj mäneñ. 7 Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahäj nimiñjirän api kañpäj nadäne? 8 Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täñ-täkñatneño unita ket nadäñkañ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ñode api täwetneñ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yäj api täwetneñ yäk. Upäñkañ man u nadäj yäminetawä. 9 Ba ämik pähap-pähap ahäkañ yäj täwetnayäj täkañ unita nämo

ⁿ 21:3 2Ko 8:12 ^o 21:6 Luk 19:44

umuntäneŋ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayän tənöpänkaŋ näkŋo äbäkäbäk kadäni uwä bäräneŋ nämo api ahäwek.

¹⁰Tänkaŋ kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneŋ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneŋ. ¹¹Kadäni uken kenän taŋi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneŋ ba käyäm wakiwaki api ahän yämineŋ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahänjirä api yabäneŋ. ¹²Tänpakaŋ imaka umuri pähap u nämo ahänjirä ämatä tepmänjipän kädet wakiwaki api täŋ tamineŋ. Goret täkaŋ yänpän kabeyä eni täŋo äma ekäni ekäni iŋamiken tepmänpakaŋ manjin api yäpmän danineŋ. Täŋpän komi eni gänan api tepmaneŋ. Ba kome täŋo intäjukun ämakät gapman ämatä intäŋo mebäri nadäkta api täwet yabäneŋ. Bureni, näka nadän namikinik täŋpeŋ kuŋatnayän täŋo unita udewä api täŋ tamineŋ. ¹³Kädet udewani täwoŋärenayän täŋo uwä in näkŋo wäpna biŋam api yänahäneŋ. ¹⁴^PTänpakaŋ bäräpi u nämo ahän taminjirän intäjukunä manken itnayän täkamän uwä man jide api yäne yän nadäwätäk nämo täneŋ. ¹⁵^qNämo, kadäni uken näkŋa-tägän mejin api täŋpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täŋ taminjira iwanjijetä man yänahänayän täkaŋ u nadänkaŋ yäpmän äpna yäkŋat api täŋpä waneŋ. ¹⁶^rKadäni uken nanjiye meŋjiye ba notjiye äwänjiye ba äma ätu unitä iwan api täŋ tamineŋ. Ba in ätu kumän-kumän api tadäpneŋ. ¹⁷In näkŋo wäpna biŋam yäpmän kuŋatnayän täkaŋ unita komi api tamineŋ. ¹⁸^sUde täŋ taminayän täkaŋ upänkaŋ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. ¹⁹^tNadäk-nadäkjin näkken kehäromi peŋ yäpmän kuŋatnayän täkaŋ uwä säkgämän api itneŋ.

Jesutä Jerusalem api wawek yän yänkuk

²⁰Upänkaŋ guŋ äbot täŋo komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ŋo it gwäjinjirä ŋode yabänpän-nadäneŋ; Kome ŋo apiŋo wawayän yän nadäneŋ. ²¹Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ŋo irani in akumaŋ kaŋ kut. Täŋpän ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräneŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. Täŋkaŋ kome kukŋi kända nanik Jerusalem amneŋtäwä! ²²^uNadäkaŋ? Komi bäräpi u ahänjirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu täŋo man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. ²³^vButewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ! Ekänitä kokwawak nadänjirän imaka umuri pähap kome ŋonitäŋo ämawebe terak api ahäwek. ²⁴^wTänpakaŋ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneŋ. Ätuwä

^P 21:14 Luk 12:11-12 ^q 21:15 Apos 6:10 ^r 21:16 Mat 10:21-22 ^s 21:18 1Sml 14:45;
Luk 12:7 ^t 21:19 Hib 10:36 ^u 21:22 Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 ^v 21:23 1Ko 7:26
^w 21:24 Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:12; Rom 11:25; Rev 11:2

guŋ äbotken naniktä yämagut päŋku ini irani-ken yepmaŋpäŋ komi piä api yämineŋ. Guŋ äbot unitä Jerusalem yotpärare ŋo täŋpä wawäpäŋ inita biŋam yäpmaŋpäŋ kadäni käronŋi it yäpmaŋ äronŋirä kadäni Anututä nadätak-ken api tärewek.

Jesu täŋo äbäk-äbäkta man
Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵^x Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneŋ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täŋjirän ämawebe api umuntäneŋ. Umuntaŋpäŋ jide täne yäŋ api nadäneŋ. ²⁶ Täŋpäŋ edap, komepak guktä wareŋ täŋjirä kome terak ŋo jide ahätak yäŋ nadäŋpäŋ bumta api umuntäneŋ. ²⁷^y Täŋuruk-uruk ude ahäŋjirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nitek abäŋjirän api käneŋ. ²⁸^z Urita umuri unitä ahäŋ tamiŋjirän nämo umuntäneŋ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäŋ ŋode kaŋ nadäwut; Eruk, Anututä waki ŋoken nanik nimagurayäŋ keräp täyak yäŋ kaŋ nadäwut.

²⁹ Man u yäwetpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetkuk; Wama päya ŋo ba päya ätu täŋo mebäri yabäŋpäŋ-nadäwut. ³⁰ Dätäkitä ahäŋjirä Soropek kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkaŋ. ³¹ Eruk, udegän imaka umuri u ahänyäŋ täkaŋ u yabäŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä kehäromi täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. ³² Näk bureni täwetat; Ämawebe apiŋo itkaŋ u kudup nämo kumäŋjirä imaka yäyat u api ahäŋ moreneŋ. ³³^a Täŋpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadäŋpäŋ itneŋ

³⁴^b Urita in ket nadäŋkaŋ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo irepmitneŋ. Ba imaka guptaŋgän nadäwätäk nämo täneŋ. Ude tänyäŋ täŋo uwä nadäk-nadäkjin unitagän api penneŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum nämo täŋkaŋ irirä kadäni pähap api ahäŋ tamek. ³⁵ Kadäni pähap u buŋeptä tom pit kubäŋgän däpmäk täkaŋ udegän ämawebe kudup api ahäŋ yämek. ³⁶^c Urita ket täŋpäŋ nadäŋit nadäŋit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap u ahäŋ taminayäŋ täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta Ekäniken yäŋapik täkot. Ude täŋpäŋ it yäpmaŋ kuŋtäŋgän Äma Bureni-inik iŋamiken api ahäneŋ.

³⁷^d Täŋpäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täk täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ

^x 21:25 Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 ^y 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 ^z 21:28 Rom 13:11
^a 21:33 Luk 16:17 ^b 21:34 Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27, 1Te 5:3 ^c 21:36 Mak 13:33;
Rev 6:17 ^d 21:37 Luk 19:47

pänku pom kubä wäpi Olip uken äro it täñkukonik. ³⁸U irän tärenjirän tamimañ-inik apämañ pänku kudupi yotken it täñkukonik. U irirän ämawebetä mani biñam nadäkta äbäk täñkuñonik.

Satantä Judas bänepi-ken äpmonkuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

22 ¹Täñpäñ orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni keräp tañkuk. ^{2e}Täñkañ bämop äma ätukät Baga man yäwonjärewni ämatä jide täñpäñ Jesu utpena kañ paorek yäñpäñ kädetta wäyäkñeñkuño upänkañ ämawebeta umuntañkuñ.

^{3-4f}Ude täñ yäpmäñ kuñirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmonkuk. Bänepi-ken äpmonpänkañ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täñpani ba kudupi eñi täño watä äma u kerik-ken pekta pänku man yäwetkuk. ⁵Yäwerän nadäñpäñ bänep täga pähap nadäñ imiñpäñ kowata gwäki imikta yäntärenkuñ. ⁶Yäntären imäwä Judas täga nadäñkañ ämawebe kañpäñ nadäk nämo täñjirä käbop iwan kerik terak kañ pewa yäñpäñ Jesu iwaräntäñ yäpmäñ kuñatuk.

Pasova ketem nakta tuñum täñkuñ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

^{7g}Täñpäkañ Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput peñkuñ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täño mebäri nadäñpäñ yawak gubañi däpmäñpäñ dubik täñkuñonik.

⁸Eruk, kädet u iwatpäñ Jesutä Pita kenta Jon ñode yäwetpäñ peñ yäwet-pewän kuñkumän; Ek kuñkañ Pasova täño tom ketem täñ tuñum täkon. Täñjirän nintä ärenakañ kañ näna. ⁹Yäwänä yarä unitä ñode iwetkumän; Eñi deken pänku Pasova täño ketem täñtuñum tädayäñ?

¹⁰Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äronkañ äma kubä ume käbot ikek kañpäñä äma u iwat yäpmäñ kuñjirän eñi kubä gänañ ärowänä ugän kañ iwarun. ¹¹Äronpäñä eñi mäheми ñode kañ iwerun; Yäñpäñ-yäwonjäreñ ämatä ñode yäyak; Eñi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänayäñ? ¹²Ude iweränkañ eñi däpäñ tañi, äñnak-äñnak täño tuñum ikek kubä täwonjärewnäkañ Pasova täño ketem uken kañ täñtuñum tawun.

^{13h}Jesutä ude yäweränkañ Pita kenta Jon pänku yäñkuko udegän kañ-ahäñpäñ Pasova täño ketem täñtuñum tañ itkumän.

Ekäni täño äñnak-äñnak unitäño man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

¹⁴Eruk kadäni ahäñjirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmäñ päro eñi u gänañ mañitkañ ketem u penta nañkuñ. ¹⁵Ketem nañ itkañ Jesutä ñode

^e 22:2 Luk 20:19 ^f 22:3 Jon 13:2,27 ^g 22:7 Kis 12:1-27 ^h 22:13 Luk 19:32

yäwetkuk; Komi nadäwayän täyat u keräp täyak unita Pasova äñnak-äñnak ñowä inkät bok nakta gäräpi tañi nadän yäpmän kuñatkut. ¹⁶ⁱ Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtäñgän Anututä intäjukun itkañ ämawebeniye yabän yäwarayän täyak-ken uken Pasova täño mebäri kwawak api ahäwek.

¹⁷Ude yäñpäñ wain ume yäpmäñpäñ Anutu-ken bänep täga man yäñpäñ ñode yäwetpäñ yämiñkuk; In kuduhtagän ño yäpmäñpäñ nañput. ¹⁸Näk wain ume äneñi nämo nañira Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kehäromi täñpayän täyak u kwawak api pewän ahäwek.

¹⁹^j Jesutä ude yäñpäñ käräga kubä yäpmäñkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; Ñowä näkño gupna. U inta yäñpäñ taniñ kirewani. Ño nañkañ näka nadäñpeñ kañ kuñat täñput. ²⁰Eruk ketem nañ paotpäñ Jesutä wain ume yäpmäñpäñ udegän yämiñpäñ yäñkuk; Ñowä Anututä ämawebekät topmäk-topmäk kodaki täyak u täñkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätña inta yäñpäñ piwayän täyat uterak wohutak.

²¹^k Ude yäñpäñ yäñkuk; In nadäkañ? Äma näkkät käräga gäpe kubäñgän näkamäk ñonitä iwan kerä-ken nepmañpayän. ²²Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwerek. Upäñkañä äma iwan kerä terak nepmañpayän täyak u kowata jide kubä api yäpek? ²³Ude yäwän nadäñkañ iwaräntäkiyeta ini näwetgäwet ñode täñkuñ; Ninken nanik netätä ude api täñpek? yän yäñkuñ.

Intäjukun irit täño man
Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴^l Täñpäñ iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yäñpäñ man wärät-wärät täñkuñ. ²⁵^m Täñjirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkañ. Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yän yäk täkañ. ²⁶ⁿ Upäñkañ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek. ²⁷^o Eruk, unita jide nadäkañ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittängän ketem nak täkañ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkañ unitä ärowani? Jop itkañ nak täkañ inä unitä ärowani yän nadäk täkañ. Täñ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämojjin-ken watä äma jopi ude kuñat täyat.

²⁸Täñpäkañ bäräpi mebäri mebäri ahän namik täkañ uwä inä nämo nabäkätäk täkañ. ²⁹^p Täñjirä nanatä näk intäjukun itkañ kañiwat piä

ⁱ 22:16 Luk 13:29 ^j 22:19 Luk 24:30 ^k 22:21 Sam 41:9; Jon 13:21-22 ^l 22:24 Luk 9:46
^m 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ⁿ 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 ^o 22:27 Jon 13:12-15
^p 22:29 Luk 12:32

kehäromi takta wäp namiŋkuko udegän in näkkät bok kaŋiwat piä u takta wäp biŋam tamitat. ^{30 q} Ude täŋ tamitat unita intäjukun irayän täyat-ken uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma api itneŋ.

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yän yänkuk

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

^{31 r} Jesutä ude yänpän Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in tänpän-tabäwayän yäyak. Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmän danik takan ude tänpayän nadatak. ^{32 s} Unita Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpän bänepka gapun täwek yänpän gäka Nanaken yänapik man yät. Ude täro unita gäk äneŋi näkken äbayän täyan-ken uken Anutu täŋo man kädet notkaye yäwet täpänek kaŋ tä.

^{33 t} Ude yäwänä Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni gäka komi eŋiken iriwä näk komi eŋiken bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpän näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. ³⁴ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ŋode gäwera nadä. Apiŋo bipani purup gera nämo yänjirän gäka kadäni yaräkubä wäpna käbop pewayän.

^{35 u} Ude yänpän yäwetkuk; Näkä moneŋ, kuroŋjin ärärani ba yäkta yäjiwätpän jop taniŋ kireŋpewa kuŋkuŋ-ken uken imaka kubäta wäyäkneŋkuŋ ba nämo? Yäwänä Nämo yän iwetkuŋ. ^{36 v} Yänjirä Jesutä man kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk apiŋo-ken kubätä moneŋ it imänä yäpmänkaŋ kuŋaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tagenkaŋ kuŋaton. Ba kubä täŋo kadä ämik takta nämo it imänä iniken teki punin nanik yänopmänpän ämata yämiŋpän moneŋ yäpmänkaŋ kadä kubä suwaton. ^{37 w} U imata, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Kubo ämata täŋ yämik takan ude täŋ imiŋkuŋ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik ahäkta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni ahäwayän. ³⁸ Jesutä ude yäweränä iwetkuŋ; Ekäni, ŋo ka! Kadä yarä iŋitkamän ŋo! Yäwäwä yänkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yänapiŋkuk

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

^{39-40 x} Tänpän Jesu bipani bipani tak täŋkuko udegän yotpärare peŋpeŋ Olip pomken äroŋjirän iwaräntäkiye iwatkuŋ. Bägup it täŋkuk-ken u ahänpän iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In tänyabäk-ken kwitanenŋa Anutu-ken yänapik man yäwut.

^q 22:30 Mat 19:28 ^r 22:31 2Ko 2:11 ^s 22:32 Jon 17:11,15,20; Sam 51:13

^t 22:33 Luk 22:54 ^u 22:35 Luk 9:3, 10:4 ^v 22:36 Luk 22:49 ^w 22:37 Ais 53:12;

Luk 22:52 ^x 22:39 Luk 21:37; Jon 18:1

⁴¹Eruk Jesu inigän ätukät kuṅpäṅä gukut imäpmok täṅpäṅ yäṅapik man ṅode yäṅkuk; ⁴² Nana, täga yäṅ nadäṅpäṅä gäk nadäṅ namiṅiri komi nadäwayäṅ täyat u kaṅ närepmirän. Upäṅkaṅ näṅṅo nadäk nämo, gäkṅaken nadäk kaṅ ahäwän. ⁴³Ude yäṅirän kunum gänäṅ nanik aṅero kubätä päpä täṅkentäṅ imiṅkuk. ⁴⁴Täṅpänkaṅ bänepitä komi pähap nadäṅkaṅ gwäk pimiṅpäṅ yäṅapik man kehäromigän yäṅirän woṅ bumta imätkuko uwä nägät bumik unitä kome terak maṅkuṅ. ⁴⁵Täṅpäṅ yäṅapik man yäṅtängän akumaṅ iwaräntäkiyetä itkuṅ-ken u kuṅpäṅ yabäṅkuk; Butewaki nadäṅ bäräp täṅpäṅ pat irirä. ⁴⁶Pat irirä äbä yabäṅpäṅ yäwetkuk; In imata dāpmon pat itkaṅ? Täṅyabäk-ken kwitanenṅta akuṅpäṅ yäṅapik man yäwut!

Judastä Jesu iwan keru terak teṅkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

⁴⁷Täṅpäṅ Jesutä man ude yäṅ irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yäṅ-yäkṅat yäpmäṅ äbäṅkaṅ Judas ini Jesu bayäṅ imiṅpäṅ iniṅ orerayäṅ nadäṅkaṅ dubini-ken äbuk. ⁴⁸Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan keru terak tewa yäṅpäṅ nanin oretan? ⁴⁹ Täṅpänkaṅ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuṅo unitä iwan päke u yabäṅpäṅ Jesu iwetkuṅ; Ekäni, iwan ṅo kadätä dāpna? ⁵⁰Ude yäṅpäṅ iwaräntäki kubätä bämop äma kubä täṅo watä äma kubä ura yäkṅat jukuni bure kädapäṅ paiṅkuk.

⁵¹Täṅirän Jesutä kaṅpäṅ yäṅkuk; Ai! Ude täṅpeno! Ude yäṅpäṅ äma u jukuni yäpmäṅpäṅ äneṅi irani ude peṅ imiṅkuk. ⁵²^a Täṅkaṅ bämop äma, Juda täṅo äma ekäni ekäni-kät kudupi eṅi täṅo komi äma Jesu inṅitta äbuṅo u Jesutä ṅode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täṅpani ude täṅpapäṅ kadä boham nitek nutnayäṅ äbäkaṅ? ⁵³Näk kepmani kepmani kudupi eṅi gänäṅ äronṅkaṅ inkät ämawebe Anutu täṅo man yäwetpäṅ yäwoṅäreṅ tāk täṅkut-ken ugän nämo nepmäṅitkuṅo u. Upäṅkaṅ intä piäṅin tākta kadäni ahatak. Uwä bipmäṅ urani täṅo kehäromi ubayäṅ!

Pitätä Jesu wäpi käbop peṅkuk

Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

⁵⁴^b Ude täṅpäṅ Jesu inṅit yäpmäṅ bämop äma intäjukun täṅpanitä eṅi gänäṅ äronṅkuṅ. Täṅirä Pita uwä bankentä yabäṅit yabäṅit yäwatkuṅ. ⁵⁵Täṅirän komi äma yewa gänäṅ äro kädap iṅiṅpäṅ äṅäriṅ irirä Pita imaka, äro bämopi-ken itpäṅ kädap penta äṅäriṅ itkuṅ. ⁵⁶^c Äṅäriṅ irirä eṅi unitäṅo watä webe kubätä ket täṅpäṅ kaṅpäṅ yäṅkuk; Äma ukät kuṅarani kubä ṅo yäk.

^y 22:42 Mat 6:10 ^z 22:49 Luk 22:36 ^a 22:52 Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13

^b 22:54 Sam 31:11; Luk 22:33 ^c 22:56 Apos 4:13

⁵⁷Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Wanotna, nāk āma u nāmo kak tāyat yāk.
⁵⁸Ude yāŋpāŋ ātu irirān āma kubātā kaŋpāŋ yāŋkuk; Bureni, gāk unitā ābotken nanik yāk. Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Notnapak, jop yāyan yāk. Nāk nāmo!
⁵⁹Tāŋjirān māden āma kubātā ābāŋpāŋ kehāromigān ŋode yāŋkuk; A! yāk. Āma ŋo bureni-inik ukāt kuŋarani. Uwā Galili āmagān yāk.

⁶⁰Yāwānā Pitatā yāŋkuk; Notnapak, gāk man ŋo yāŋjiri tāŋguŋ tāyat yāk. Yāŋjirān uterakgān puruptā gera yāŋkuk. ⁶¹^d Tāŋpākaŋ Ekānitā āyāŋutpāŋ Pitaken dapun tāŋjirān Pitawā Ekānitā man ŋode iwetkuko u nadāwān tāreŋkuŋ; Purup man nāmo yāŋjirān gāk kadāni yarākubā nākŋo wāpna kābop pewayāŋ yāk. ⁶²Man u juku piŋpāŋ bānepi-ken jāgāmi pāhap nadāŋpāŋ āpāmaŋ pāŋku konām bumta kotkuk.

Jesuta waki mebāri mebāri tāŋ imiŋkuŋ
Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

⁶³⁻⁶⁴Tāŋpākaŋ āma Jesu kaŋ gwājiŋ itkuŋo u sāra man iwetpāŋ iŋami dapun tektā tāŋpipiŋkaŋ utpāŋ iwetkuŋ; Gāk profet unita āma gutak unitāŋo wāpi niwet! yāk. ⁶⁵Tāŋkaŋ ugān nāmo. Yāŋārok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

⁶⁶Ude tāŋjirā kome yāŋeŋjirān āma ekāni ekāni, bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt Baga man yāwoŋārewani āma kudup man kābeyā tāŋpāŋ Jesu yāŋikŋat yāpmāŋ āroŋpāŋ man ŋode iwetkuŋ; ⁶⁷^e Gāk Kristo tāŋpāwā yāŋahāŋpāŋ niwet yāk. Yāwāwā yāwetkuk; Nāk Kristo yāŋ tāwerawā tāga nāmo nadāŋ naminayāŋ. ⁶⁸Ba tāwet yabāk tāŋjira kukŋjini tāga nāmo nāwetnayāŋ. ⁶⁹^f Upāŋkaŋ ŋode tāwera nadāwut; Apiŋo yāput peŋpāŋ Āma Bureni-inik uwā Anutu kehāromi māhemi keru bure kāda itpāŋ tārek-tāreki nāmo api it yāpmāŋ ārowek.

⁷⁰^g Ude yāwān nadāŋpāŋ kuduptagān ŋode iwetkuŋ; Gāk Āma Bureni-inik u? Yāwāwā yāŋkuk; Yākaŋ ubayāŋ. ⁷¹Yāwānā yāŋkuŋ; Imata mangāmān wari yāne? Iŋo ini menitā yāŋjirān nadākamāŋ uba yāk.

Jesu Pailat ba Herot iŋamiken itkuk
Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

23 ¹Eruk, kābeyā tāŋ itkuŋo u kuduptagān akuŋ-kireŋpāŋ Jesu yāŋikŋat yāpmāŋ pāŋku Pailat iŋamiken teŋkuŋ. ²^h Uken pāŋku itpāŋ ŋode yāŋpāŋ manken teŋkuŋ; Āma ŋonitāŋo mebāri ŋode patak; Āma ŋo nin tāŋo āmawebeniye nadāk-nadāki tāŋkurāk tak tāyak. Tāŋkaŋ Rom tāŋo intājukun āma Sisa unita takis moneŋ penenŋawā yāŋ yājiwāt tak tāyak yāk. Tāŋkaŋā inita ŋode yāk tāyak, Nāk ābākta yāwani Kristo u, intājukun āma kubā yāŋ yāk tāyak. ³ⁱ Ude yāwāwā Pailattā Jesu iwet

^d 22:61 Luk 22:34 ^e 22:67 Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 ^f 22:69 Apos 7:56

^g 22:70 Luk 4:3,9 ^h 23:2 Luk 20:25 ⁱ 23:3 1Ti 6:13

yabāŋkuk; Gāk Juda tāŋo intājukun āma ba? Yāwānā Jesutā iwetkuk; Yāyan ubayāŋ. ⁴Yāwānā Pailattā bāmop āma ba āma ābot itkuŋo u kudup ŋode yāwetkuk; Nāk āma ŋonitāŋo momita wāyākŋewa wakaŋ yāk.

⁵Pailattā ude yāwetkuko upāŋkaŋ kehārom taŋpāŋ yāŋkuŋ; Ude nāmo! U āma yāŋ-yākŋarirān manitā nintā komeŋ ahāŋ moretak yāk. U Galili kome-kentā yāput peŋpāŋ tāŋ yāpmāŋ ābāŋ tāyon Judia komeken ŋo udegān ahātak yāk.

⁶Ude yāwāwā Pailattā āneŋi yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo Galili komeken nanik ba? ⁷ U Galili komeken nanik bureni tāŋpānā, eruk, nākā unitāŋo mebāri nadākta nāmo yāwani. U kome Herottā yabāŋ yāwat tāyak u nanik unita Herottā man piāken kwān yāk. Tāŋpākaŋ kadāni uken Herot Jerusalem yotpārare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewān kuŋkuk. ⁸^k Tāŋjirān Herot uwā Jesu kaŋpāŋ bānep tāga nadāŋkuk. U Jesu tāŋo biŋam māyap nadāk tāŋkuko unita u kakta gāripi nadāŋ yāpmāŋ ābuk. Imata Jesutā kudān kudupi kubā tāŋjirān kāwayāŋ gāripi nadāŋkuk. ⁹Tāŋpāŋ Jesu man mebāri mebāri iwet yabāŋjirān kowata man kubā nāmo iwetkuk. ¹⁰Man kum irirān Baga man nadāwani āmakāt bāmop āma intājukun tāŋpani uken itkuŋo u nadāŋkaŋ Jesu terak man mebāri mebāri wohutpāŋ gera terak yāput iwetkuŋ. ¹¹Tāŋjirā Herot-kāt komi āmatā Jesuta waki tāŋ imiŋpāŋ sāra man iwetkuŋ. Ude tāŋkaŋ āma ekāni tāŋo tek tāŋ imiŋpāŋ Pailat-ken āneŋi yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. ¹²Tāŋpākaŋ kadāni ukengān Pailat kenta Herot not tāŋpāŋ bānep kubāgān peŋkumān. Bian ini-ini itkumānopāŋ kadāni ugān not tāŋkumān.

Jesu kumāŋ-kumāŋ utta Pailattā yāŋtāreŋkuk

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39–19:16

¹³Tāŋpāŋ Pailat uwā Juda tāŋo āma ekāni ekāni-kāt bāmop āma intājukun tāŋpani ba āmawebe pāke itkuŋo u yāŋpewān dubini-kengān ābuŋ. ¹⁴Tāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; In āma ŋo āmawebe yāŋ-yākŋarani tāk tāyak yāŋ yāŋpāŋ nākken yāpmāŋ ābāŋ yāk. Upāŋkaŋ nākā in iŋamjīn-ken mebārinita iwet yabātken momini kubā nāmo kaŋ-ahātak yāk. ¹⁵Tāŋkaŋ Herot udegān, mominita wāyākŋewān wawāpāŋ ninken āneŋi tewān ābātak yāk. Unita jide? Momi kubā nāmo tāŋkukopāŋ imata jop kumāŋ-kumāŋ utnek? ¹⁶⁻¹⁷Eruk, komi āma yāwera iwānaptā jop pāri-pākaŋ pit ima yāk. ¹⁸Āmawebetā ude nadāŋpāŋ kuduŋtagān bānepi wawāpāŋ gera ŋode yāŋkuŋ; U paorān! U paorānkaŋ Barabaspāŋ pit nimi! yāŋ yāŋkuŋ. ¹⁹Barabas uwā noriye-kāt yotpārare bāmopi-ken āmik pewā ahāwāpāŋ āma kubā kumāŋ-kumāŋ utpewān komi eŋiken teŋkuŋ.

^j 23:7 Luk 3:1 ^k 23:8 Luk 9:9

²⁰Tānpākaŋ Pailattā Jesu pit imayān nadāŋkuko unita āmawebe päke u yāwetkuk. ²¹Yāwerānā āneŋi gera kehāromigān yāŋkuŋ; Pāya kwakāp terak kumāŋ-kumāŋ ut! ²²Yāŋirā Pailattā āneŋi yāwet yabāk ŋode tāŋkuk; Waki kubā jide tāŋkukta? Nāk nadāŋjira momi nitek bumik nāmo tāyak. Unita komi āma yāniŋ kirewa iwānap-tāgān päripākaŋ kaŋ tewa yāpmāŋ kwān yāk.

²³⁻²⁴Ude yāwānā mani utpāŋ kuduptagān gera tāŋpāŋ ŋode yāŋkuŋ; Pāya kwakāp terak kumbān! yāk. Gera taŋi pen yāŋtāŋ kuŋtāko Pailattā iniken gārip iwarut yāŋpāŋ yāŋtāreŋ yāmiŋkuk. ²⁵Tāŋkaŋ mani buramiŋpāŋ āma āmik pewān ahāwānpāŋ āma kubā kumāŋ-kumāŋ urani wāpi Barabas u pit imiŋpāŋ yāniŋ kireŋkuk. Tāŋpāŋ Jesu uwā kumākta yāŋtāreŋpāŋ komi āmata yāmiŋkuk.

Jesu pāya kwakāp terak utpewā kumbuk
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶Tānpākaŋ komi āmatā Jesu yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋtāŋgān kādet miŋjin āma kubā kaŋ-ahāŋkuŋ. Āma uwā wāpi Saimon, Sairini yotpārare-ken nanik. Uwā piāken naniktā ābāŋirān kaŋpāŋ Jesu tāŋo pāya kwakāp priken pewā buramiŋkaŋ Jesu mādengān iwatkuk.

²⁷Tānpākaŋ āmawebe ābot pāhaptā iwatkuk. Iwarān tāŋkaŋ webe ātu konām butewaki tāŋtāŋ iwatkuk. ²⁸Konām kottāŋ iwarirā Jesutā āyāŋutpāŋ yabāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in nāka kotneŋo. Nāmo, injinta ba āpetjiye nanakta korut. ²⁹^lIn nadākaŋ? Kadāni kerāp taŋirān webe nanak bāyawanitā ŋode api yāneŋ; Āruŋ kuŋatnaŋi tākamāŋonik yāk.

³⁰Tāŋkaŋ pom kāroŋi tokāt pābā nin yejāmbut!

Ba geŋi kwāhārep duŋpāŋ nin yāpmāŋ pāŋku gānaŋ umu yejāmbut! yāk.

Hos 10:8

³¹^mUpāŋkaŋ kadāni tāga bumik-ken ude yānayāŋ tāŋo uwā kadāni wakikenā jide api yāneŋ?

³²Tānpākaŋ waki tāŋpani yarākāt Jesu-kāt penta dāpnayāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. ³³Yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kome kubā wāpi Gwāki Kokāp uken kuŋkuŋ. Uken ahāŋpāŋā Jesu pāya kwakāp terak utkuŋ. Ba waki tāŋpani yarā, kubā kukŋi kubā kukŋi yepmaŋpāŋ bok dāpuŋ. ³⁴ⁿTānpākaŋ Jesutā yāŋapik man ŋode yāŋkuk; Nan! Waki tāŋ namikaŋ ŋo nāmo nadāŋkaŋ tākaŋ unita momini peŋ yāmi. Yāŋirān komi āma teki yāpmākta nārepmirek gārepmirek tāŋkuŋ. ³⁵^oTāŋpāŋ āmawebe bumta ini ugān itpāŋ yabāŋirā Juda tāŋo āma ekāni ekānitā Jesu sāra ŋode iwetkuŋ; Āma ŋowā ābākta yāwani Kristo tāŋpāwā iniken gupi

^l 23:29 Luk 21:23; Rev 6:16 ^m 23:31 1Pi 4:17 ⁿ 23:34 Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 ^o 23:35 Sam 22:7-8

tänjkentäwänä. U ämagän tänjkentän yämik tänjkukopän iniken gupi tänjkentäktawä tänpän wakaŋ yäk.

^{36p} Yänjirä komi ämatä udegän Jesu yänjärok man iwetkaŋ dubini-ken äbänpän wain ume jägämi iminayän tänkuŋ. ³⁷Tänpän yänkuŋ; Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma bureni u tänpäwä gäkŋa gupka tänjkentäwä yäk. ³⁸Tänpän Jesu gwäki punin kädawä man kudän ŋode kudän tänkuŋ;

ŊOWÄ JUDA ÄMAWEBE TÄŊO INTÄJUKUN ÄMA.

³⁹Ude tänjirä waki tänpäni yarä u kubätä päya kwakäp terak itkaŋ Jesu yänjärok man ŋode iwetkuk; Gäk Kristo tänpäwä gäkŋa gupka tänjkentänpän nek imaka, tänjkentän nimi! yäk. ⁴⁰Ude yäwänä noripaki kubätä ibenpän ŋode iwetkuk; Nek penta nidäpmäkta biŋam yäwanipän, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? ⁴¹Nek momineкта täga nidäpmänkaŋ. Upän äma ŋowä momi kubä nämo tänjkukopän jop utkaŋ yäk. ^{42q} Ude yänkaŋ yänkuk; Jesu, gäk intäjukun itkaŋ wäpka biŋam ikek irayän täyan-ken uken näka kaŋ nadän nam yäk. ⁴³Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apiŋogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayän yäk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

^{44-45r s} Tänpän kome kepma bämopi tänjirän kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän utpän it yäpmän kuŋjirän 3'kirok tänjkuk. Tänjirän kudupi eŋi gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. ^{46t} Tänjirän Jesutä gera yänpän yänkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yänpän kumbuk.

⁴⁷Tänjirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kaŋpän nadänkaŋ Anutu iniŋ orepän yänkuk; Bureni-inik! Äma ŋo momini nämo.

^{48u} Tänpäkaŋ ämawebe ätu kaŋ itkuŋo unitä imaka ahänkuko u kaŋpän butewaki nadänpän kupäni weŋpeŋ eŋini-ken kuŋtänpä kuŋkuŋ. ^{49v} Tänpäkaŋ Jesuta not täŋ imik tänkuŋo u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmän äbuŋo u imaka banken itkaŋ imaka ahänkuŋo u kaŋpän nadäk tänkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰Tänpäkaŋ äma kubä ukät penta itkuŋo wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadän imiŋpeŋ kuŋarani. ^{51w} Tänpäkaŋ noriyetä Jesu man iwetpän iwan kerik-ken peŋjirä nadäwän nämo tägaŋkuk.

^p 23:36 Sam 69:21 ^q 23:42 Mat 16:28 ^r 23:44 Amo 8:9 ^s 23:45 Kis 36:35

^t 23:46 Sam 31:5; Apos 7:59 ^u 23:48 Luk 18:13 ^v 23:49 Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3

^w 23:51 Luk 2:25,38

Nämo, u Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat piäni kwawak ahänjirän kakta itsämäntäŋ kuŋat täŋkukonik. ⁵²Eruk, äma unitä Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpayäŋ iwet yabänkuk. ⁵³Iwerän nadäŋ imänkaŋ päya kwakäp terak nanik ketärenpäŋ tek pakitā uwäktäŋ-awatpäŋ yäpmäŋ päŋku mobā kawut awaŋ komegup äneka biŋam yäwani uken peŋkuk. Mobā kawut uwā bian äma kumbani kubā nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täŋo komegup peŋkuk. ⁵⁴Kepma uwā Fraide, Sabat täŋo tuŋum täktäk kadäni udeken Jesu äneŋkuŋ.

^{55x} Täŋpakaŋ webe ätu Jesukät Galili komeken naniktā bok äbuŋo u Josep iwet yäpmäŋ päŋku kaŋirā komegup awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Kaŋirā äneŋpänkaŋ eŋiken äyänutpeŋ päŋku imaka imaka ume kääŋi nitek täŋtuŋum täŋpän peŋkuŋ. ^{56y} Ude täŋkaŋ Sabat unita Moses täŋo бага man iwatpäŋ itpäŋ-nadäk täŋkuŋ.

Jesu kumbani-ken naniktā akumaŋ kuŋkuk

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

24 ¹Täŋpakaŋ Sande tamimaŋ-inik webe ukeŋo imaka kääŋi tägatäga täŋtuŋum täŋpän peŋkuŋo u yäpmäŋkaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋkuŋ. ²Päŋku ahänpän kaŋkuŋ; Mobā pähap u yäpmäŋ keweŋkuŋo parirän. ^{3-4z} Ude täŋpakaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken äronpäŋ Jesu täŋo komegupta wäyäkŋewā wawākaŋ nadāwätäk täŋ irirā äma yarā teki paki-inik unitā pit kubägän dubini-ken ahänpän itkumän. ^{5a} Täŋjirän webe kwayak unitā bumta umuntaŋpäŋ iŋami komen yäpä äpmonpöpän patkuŋ. Parirā äma yarā unitā yäwetkumän; In kumbani komeken ŋo imata kodak iranita wäyäkŋeŋ itkaŋ? ^{6b} U ŋo nämo itak, akumaŋ kuk yäk. Galili komeken itkaŋ man ŋode täwetkuko unita guŋ taŋkuŋ? ⁷Uwā ŋode täwetkuk; Äma Bureni-inikā, äma waki täŋpani kerik-ken pewākaŋ päya kwakäp terak utpäŋ äneŋpakaŋ kepma yarākubā täreŋjirän Anututä äneŋi yäpmäŋ päŋaku api tewek yän täwetkuk. ⁸Ude yänjirän webe kwayak u nadänpän yänkuŋ; Bureni, nadäkamaŋ! yäk.

⁹Ude yänpän awaŋ u peŋpeŋ päŋku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biŋami yäwetkuŋ. ^{10-11c} Webe kwayak u wäpiwā Maria Makdala komeken nanik, kubā wäpi Joana, kubawā Maria wahupi Jems täŋo miŋi ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Täŋpän webe kwayak unitā iwaräntäkiye ukeŋo manbiŋam yäwerirā mani nadänjirā jopi ude täŋpöpän nadāwā bureni nämo täŋkuk. ¹²Upänkaŋ Pitatā akumaŋ awaŋken bäräŋeŋ päŋku awaŋ gänaŋ umu okäreŋpän tek Jesu gupi uwäk täŋpän äneŋkuŋo ugänpän kaŋkuk. Ude kaŋpän nadāwätäk pähap täŋtän äneŋi kuŋkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kaŋkumän

¹³Täŋpän kepma ukengän iwaräntäkiye yarätā Emeus yotpärare-ken kuŋkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas

^x 23:55 Luk 23:49 ^y 23:56 Kis 20:10; Lo 5:14 ^z 24:4 Apos 1:10 ^a 24:5 Luk 2:9

^b 24:6 Luk 9:22, 17:25 ^c 24:10 Luk 8:2-3

ude. ¹⁴Kädet kuñit kuñit imaka Jesuken ahänjkuko unita man yänpän-nadäk täntän kuñkumän. ^{15^d} Yänpän-nadäk täntän kuñirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkañ penta kuñkuñ. ¹⁶Tänpakañ äma yarä u Jesu kañkumäno upänkañ u Jesu yän siwoñi nämo kawän tärenkuñ. ¹⁷Ude tänjirän Jesutä yäwet yabänkuk; Ek imataken manpäñ yänpän-nadäk täntän kuñatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päñku täpäneñpäñ itpäñ butewaki iñami dapun iñjkumän. ¹⁸Tänkañ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahänjkuko u nämo kañpäñ nadänkun.

^{19^e} Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatakenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäño manbiñam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe iñamiken imaka kehäromi nikek yänpän-täk täñ yäpmän äbäk täñkukonik yäk. ²⁰Upänkañä nintäño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani unitä kumäkta yänjären imiñpäñ manken teñpäñ päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ^{21^f} Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täño kerik-ken nanikpäñ nimagutta yäwani yän nadänkumänöpän u kawut, utpewä kumänjirän edap yaräkubä täretak ño yäk. ^{22^g} Tänpäkañ apiño tamimañ ninken nanik webe ätutä manbiñam inide kubä niwerañ yäk. ²³Uwä tamiinik Jesu äneñkuñ-ken kuñpäñ Jesu täño komegupta kawä wañ yäk. Täñkañ äneñi äyänjutpen päbä ñode niwerañ; Añero yarätä ahän nimiñpäñ Jesu kodak täñpen akumañ kuk yän niweramän yäk. ^{24^h} Eruk man u nadänpäñ nininken äbotken nanik ätutä awañken päñku webetä yänjo udegän kañ yäk. Upänkañ Jesu nämo kañ-ahän.

²⁵Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guñ bureni-inik! Profettä man yänpän kudän täñkuño u in imata täñguñ täñpäñ bänep nadäwätäk täñpäñ nadäkinik nämo täkañ? ^{26ⁱ} Profettä ñode yänkuñ; Kristo u komi mebäri mebäri nadänpäñ kumäkta yäwani. Komi u nadänkañ eruk, epmäget penjäñek ikek kunum gänañ api ärowek yän yänkuñ. ^{27^j} Jesutä ude yänpän man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täño man terak kudän täñkuño unitäño mebäri kudup yänkwawa tañ yämiñkuk.

²⁸Eruk, kuñtängän Emeus yotpärare keräp täñkuñ. Täñpäñ Jesutä yotpärare u irepmitpen kwayän täñkuk. ²⁹Ude täñpäñä äma yarä unitä iwetkumän; Kweno yäk. Kome bipayän unita nekkät penta ñogän itna yäk. Ude iwerän nadän yämänkañ eni gänañ penta päro itkuñ.

^{30^k} Äronpäñ ketem nänayän mañitkuñ. Mañit itkañ Jesutä käräga kubä yäpmänpäñ tokätkañ Anutu bänep täga man iwetpäñ äma yarä unita

^d 24:15 Mat 18:20 ^e 24:19 Mat 21:11 ^f 24:21 Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6

^g 24:22 Luk 24:1-11 ^h 24:24 Jon 20:3-10 ⁱ 24:26 Luk 9:22, 24:44 ^j 24:27 Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 ^k 24:30 Luk 22:19

yamiŋkuk. ³¹ Ude täŋpänkaŋ Anututä nadäŋ yämiŋirän eruk U Jesu yän kawän tärenkuŋ. Kawän tärewäkaŋ uterakgän Jesu ini ugän paotkuk. ³² Täŋpänkaŋ yarä u ini-tägän näwetgäwet täŋpän yänkumän; Bureni! yäk. Kädet miŋin man täŋo mebäri yänahänpän niwerirän man gäripi niked u nadänpän bänepnektä pidäm tako ukeŋo!

³³ Ude yänpän uterakgän akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äyänutpen kuŋkumän. Pänku ahänpän yabänkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuŋo unitä ŋode yäwetkuŋ; ³⁴ Ekäni awaŋ gänaŋ naniktä bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miŋin ahän imik yäk. ³⁵ Täŋpänkaŋ yarä unitä udegän kädet miŋin ahän yämänkaŋ eŋi gänaŋ päro käräga tokätpän yämän naŋkaŋ kawän tärenkuŋo manbiŋam upän yäwetkumän.

Jesutä iwaräntäkiye ahän yämiŋkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

³⁶ Eruk Jesutä täŋkuko unita manbiŋam yänpän-nadäk täŋ irirä bämopi-ken ini ugän ahän yämiŋpän yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ³⁷ Yäweränkaŋ iwaräntäkiyetä kaŋpän kwainpän yänkuŋ; Wära! Mäjo kubä äbatak ŋo! yäk. ³⁸ Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikŋutpän bänep yarä-yarä pekaŋ? ³⁹ ŋowä näkŋa-inik äbätat. In ketna kuroŋna-ken ŋo nepmäŋit näwatpän nabänpän nadäkinik täŋput. Mäjo uwä gupi tohari niked nämo. Täŋ, nähä gupna tohatna niked ŋo yäk.

⁴⁰ Man ude yäwetpän keru kuroŋi-ken jibi me u yäwoŋäreŋkuk. ⁴¹ Yäwoŋärewän kaŋpän bänepi tägaŋkuŋ. Täŋpänkaŋ ŋo Jesu ini yän ketinik nämo nadäwä tärenkuŋ. Ude täŋpänkaŋ yäwet yabänkuk; Inken ketem ätu itkaŋ? ⁴² Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä imiŋkuŋ. ⁴³ Imiŋkaŋ kaŋ irirä, eruk naŋkuk.

⁴⁴ Naŋpän yänkuk; Näk inkät itkaŋ man täwet yäpmän äburo ukeŋo nadäkaŋ? Näk ŋode täwetkut; Man näka Moses täŋo бага man kudän täwani terak, ba profet täŋo man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahän morekta yäwani yän täwetkut. ⁴⁵ Ude yäwetkaŋ Anutu täŋo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täŋkwawa taŋ yämiŋkuk. ⁴⁶ Täŋkaŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Anutu täŋo man kudän terak ŋode kudän täwani; Kristo u komi nadänpän kumänkaŋ kepma yarä tärenjirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek. ⁴⁷⁻⁴⁸ Täŋkaŋ komeni komeni ämawebe yäwetpän yäwoŋäreŋk täŋpewä bänepi sukurenjirä Anututä Kristo unitäŋo wäpi terak wakini api peŋ moreŋ yämek yän ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput penpän kaŋ täntän kut. ⁴⁹ Täŋpänkaŋ nanatä imaka injinta biŋam yäwani u iniŋ kireŋpewa api äpän tamek. Unita in

¹ 24:34 1Ko 15:4-5 ^m 24:36 1Ko 15:5 ⁿ 24:37 Mat 14:26 ^o 24:41 Jon 21:5

^p 24:44 Luk 9:22 ^q 24:45 Luk 24:27 ^r 24:47 1Ti 3:16 ^s 24:48 Jon 15:27; Apos 1:8

^t 24:49 Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4

kome ŋo nämo peŋpeŋ kuneŋ. Ŋogän itsämäj irirä kunum täŋo kehäromi tama yäpmäŋkaŋ kaŋ kut yäk.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰Man ude yäwetkaŋ eruk yäŋ-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keru yäpmäŋ akuŋpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. ⁵¹Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäŋirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. ⁵²^u Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuŋ. ⁵³Kuŋpäŋ kadäni kadäni kudupi eŋi gänangän itkaŋ Anutu iniŋ oret täŋkuŋ.

^u 24:52 Jon 14:28, 16:22